

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käsitykset lapseen kohdistuvan
kunniaväkivallan tunnistamisesta, ennaltaehkäisemisestä sekä siihen
puuttumisesta

Ilmas Khaliki
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Lapin yliopisto
Syksy 2017

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käsitykset lapsen kohdistuvan kunniaväkivallan tunnistamisesta, ennaltaehkäisemisestä sekä siihen puuttumisesta

Tekijä: Ilnas Khaliki

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ_x_ Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 96+1 liite

Vuosi: Syksy 2017

Tiivistelmä

Tässä sosiaalityön pro gradu -tutkielmassa tutkin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käsityksiä lapsen kohdistuvasta kunniaväkivallasta sekä sen esiintymistä lastensuojelussa. Tutkielmassa tarkasteltiin sosiaalityöntekijöiden käsityksiä kunniaväkivallan tunnistamis- ja puuttumismahdollisuudesta sekä lainsäädännön siihen antamaa mahdollisuutta.

Kyse on laadullisesta tutkimuksesta. Tutkimuksen aineisto koostui 7 tekemästani haastattelusta. Tutkimusaineisto on kerätty maaliskuu- ja huhtikuussa 2017. Tutkimusaineisto kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Tutkimusmenetelmänä on fenomenografinen analyysi, minkä avulla aineistosta etsittiin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden erilaisia käsityksiä tutkimusaiheesta.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käsitykset kunniaväkivallasta sekä siihen puuttumisesta, sen ennaltaehkäisemisestä sekä tunnistamisesta paikantuivat neljään eri kategoriaan: ilmiön käsittämiseen, ilmiön tunnistamisen haasteisiin, sosiaalityöntekijöiden rooliin sekä ilmiöön puuttumiseen ja sen ennaltaehkäisemiseen.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä on puutteellista tietoa kunniaväkivallasta, minkä vuoksi sen tunnistaminen ja ennaltaehkäiseminen sekä siihen puuttuminen koettiin haasteellisiksi. Tuloksena voidaan osoittaa, että ilmiö on Suomessa olemassa oleva ja joka todennäköisemmin lisääntyy maahanmuuton myötä. Tämän vuoksi tutkimuksen haastateltavat kokivat tärkeäksi kunniaväkivallan ennaltaehkäisemisen, tunnistamisen sekä siihen puuttumisen.

Avainsanat: kunniaväkivalta, kunnia, yhteisö, väkivalta, lastensuojelu

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_X_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi_X_

(vain Lappia koskevat)

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Kunnia ja väkivalta yhteisökuulttuurisina jäsenyyksinä.....	4
2.1 Kollektiivinen ja sukupuolittunut kunniakäsite.....	4
2.2 Yhteisölliset kunniakäsitteet väkivallan taustalla.....	7
2.3 Kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemismuodot	11
2.4 Valta ja kontrolli osana kunniaväkivaltaa.....	16
3 Lastensuojelun velvollisuudet lapsen kohdistuvassa kunniaväkivaltilanteessa	20
3.1 Lastensuojelu ja monikulttuurisuus	20
3.2 Lastensuojelun ja juridiikan välinen yhteys.....	21
3.3 Lastensuojelun toimintaa ohjaavat ideologiset lähtökohdat, lait ja sopimukset kunniaväkivaltilanteessa	23
3.4 Lastensuojelu lapsen edun ja osallisuuden edistäjänä	27
3.5 Viranomaisten välinen yhteistyö lapsen kohdistuvassa kunniaväkivallan ehkäisyssä.....	32
4 Tutkimuksen toteutus	36
4.1 Tutkimuksen tehtävä ja tavoite.....	36
4.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	37
4.3 Tutkimusaineisto	40
4.4 Aineiston analyysi.....	43
4.5 Tutkimuksen etiikka	45
5 Keskeiset tulokset.....	50
5.1 Sosiaalityöntekijöiden käsitykset kunniaväkivallasta.....	50
5.2 Kunniaväkivallan tunnistamisen haasteet.....	58
5.3 Sosiaalityöntekijän rooli kunniaväkivallan tapauksissa.....	66
5.4 Sosiaalityöntekijöiden käsitykset puuttumisen ja ehkäisemisen keinoista	78
Pohdinta	85
Lähteet	91
Liite.....	97

1 Johdanto

Sosiaalityön pro gradu -tutkielmani kohdistuu kunniaväkivaltaan. Kunniaväkivalta on ajankohtainen aihe erityisesti lisääntyneen maahanmuuton myötä. Tämän lisäksi ilmiö on melko harvinainen Suomessa, mikä selittää osittain sen, miksi ilmiön ennaltaehkäisyminen sekä siihen puuttuminen tuottavat viranomaisille haastetta. Saana Hansenin ym. (2016) tekemän selvityksen mukaan suomalaisilla viranomaisilla ei ole yleisesti ottaen riittäviä tietoja kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteistä ja siihen puuttumisesta.

Suomalainen keskustelu kunniaväkivallasta alkoi vuonna 2002, kun media uutisoi näkyvästi Ruotsissa tapahtunutta Fadime Sahindalin murhaa. Tätä voidaan kutsua myös kunniaväkivaltadiskurssin syntyvaiheeksi. (Keskinen 2009, 18, 20.) Kurditaustaisen Fadimen isä ampui tyttärensä kuoliaaksi Ruotsissa. Isän teon motiiviksi osoittautui se, että tytär oli valinnut perinteistä poiketen itsenäisen länsimaisen elämäntavan ja seurustellut tämän lisäksi toisenlaisen kulttuuritaustan omaavan miehen kanssa. Isä murhasi tyttärensä vedoten perheen kunnian häpäisyyttä. (Karalahti 2008, 1.) Media kuvasi murhaan johtaneet tapahtumat kulttuurien yhteentörmäyksenä ja varsinkin maahanmuuttajamiesten integraation epäonnistumisena. Väkivaltaa selitettiin maahanmuuttajien kulttuurilla ja kotoutumisongelmilla. (Keskinen 2009, 20.) Euroopassa oli kunniamurhia tapahtunut jo aikaisemminkin, mutta koska ilmiötä ei tunnettu, oli tapahtumat useimmiten tulkittu onnettomuuksiksi (Ala-Lipasti 2009, 8).

Vaikka Suomi oli sivustakatsojan asemassa Fadimen murhan aikana, alettiin täällä myös pohtia ilmiön esiintyvyyttä ja käsiteltiin selkeämmin kunniaväkivallan ilmiötä. Merkittävää oli se, että tämän tyyppisestä väkivallasta alettiin Suomessa puhua juuri kunniamurhan yhteydessä. Koko ilmiö nähtiin äärimmäisenä kuolemaan johtavan teon kautta. Kunniamurha on edelleen Suomessa tunnetumpi termi kuin uhkailuja ja väkivallan lievempää muotoa sisältävä kunniaväkivalta-termi. (Keskinen 2009, 19–20.)

Muissa Pohjoismaissa kunniaan liittyvästä väkivallasta on keskusteltu jo pidempään kuin Suomessa. Suomalainen kunniaväkivaltaa koskeva julkinen keskustelu on pitkälti seurailut muiden Pohjoismaiden keskustelukulttuuria. Suomessa uutisoidaan kunniaväki-

vallasta silloin tällöin, muttei kuitenkaan säännöllisesti. (Keskinen 2009, 18, 23–24.) Suomessa ajankohtaisimpana tapauksena liittyen kunniaväkivaltaan voidaan pitää Korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä (2017:52), jossa irakilaismiestä syytettiin sisarensa kohdistuvasta törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta. Syyttäjän mukaan mies uhkasi tappaa sisarensa ampumalla tai muulla tavoin sen jälkeen, kun tyttö oli karannut kotoaan. Syyttäjän mukaan mies oli sopinut Irakissa asuvan isänsä kanssa sisarensa tappamisesta ja lupautunut tekemään teon. Korkein oikeus kuitenkin vapautti irakilaistaustaisen miehen syytteestä, sillä miehen uhkausviesteistä ei voitu riittävän luotettavasti päätellä, että hän oli päättänyt tappaa sisarensa yksityiskohtaisen suunnitelman avulla. Myös miehen siskon kertoma oli Korkeimmassa oikeudessa osaksi poikennut siitä, mitä hän oli kertonut esitutkinnassa. Hän oli Korkeimmassa oikeudessa perunut sanomisiaan, joita hän oli esittänyt tapauksen esitutkinnassa.

Käsitteenä kunniaväkivallalla tarkoitetaan miesvaltaisten yhteisöiden kunnian käsityksiin pohjautuvaa väkivaltaa, jolla pyritään suojelemaan yhteisön kunnianormeja. Sillä viitataan henkilön psyykkiseen painostukseen tai väkivaltaan tilanteessa, jossa henkilöä epäillään yhteisöllisten siveysperiaatteiden loukkaamisesta. (Kunniaväkivalta 2015.) Ne maahanmuuttajataustaiset nuoret ja aikuiset, joita vakava kunniaan liittyvä väkivalta koskettaa, ovat pieni osa kaikista eri väkivallan muotojen kohteeksi joutuneista Suomessa. On huomioitava se, etteivät kunniakäsitykset johda suoraan väkivaltaan. Taustalla on aina muita rakenteellisia ja yksilöllisiä tekijöitä. Kunniakäsitysten ja väkivallan suhteen tunnistaminen on kuitenkin ennaltaehkäisyn ja puuttumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää. Vaikeista asioista puhumista ei pidä lopettaa siksi, että niiden käsittely saattaa herättää ei-toivottuja reaktioita tai jos halutaan välttää jonkin ryhmän leimautumista. (Hansen ym. 2016, 13, 153.)

Kunniaväkivalta on poikkitieteellinen aihe, jota on tutkittu ja yritetty ymmärtää muun muassa oikeustieteen, sosiologian, sosiaalityön, kulttuuri- ja sosiaaliantropologian sekä oikeus- ja rikoshistorian avulla (Tauro 2009, 8). Kansainvälisesti ilmiötä on tutkittu monipuolisesti. Erityisesti uhrin näkökulmasta, jossa nainen ja tyttö ovat väkivallan kohteena ja mies ja poika väkivallan tekijöinä. Tutkimuksia on tehty myös viranomaisten näkökulmasta, mutta tämä näkökulma on jäänyt kuitenkin vähäisemmäksi. Kunniaväkivaltaa ei ole tutkittu kovin paljon sosiaalityön näkökulmasta, puhumattakaan lastensuojelun näkökulmasta. Sosiaalityön tulisi pystyä puuttumaan kunniaväkivaltaan, mutta se

edellyttää ensin ilmiön ja siihen liittyvien riskitekijöiden tunnistamista. Näin ollen sosiaalityö tarvitsee enemmän tietoa kunniaan liittyvästä väkivallasta nimenomaan sosiaalityön näkökulmasta.

Koska kunniaiväkivalta on ilmiönä hyvin laaja, olen rajannut pro gradu -tutkielmani koskemaan ensisijaisesti sosiaalityötä maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa. Kontekstina on lastensuojelu. Lastensuojelun rooli on keskeinen kaikissa sellaisissa kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa, joissa osallisena on alaikäisiä. Lastensuojelutoimintaa määrittävät lainsäädäntö, kuten lastensuojelulaki (13.4.2007/417), sekä erilaiset työkäytännöt ja -menetelmät (Anis 2008, 32). Lastensuojelulaissa, kuten tutkielmassakin, määritellään kaikki alle 18-vuotiaat lapsiksi, enkä siten puhu erikseen nuorista.

Tutkielmassa tarkastelen lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden erilaisia käsityksiä kunniaiväkivallasta. Tarkastelen tämän lisäksi heidän kokemuksiaan kunniaiväkivallan ennaltaehkäisemisen ja sen tunnistamisen sekä siihen puuttumisen mahdollisuuksista. Hyödynnän tässä tarkastelussa sekä sosiaalityön että sosiaalioikeuden tietoa. Pohdin tutkielmassani lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden toimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä peilaten sitä myös lapsen oikeuksiin. Tutkimusaineistoni koostuu seitsemästä haastattelusta, joissa osallistujina olevien sosiaalityöntekijöiden työnkuvaan kuului lastensuojelua. Keräsin tämän aineiston maalisi- ja huhtikuun aikana 2017 kahdesta eri sosiaalitoimistosta. Aineiston olen analysoinut fenomenografista menetelmää käyttäen.

Tutkielmani rakentuu siten, että teoreettista viitekehystä tarkastelen jäsentämällä kunnian, yhteisön ja väkivallan käsitteitä sekä kunniaiväkivaltaa ja sen ilmenemismuotoja. Tarkastelen kunniaiväkivallan taustalla olevaa yhteisöllistä kollektiivista kontrollia vallan Panopticoni-mallin mukaan. Tutkielmani toisessa viitekehysluvussa tarkastelen lastensuojelun tehtävää lapseen kohdistuvassa kunniaiväkivaltilanteessa. Tässä luvussa pohdin lastensuojelun roolia niin juridisesta kuin lastensuojelun sosiaalityön näkökulmasta. Luvussa tarkastelen sitä, mitkä seikat ohjaavat lastensuojelun sosiaalityöntekijän toimintaa kunniaiväkivaltilanteessa. Toisena tavoitteena on ollut pohtia sosiaalityön ja lainsäädännön välistä yhteyttä. Luvussa neljä täsmennän tutkimukseni tehtävän ja tavoitteen, kuvaan tutkimuksen metodologiset lähtökohdat, tutkimusaineiston ja sen analysoinnin. Luvussa pohdin lisäksi tutkimuksen eettisiä näkökulmia. Luvussa viisi esitän keskeisimmät tulokset. Lopuksi esitän pohdinnan tuloksista.

2 Kunnia ja väkivalta yhteiskulttuurisina jäsenyyksinä

2.1 Kollektiivinen ja sukupuolittunut kunniakäsite

Tutkielmani tärkeimpiä käsitteitä ovat kunnia, yhteisö sekä väkivalta. Tutkielmani keskeisimpänä käsitteenä voidaan pitää kuitenkin kunniaa ja yhteisöä, sillä ne muodostavat tässä tutkielmassa pohjan kunniaväkivallalle. Puhuttaessa kunniaväkivallasta ja sen ennaltaehkäisemisestä on keskeistä tarkastella aluksi tarkemmin kollektiivisen kulttuurin kunniakäsitteen monimerkityksellisyttä.

Kunniaan perustuva ajattelu on vanha, eri puolilla maailmaa vallinnut järjestelmä, jonka päämääränä on ollut yhteiskunnan järjestyksen ylläpitäminen. (Ala-Lipasti 2009, 21). Euroopassa 1500-luvulla kunnia ja kunniallisuus liittyivät voimakkaasti ihmisen säätyyn. Ihmisen kunnia muodostui hänen säätynsä, ikänsä ja sukupuolensa mukaan ja joka määritteli yksilön roolin yhteiskunnassa. Kunnian saattoi menettää esimerkiksi lakia tai yhteisön normeja rikkomalla. Tällöin yksilö kärsi eniten kunnian menetyksestä, mutta samalla kunnian menetys vaikutti koko lähiyhteisöön. Sääty-yhteiskunnassa sukupuoli oli merkittävässä asemassa määrittämässä kunnian merkitystä. (Giray & Romppanen 2009, 53.) Nykyisessä yksilökeskeisessä ja kehittyneessä yhteiskunnassamme kunniakäsite ei ole enää kovin näkyvästi läsnä (Tammisalo-Savolainen 2009, 53; Lidman 2011, 28). Tämän vuoksi Suomessa ymmärretty kunniakäsite ei vastaa kunniaa korostavien kulttuurien kunniakäsitettä. Suomessa vallitseva kunniakäsite on individualistinen, jossa korostetaan yksilön omia arvoja. Se on myös sukupuolineutraalimpi kuin kunniaa korostavissa kollektiivisissa kulttuureissa. (Giray & Romppanen 2009, 51–52.)

Kulttuurit rakentavat erilaisia käsityksiä sosiaalisista käytännöistä, kuten elämäntavoista ja arvoista. Kulttuurit ovat eräänlaisia luokitusjärjestelmiä, jotka rakentuvat erilaisten sääntöjen varaan. Yksilö ja yhteisö määrittävät sääntöjen avulla todellisuuden. Säännöt sisältävät käsityksiä muun muassa ihmisruumiista, puhtaudesta sekä sukupuolirooleista

ja niiden toiminta-alueista. (Douglas 2003, 13, 22.) Eri yhteisöissä on sisäistetty vallitsevat normit ja säännöt eri tavoin, jotka voivat olla erilaisia suhteessa valtakulttuurin arvoihin ja normeihin. Kunniakäsité määrittää omalla tavallaan yhteisön jäsenten elämää luoden moraalinormiston. Kunnia voidaan ymmärtää joko yksilön arvona tai yhteisöä kuvaavana ominaisuutena. (Giray & Romppanen 2009, 52.)

Puhuttaessa kunniaista on pidettävä mielessä se, että vaikka kunnia on universaalinen käsite, sen tulkinnat ja käsitykset vaihtelevat kulttuurista toiseen sekä myös kulttuureiden sisällä on vaihtuvuutta kunnian tulkinnasta. Voidaan sanoa, etteivät kunniakäsitteet ole yksiselitteisiä. Lisäksi sen hetkiset yhteiskunnalliset asenteet ja arvot määrittävät sen, mitkä asiat ovat yhteiskunnan tai yhteisön sisällä hyväksyttäviä käyttäytymistapoja. (Giray & Romppanen 2009, 57; Lidman 2015, 18–19.)

Käsitykset kunniaista ja häpeästä näkyvät usein käytösmalleissa ja asenteissa, joihin olemme kasvaneet sisään, minkä vuoksi meidän on vaikeaa niitä tunnistaa ja analysoida (Lidman 2011, 18–19). Toisille kunnia voi olla jotakin luovuttamatonta ja keskeistä, moraalin ja hyvän elämän lähtökohta, jossa häpeä tulee välttää kaikissa tilanteissa. Toiset taas saattavat yhdistää sen ensisijaisesti menestyneisyyteen ja maineikkuuteen. (Luopajarvi 2004, 190; Lidman 2011, 26–27.)

Satu Lidman (2005, 203) on todennut sosiologiin Pierre Bourdieu (1976) viitaten, että kunniaa voidaan verrata passiin, joka mahdollistaa ja oikeuttaa yksilön pääsyn tiettyyn yhteisöön ja luo edellytyksen tulla näkyväksi ja hyväksytyksi yhteisössä. Kunnia on perusta moraalille, jossa yksilö näkee itsensä muiden näkemysten kautta. Yksilö tarvitsee muiden olemassaoloa, koska yksilön identiteetti on riippuvainen juuri näiden ihmisten reaktioista. Kunniallisen yksilön tulee aina ottaa vastuu teoistaan, sillä hän kantaa vastuun ei vain itsestään, vaan myös koko yhteisön maineesta. Kunnia on ennen kaikkea sosiaalinen pääoma, ja sen arvoa ja ulottuvuutta tulee tunnistaa. Lidmanin (2005, 204) mukaan kunniaa tulee tarkastella sosiaalisena kunniana, sillä muiden yhteisössä olevien ihmisten näkemykset määrittävät yksilön roolin ja arvoallan kyseisessä yhteisössä.

Bourdieu, Pierre 1976: Entwurf einer Theorie der Praxis auf der ethnologischen Grundlage der kabylischen Gesellschaft. Suhrkamp, Frankfurt.

Kunniakäsitys on hyvin sukupuolittunut niin kollektiivisessa kuin individualistisessa kulttuurissa. Sukupuolittuneisuus vaikuttaa siihen, miten kunniaan liittyvää väkivaltailmiötä voidaan ymmärtää ja tarkastella. (Giray & Romppanen 2009, 52.) Kunniaan korostavassa kulttuurissa sukupuolittuneisuus näkyy vahvemmin, sillä siinä korostetaan patriarkaalisia arvoja. Tällä tarkoitetaan sitä, että naiseen kohdistetaan erilaisia odotuksia kuin mieheen. Niiden taustalla ei ole ainoastaan sukupuolihierarkia, vaan myös tapa ymmärtää yksilön ja yhteisön välistä suhdetta. (Lidman 2015, 208–209.) Aisha K. Gill ja Avtar Brah (2014, 72) kritisoivat kunniaväkivallan kulttuuristamista. Heidän mukaan sen sijaan, että puhuttaisiin ainoastaan kulttuurin merkityksestä kunniaväkivallassa, tulisi ennen kaikkea ymmärtää kulttuurin suhdetta sukupuoleen ja sukupuolten eriarvoisuuden merkitystä suhteessa kunniaväkivaltaan.

Naisen siveys ja neitsyys on merkittävä asia kunniaan korostavissa kulttuureissa. Naisen kunniaan liittyy kiinteästi seksuaalisen puhtauden ihanteeseen. Naisen kunniaan merkitsee ennen kaikkea kunniallista käyttäytymistä, joka luo naiselle hyvän maineen. Miehellä on valta taata ja suojella kulttuurin jatkumo. Naiselle kunniaan merkitsee enemmän kuin miehelle, sillä naisen riski menettää kunniansa on suurempi. Toisin sanoen naisella on oma kunniaan, jota koko yhteisö pyrkii suojelemaan. (Tammisalo-Savolainen 2009, 35; Giray & Romppanen 2009, 52, 55; Gill & Avtar 2014, 74.) Tästä syntyykin ajatus, että naiset ja tytöt tarvitsevan erityistä suojelua ja miesten ja poikien velvollisuus on huolehtia tästä suojelusta. Yleisemmin naiset ja tytöt joutuvat ilman omaa tahtoaan suojeltaviksi ja kontrolloitaviksi. (Seikkula 2012, 3–4).

Nainen ja mies ovat yksilöitä, mutta kunniaan korostavan yhteisön näkökulmasta heidän nähdään edustavan ensisijaisesti juuri sukupuoltaan ja elämänvaihettaan. Sukupuoli määrittää ihmistä sekä sitä, mitä ja miten hänen odotetaan elämässään tekevän. Odotukset perustuvat ihanteisiin. (Lidman 2015, 209.) Kulttuureissa, joissa korostetaan patriarkaalisia arvoja, on eriytyneet sukupuoliroolit ja niiden mukaiset yhteisölliset odotukset johtavat tyypillisesti naisten alisteiseen asemaan sekä neitsyys- ja siveysihanteiden korostumiseen. Niistä voi tulla ehdottomia päämääriä, jotka ohjaavat naiseksi kasvavan tytön elämää. Tämä näkyy erityisesti tyttöjen käytöksen, sosiaalisen elämän ja seksuaalisuuden valvontana ja hallintana, joka voi saada monenlaisia muotoja. (Cusack & Cook 2007, 526; Lidman 2015, 209.)

Kunnia voidaan siis ymmärtää, joko yksilön arvona tai yhteisöä kuvaavana ominaisuutena. Tässä tutkielmassa kunniakäsitteellä tarkoitetaan kollektiivista kunnia-ajattelua, jossa kunnia on elämän perusta ja joka liittyy keskeisesti sukupuoli-seksuaalimoraaliin. Kuten Lidman toteaa (2005, 206) kunnia rakentuu tässä yhteisössä patriarkaalisen hierarkian ja epätasa-arvoisten sukupuoliroolien varaan, jossa naisen kunnia perustuu oleellisesti siveyshanteiden täyttämiseen ja jossa miehen kunnia on kytköksissä naisen käyttöön.

2.2 Yhteisölliset kunnia käsitykset väkivallan taustalla

Yhteiskunnallisissa ja tutkimuksellisissa keskusteluissa rakennetaan kuvaa kunnia väkivallan ilmiöstä. Niissä määritetään, mikä on tärkeää, huomiota herättävää ja mikä halutaan tuoda esille. Samalla määritellään se, mikä jätetään ilmiöstä sivuun ja huomioimatta. Ilmiön määrittelyn tärkeys korostuu siinä, kun pyritään ennaltaehkäisemään ongelmia. (Tammisalo-Savolainen 2009, 32–33.) Useissa tutkimuksissa käytetään kunnia väkivallasta termiä kunniaan liittyvä väkivalta (honour related violence) tai kunniaan perustuva väkivalta (honour based violence). Nämä termit ja kunnia käsitys on käsitelty eri yhteyksissä ja tieteenaloilla eri tavoin (Holm 2009, 135; Hansen ym. 2016, 15). Tutkielmassani käytän rinnakkain käsitteitä kunniaan liittyvä väkivalta ja kunnia väkivalta. Kirjallisuudessa käsitteet on ymmärretty ja kuvattu samankaltaisiksi. Itse käsitän kunnia väkivallan yläkäsitteenä, jonka alle sijoitan kaikki kunniaan liittyvän väkivallan eri ilmene miskuodot. Tässä tutkielmassa tarkastelen kuitenkin kunniaan liittyvää väkivaltaa erityisesti sosiaalityön ja oikeudellisen näkökulman avulla.

On hyvä korostaa, ettei kunnia-ajattelun erimielisyydet aina johda kunnia väkivaltaan, vaan monet ristiriitatilanteet yhtäaikaaisesti vaikuttavat konfliktien syntymiseen. Konfliktit syntyvät silloin, kun kunnian nimissä rajoitetaan yksilön vapautta erilaisin keinoin, kuten fyysisellä tai henkisellä väkivallalla. Suurin osa kunnia väkivallasta ei johda henkiri koksiin, mutta sisältää muun muassa vuosia kestävästä henkistä painostusta, uhkailua ja pahoinpitelyä. Kunnia väkivallassa on kyse väkivalta muodosta, jossa eri tekijät vaikutta-

vat yhtäaikaaisesti ilmiöön. Kyseessä on historiallinen sekä sosiaalikulttuurinen ilmiö, johon ovat kietoutuneet sukupuoliset, seksuaaliset ja moraaliset kysymykset. Oleellisintaa sen määritelmässä ja tunnistamisessa on kunniakäsityksen merkitys. (Tammisalo-Savolainen 2009, 32; Seikkula 2012, 5; Lidman 2015, 189.) Giray ja Romppanen (2009, 59) korostavat vielä sitä, ettei kunniaväkivallassa ole kyse pelkästään kunniaista, vaan taustalla ovat aina yhteiskunnalliset rakenteet, joilla väkivaltaa ylläpidetään.

Kunniaväkivalta on vaikeasti määriteltävä käsite. Jo pelkkä sana kunniaväkivalta koostuu kahdesta eri käsitteestä, joiden kummankaan määritelmä ei ole yksiselitteinen. (Holm 2009, 135.) Ilmiön määrittämistä hankaloittaa se, ettei ole selkeitä rajoja tai merkitystä, joiden avulla sitä voidaan määritellä (Tammisalo-Savolainen 2009, 32). Kunniaan liittyvä väkivalta -termi antaa myös väkivallasta harhaanjohtavan kuvan, sillä Suomessa ymmärretty kunniakäsite ei vastaa kunniaa korostavien kulttuurien kunniakäsitettä (Giray & Romppanen 2009, 51).

Kunniaväkivallalla tarkoitetaan perheen tai suvun piirissä tapahtuvaa, kunnianormien puolustamiseen liittyvää väkivaltaa (Karalahti 2008, 20), jossa pyritään suojaamaan tai palauttamaan perheen, suvun tai yhteisön kunniaa tai mainetta. Tekojen taustalla on epäily siitä, ettei henkilö noudata tai ei aio noudattaa sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä käyttäytymissääntöjä. Väkivallan ajatellaan olevan oikeutettu silloin, kun henkilö ei ole käyttäytynyt sääntöjen mukaisesti ja on esimerkiksi häpäissyt yhteisön. Ajatuksena on, että kunnia on koko perheen tai suvun yhteinen asia. (The Crown Prosecution Service 2014; Kunniaväkivalta 2015; Hansen ym. 2016, 18.)

Kunniaväkivaltatapauksissa tekijöitä voi olla useita ja tekijät voivat tulla ydinperheen ulkopuolelta (Keskinen 2009, 25; Seikkula 2012, 5). Kontrollointi, väkivallan uhka tai mahdollinen väkivalta kohdistuu sääntöjen rikkojaan. Kunniaväkivalta kohdistuu usein naisiin ja tyttöihin, mutta se voi yhtä lailla kohdistua miehiin ja poikiin. Väkivallan tekijät voivat olla sekä miehiä että naisia. (Keskinen 2009, 25; HMIC 2015, 29.) Erityisesti nuoria tyttöjä voidaan kontrolloida, kuten rajoittamalla, eristämällä, uhkailemalla tai pakottamalla tekemään valintoja ilman omaa tahtoa (Seikkula 2012, 6). Seuraavassa luvussa tarkastellaan tarkemmin kunniaväkivallan muotoja.

Kunniaväkivalta ei ole muista lähisuhde- ja perhesuhdeväkivallan ilmenemismuodoista erillinen ilmiö. Se sisältää osittain samoja piirteitä, sillä niissä on usein kyse läheisen ihmisen seksuaalisuuden kontrolloinnista sekä lapsen kaltoinkohtelusta. Kunniaväkivallassa on myös erityispiirteitä, joiden ymmärtäminen on välttämätöntä. (Keskinen 2009, 25; Seikkula 2012, 5.) Lidman (2015, 193–194, 200) pitää kunniaväkivaltaa lähisuhdeväkivallan rinnakkaismuotona, joka on kytköksissä sellaisiin kulttuurisiin normeihin ja tapoihin, jotka eivät enää pääosin esiinny länsimaiden kantaväestöjen keskuudessa. Nämä normit ja tavat, jotka ovat kytköksissä kunniaväkivaltaan, ovat tiivis yhteisöllisyys, hierarkkiset sukupuoliroolit sekä eräät tarkemmin rajatut haitalliset perinteet. Lidmanin näkemyksenä on kuitenkin se, että kunniaväkivalta eroaa lähisuhdeväkivallasta ja sen erityispiirteet tulee tunnistaa.

Lähisuhdeväkivallassa on usein aina kaksi osapuolta tekijä ja uhri, mutta kunniaan liittyvässä väkivallassa tekijän ja uhrin lisäksi on kolmas osapuoli eli yhteisö. Tämän vuoksi yksilön on vaikeampi tuoda esille väkivaltakokemukset, koska hänen asemansa yhteisössä voi heikentyä merkittävästi. Myös yhteisön kontrolli voi olla niin tiukkaa, ettei yksilö edes pääse helposti irti väkivallan kahleista. Tekijät ja niiden kontrolli yksilöä kohtaan voivat ulottua käytännössä hyvin kauas uhrista. Kulttuurista ja sosiaalisesta ympäristöstä riippumatta usein väkivallan uhrit eivät välttämättä rohkaistu tai pysty hakemaan apua. (Lidman 2015, 68, 186, 189.)

Rebwar Karimi (2009, 160) vertaa kunniaväkivaltaa perheväkivaltaan. Hänen mukaansa kunniaväkivalta on aina kytköksissä sukupuolimoraaliin ja väkivalta on oikeutettua sekä saa julkisen hyväksynnän yhteisön sisällä, kun taas perheväkivallassa ei tällaista yleensä ole. Kunniaväkivallassa pyritään säilyttämään tekijän valta ensisijaisesti perheen ulkopuolella, kun taas perheväkivallassa tavallisesti taistellaan valtasuhteista perheen sisällä. Kunniaväkivallassa tulee tarkastella laajemmin yksilön suhdetta yhteisöön, kun taas lähi- ja perhesuhdeväkivallassa tarkastellaan enemmän väkivallan osapuolten suhdetta. Seuraavassa kuviossa (kuvio 1) on esitetty kunniaväkivallan erityispiirteet.

Kunniaväkivallan erityispiirteet		
Kunniaväkivalta ilmenee yhteisöissä:	Väkivaltaa käytetään kun:	Väkivalta selitetään sillä, että:
joissa on korostunut kunniakäsitykset ja sukupuolitunut merkitys	yksilö rikkoo yhteisön moraalinormeja	se on tapa puolustaa kunniaa ja välttää häpeää
jotka rakentuvat patriarkaalisien hierarkian ja epätasa-arvoisten sukupuoliroolien varaan	yksilö on käyttäytynyt yhteisön säännöistä poiketen	häpeä vahingoittaa koko yhteisöä
joissa korostetaan naisen siveyttä ja neitsyyttä. Ja joissa yksilön teot vaikuttavat koko yhteisöön	elää yhteisön tapojen vastaisesti	se on oikeutettua yleisen moraalin nimissä

Kuvio 1. Kunniaväkivallan erityispiirteet

Kunniaväkivallan määritelmää ei voida rajoittaa koskemaan vain tiettyä maantieteellistä aluetta, kulttuureita, uskontoa tai yhteisöä. Sitä ei voida myöskään pelkistää kulttuurikysymykseksi. (Tammissalo-Savolainen 2009, 33.) Vaikka epäilemättä kulttuurilla on tekemistä kunniaväkivallan kanssa ja tietyt yhteisöllisen kulttuurin rakenteet altistavat väkivallalle, on muistettava, etteivät kaikki yksilöt samaisessa kulttuurissa välttämättä hyväksy samoja periaatteita (Keskinen 2009, 26; Lidman 2015, 185). Kunniakäsitykset sekä niihin liittyvä kunniaväkivalta on globaali ilmiö, vaikka usein kunniaväkivalta liitetään islamilaiseen yhteisöön. Kunniaan liittyvä ajattelu ei ole uskontosidonnaista, vaan aiheutuu sellaisista kulttuurisista käytänteistä ja rakenteista, jotka tukevat naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Näissä kulttuureissa elämä perustuu kunnianormeihin ja kunniasääntöihin. (Holm 2009, 136; Lidman 2015, 196–197.) Voidaan kuitenkin todeta se, että väkivallan uhriina ovat suurimmassa osassa naiset, mikä koskettaa kaikkia yhteisöjä, oli se sitten maahanmuuttajayhteisö tai ei (Korteweg & Yurdakul 2010, 1).

2.3 Kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemismuodot

Väkivaltaa on monenlaista, ja sen lukuisten alalajien erityispiirteiden tunnistaminen on välttämätöntä väkivallattomamman yhteiskunnan saavuttamiseksi (Lidman 2015, 12). Väkivalta on fyysisen voiman tai vallan tarkoituksellista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka voi kohdistua ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen, ihmisryhmään tai yhteisöön. Väki-valta ja väkivaltaisuus ovat sosiaalisia vuorovaikutuksellisia ilmiöitä. Jotta voidaan puhua väkivallasta, tarvitaan siihen aina toinen eli objekti, jota kohtaan yksilö on aggressiivinen. Näin ollen voidaan todeta, että väkivallan kohteena oleva yksilö määrittelee myös sen, mikä on väkivaltaa ja mikä ei. (Krug ym. 2002, 21–22; Schulman 2004, 149.) Johanna Hurtigin (2013, 52) mukaan väkivalta-käsite voidaan kuvata yksilön oikeuksia loukkaavana tekona. Väkivalta voidaan ymmärtää yksilöiden toisiinsa kohdistamaa tekoa laajempina ilmiönä, joka sisältää erilaiset riistämisen, ohittamisen ja sortamisen käytännöt sekä sellaiset mahdollistavat ja tuottavat rakenteet. Lidmanin mukaan (2015, 17, 22) jokaisella yksilöllä on kuitenkin sukupuolestaan riippumatta kyky käyttää väkivaltaa toista kohtaan sekä joutua väkivallan kohteeksi. Väkivallan taustalla vaikuttavat tekijät ovat aina monimutkaisia ja moninaisia sekä useinmiten riippuvaisia kulttuurista ja sukupuolesta.

Gustav Schulmanin (2004, 149–151) mukaan väkivaltaisessa käyttäytymisessä on kysymys geneettisen ja sosiaalisen perimän, fyysisten ja sosiaalisten ympäristötekijöiden sekä yksilön persoonallisuuden yhteisvaikutuksesta. Tärkeimpänä tekijänä väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi on nähty olevan yksilön omat kyvyt ja kehitykselliset saavutukset. Yksilön kehityksellisillä saavutuksilla tarkoitetaan kykyä hallita tunteita, ylläkkeitä sekä normien ja moraalisäädöksiensä sisäistämistä sekä kykyä kestää sisäisiä tai ulkoisia paineita. Nämä saavutukset eivät synny automaattisesti jokaiselle ihmiselle, vaan ne ovat opittuja ja omaksuttuja, kuten muutkin inhimilliset taidot. Nämä kyvyt kehittyvät yksilölle lapsuudesta lähtien, minkä vuoksi pidetäänkin hyvin tärkeänä väkivaltaisuuden ehkäisemistä, jotta väkivalta ei ole esteenä lapsen terveelliselle kehitykselle. Väkivalta-käyttäytyminen siirtyy sukupolvelta toiselle, ellei kierrettä kyetä katkaisemaan varhain. Tutkielmassani käytän väkivalta-käsitettä kuvaamaan lapsen oikeuksia loukkaavaa tekoa, jossa lasta pahoinpidellään perheessä tai lähiyhteisössä.

Lapsen kohtaama kunniaväkivalta vaikuttaa hänen kehitykseen yhtä lailla kuin muutkin väkivallan ilmenemismuodot. Mielenterveystyössä on todettu, että lieväkin kiusaaminen voi johtaa etenkin kasvuikäisen nuoren yksinäisyyteen ja masennukseen. Jatkuva kidutus, nöyryytys, alistaminen ja kontrollointi vaikuttavat lapsen tasapainoiseen kehitykseen, sillä lapsi on jatkuvasti uhan aktivoimassa ylivireystilassa. Tyttöjen ympärileikkauksen on nähty aiheuttavan psykososiaalisia ongelmia, kuten käytös- ja syömishäiriöitä. Se voi pahimmillaan tehdä tytön sisäänpäin kääntyneeksi, alistuvaksi, hiljaiseksi sekä syrjäänvetäytyväksi. (Lidman 2011, 188, 211.)

Kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemismuotoja on hyvin monenlaisia ja vakavuudeltaan eriasteisia (Hansen ym. 2016, 39). Kunniaväkivaltaan voidaan lukea kaikki sellainen fyysinen ja henkinen väkivalta, jossa yksilöön kohdistuu pakotteita, rangaistuksia tai velvoitteita kollektiivisen kunnian suojaamiseksi ja palauttamiseksi (Lidman 2011, 193). Se voi sisältää sosiaalisen elämän kontrolloimisen, ympärileikkauksen, avioliittoon pakottamisen sekä lähisuhdeväkivallan sekä äärimmäisissä tapauksissa kunniamurhan (Giray & Romppanen 2009, 59). Monissa tutkimuksissa on kunniaväkivalta ymmärretty ensisijaisesti sen äärimmäisen ilmenemismuodon kautta niin sanotusti kunniamurhana, vaikka kunniaväkivallassa on ”lievempiäkin” muotoja, jotka tulisi huomioida väkivallan ennaltaehkäisemisessä. Tällainen lievempi muoto voi olla esimerkiksi uhrin oman elämänhallinnan heikentäminen kontrolloimalla häntä.

Sosiaalinen kontrolli ja henkinen väkivalta

Kunniaan liittyvän väkivallan muodoista yleisimpänä ilmenemismuotona voidaan pitää sosiaalista kontrollia, jossa uhrin elämänhallintaa heikentävät hänen omat läheisensä. Siinä pyritään rajoittamaan henkilön kanssakäymistä erityisesti vastakkaista sukupuolta olevan henkilön kanssa sekä pyritään suojelemaan erityisesti tyttöjen ja naisten seksuaalista koskemattomuutta. Äärimmäisessä muodossaan kontrolli voi saada henkisen ja fyysisen väkivallan muotoja. Väkivaltaa käytetään, jotta uhri noudattaisi yhteisön yhteisiä sääntöjä. Sosiaalinen ja seksuaalisuuteen liittyvä kontrolli ilmenee usein painostamisena, pukeutumisen ja liikkumisen kontrolloimisena. (Tammisalo- Savolainen 2009, 31, 40; Hansen ym. 2016, 51–52.) Aina ei tarvitse käyttää fyysistä väkivaltaa, jotta toinen saataisiin pelästytettyä, vaan myös henkinen väkivalta tai kasvatuksellinen auktoriteetti

riittää pelon tunteen synnyttämiseen. Henkiseksi väkivallaksi voidaan luokitella muun muassa erilaiset uhkailut. (Tammisalo-Savolainen 2009, 40.)

Sosiaalinen kontrolli voidaan nähdä yhteisön jäsenten toisiinsa kohdistamana valvontana. Joskus veljet tarkkailevat sisariaan ystävien ja tuttavien välityksellä niin, että tytön on mahdotonta tietää, kuka kertoo hänen tekemisistään eteenpäin. (Hansen ym. 2016, 52–53). Jatkuva valvonta aiheuttaa sen, että tyttö joutuu olemaan jatkuvasti valppaana siitä, ettei kukaan näe hänen tekemisiään. Kunniaa korostavissa kulttuureissa tytön paljastava pukeutuminen voi olla yhteisöä häpäistävä tekijä.

Yksi kunnian säilyttämiseen tähtäävä sosiaalisen kontrollin muoto on eristäminen ja sosiaalisten suhteiden rajoittaminen. Vanhemmat ja sisarukset voivat kontrolloida uhria rajoittamalla ja vahtimalla sitä, keiden kanssa uhri voi viettää aikaa. Myös sosiaalisen median käyttäminen on usein tytöltä kielletty. (Karimi 2009, 159; Seikkula 2012, 6; Hansen ym. 2016, 55.) Voimakkaan sosiaalisen kontrollin piirissä kasvaneet lapset ja nuoret joutuvat monesti ristiriitatilanteisiin eri rooliodotusten välillä kotona ja sen ulkopuolella, kuten koulussa. Tämä voi vaikeuttaa oman elämän hallintaa teini-iässä ja aikuisena. Henkinen väkivalta rapauttaa itsetuntoa ja häpeällisen käyttäytymisen leima seuraa nuorta naista aikuisuuteen asti. Painostuksena ilmenevällä henkisellä väkivallalla voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia uhrien elämänvalinnoille. (Hansen ym. 2016, 64.)

Pakkoavioliitto

Avioliittoon pakottaminen on yksi kunniaan liittyvän väkivallan tyypillinen muoto. Se voidaan määritellä avioliitoksi, joka on solmittu ilman toisen tai molempien aviopuolisojen täyttä suostumusta tai johon heidät tai jompikumpi heistä on pakotettu tai painostettu. (Seikkula 2012, 7.) Pakkoavioliiton ja järjestetyn avioliiton ero on tärkeä tunnistaa. Järjestetyssä avioliitossa tavallisesti vanhemmat tai suku järjestävät avioliiton, mikä on vakiintunut tapa joissakin kulttuureissa. Joillekin ihmisille järjestetty avioliitto on itselle hyvältä ja oikealta tuntuva vapaaehtoinen valinta, kun taas pakkoavioliitossa vanhemmat pakottavat toisen tai molemmat avioliittoon vastustamisesta huolimatta. Avioliittoon painostaminen voi ilmetä joko henkisenä tai fyysisenä väkivaltana. (Suomenaro 2009, 168; Seikkula 2012,7.)

Pakkoavioliitot yhdistetään usein lapsiavioliittoihin, ja osaan lapsiavioliitoista liittykin avioliittoon pakottaminen (Hansen ym. 2016, 82). Suomen avioliittolain (16.4.1987/411) 4 §:n mukaan avioliiton voi solmia 18 vuotta täyttänyt henkilö, mutta oikeusministeriö voi kuitenkin erityisistä syistä antaa myös sitä nuoremmalle luvan mennä avioliittoon. Avioliittoon pakottaminen tapahtuu usein ulkomaanmatkojen yhteydessä, minkä vuoksi ne usein tulevat viranomaisen tietoon katoamisina (Seikkula 2012,7; Hansen ym. 2016, 83).

Pakkoavioliitto voidaan määritellä haitalliseksi perinteeksi. Pakkoavioliittoa voidaan toteuttaa sen vuoksi, koska ajatellaan ettei tyttö käyttäydy perheen edellyttämällä tavalla, minkä vuoksi hänen olisi hyvä palata kotimaahan ”rauhoittumaan”. Pakkoavioliittoon voi liittyä se, että tyttö on joutunut seksuaalisen väkivallan kohteeksi, jonka vuoksi raiskauksen uhriksi joutunut tyttö pakotetaan avioliittoon raiskaajan kanssa suvun kunnian varjelemiseksi. (Hansen ym. 2016, 85, 87.) Ajatuksena voi olla myös se, että mitä nopeammin tyttö solmii avioliiton, sitä pienempi riski hänellä on tahrata omaa ja koko perheen mainetta. Tahdonvastaiselle avioliitolle altistuminen ja niiden solmiminen on vaikea tunnistaa, sillä uhri voi hyväksyä avioliiton solmimisen sen pelossa, että kieltäytymisen siitä tuottaa häpeää hänelle ja samalla perheelle. Lisäksi pelkona voi olla se, että uhri pelkää väkivallan kohteeksi joutumisesta.

Fyysinen väkivalta

Fyysinen väkivalta tarkoittaa toisen fyysisen koskemattomuuden loukkaamista ja toisen kehon satuttamista. Se voi olla siten lyömistä, kuristamista, potkimista tai liikkumisen estämistä. (Hansen ym. 2016, 68.) Miellän myös tytön sukupuolielimen silpomisen yhdeksi vakavaksi fyysiseksi väkivaltamuodoksi. Fyysinen kunniaan liittyvä väkivalta, kuten muut edellä esitetyt väkivallan ilmenemismuodot liittyvät yleensä siihen, että on epäily kunniaan loukkaavasta, seksuaalisuutta ja sukupuolta sääteleviä normeja rikkovasta teosta. Vaikkei suoranaisesti uhria kohtaan käytetäkään fyysistä väkivaltaa voivat esimerkiksi väkivallanuhkaukset olla luonteeltaan hyvin vakavia. Lasta voidaan jo varhain uhkailla tappamisella, jos hän käyttäytyy yhteisön normien vastaisesti (Hansen ym. 2016, 68, 70).

Äärimmäisissä tilanteissa kunnian loukkaamisesta voi seurata kunniamurha. Kunniamurha on kunniaväkivallan äärimmäisin muoto. Kuten nimi jo viittaakin, kyseessä on toisen henkilön tappaminen kunnian nimeen. Kunniamurhan tekijänä on usein uhrin isä, veli, aviopuoliso tai joku muu miespuolinen sukulainen. Kunniamurhassa taustalla on myös se, että henkilö on teoillaan loukannut koko suvun kunniaa. Kunniamurhien yleisyyden arviointia vaikeuttaa se, että ne lavastetaan usein vahingoiksi, esimerkiksi ruumis voidaan polttaa tappamisen jälkeen. Yhteisön edessä tappaja ei kuitenkaan peittele tekoaan, sillä hän on yhteisön edessä ennemmin sankari kuin tappaja. Yhteisö pitää murhaa oikeutettuna, sillä tappaja on tehnyt velvollisuutensa suvun maineen puhdistamiseksi. Päätöksen kunniamurhasta tekevät yleensä miehet. Jos mies kieltäytyy rankaisemasta kunnian loukkaajaa, hän menettää maineensa ja sosiaalisen asemansa. Usein rikoksen toteuttajaksi valitaan perheen nuori poika, joka ikänsä vuoksi voi saada alennetun tuomion. (Härkönen 2004, 89–90, 92.)

Tyttöjen ympärileikkaus voidaan nähdä fyysisenä väkivaltamuotona. Tyttöjen ympärileikkaus on yksi vakavimmista ihmisoikeusloukkauksista ja rikkoo naisten ja lasten oikeuksia. Suomen rikoslain mukaan tyttöjen ympärileikkaus on kaikissa muodoissaan rangaistava teko. Se tehdään yleensä noin 4-10 vuoden iässä ilman kivunlievitystä ja usein erittäin epähygieenisissä olosuhteissa. Tätä toimenpidettä tehdään tytöille lähinnä Afrikassa, mutta sitä esiintyy myös Lähi-idässä sekä Etelä- ja Kaakkois-Aasiassa. (Lidman 2011, 208–209; Kunniaväkivalta 2015.)

Ympärileikkaus liittyy kunnia-ajatteluun, sillä se on kunnollisen, kunniallisen ja naimakelpoisen naisen merkki (Kunniaväkivalta 2015). Toisin sanoen sen ensisijainen tarkoitus on varmistaa tytön neitsyys ennen avioliittoa, se säilyttää tytön ja koko yhteisön kunnian. Omassa yhteisössä ympärileikattu tyttö on normaali, kaunis ja tavoiteltava, kun taas sen sijaan leikkaamaton on epäpuhdas, saastainen. Vaikka usein ympärileikkauksen väitetään olevan uskonnollinen velvollisuus, ei se sisälly mihinkään uskonnon opetukseen. Kyseessä on vanha afrikkalaiseen kulttuuriin liittyvä ja heimoyhteisöistä alkunsa saanut käytäntö. (Lidman 2011, 210–211.)

2.4 Valta ja kontrolli osana kunniaväkivaltaa

Keskeisenä teoreettisena näkökulmana tutkielmassani on valta. Kunniaväkivallan ennaltaehkäisemisessä, tunnistamisessa sekä siihen puuttumisessa on keskeistä ymmärtää se, millaista valtaa käytetään, kun kontrolloidaan toisen henkilön itsemääräämisoikeutta. Simone Cusackin ja Rebecca Cookin mukaan (2007, 524) kunniaväkivaltaa tarkastellessa ei voida näkökulmaa rajata ainoastaan käsittelemään naisen käyttäytymiseen liittyviä seikkoja, vaan myös hierarkkiselle vallalle tulee antaa tilaa. Lidman (2011, 198) toteaa, että vallankäyttö näkyy merkittävästi silloin, kun kunnia nähdään kollektiivisena, jossa yksilön on alistuttava yhteisiin sääntöihin. Tällaiseen yhteisöllisyyteen, hierarkiaan ja sukupuolirooleihin kasvattaminen ovat merkkejä vallan käyttämisestä. Myös Hurtig (2013, 53) toteaa, että yhteisölliset normit ja merkitykset voivat olla väkivaltaisia, jos ne eivät jätä tilaa ihmisten omille tulkinnoille tai yksilöllisten tarpeiden huomioimiselle.

Valta voidaan ymmärtää voimasuhteena, jossa yksilöiden välille syntyy erilaiset toiminta- ja vaikutussuhteet. Se rakentuu yhteisöissä erilaisissa sosiaalisissa, kulttuurisissa ja hengellisissä tiloissa samanaikaisesti. (Hurtig 2003, 52). Kirsi Juhilan (2006, 80) mukaan valta on niillä, jotka pystyvät asettamaan toisten toiminnalle omasta näkökulmastaan järjestystä tuottavia sääntöjä ja rajoituksia. Valta perustuu siten yksilöiden kuriin ja hallintaan. Tammissalo-Savolaisen (2009, 41) mukaan valta suojella naisen siveyttä voi joissain tapauksissa mennä äärimmäisiin tilanteisiin, joissa muun muassa naisen vapautta kontrolloidaan tiukasti tai käytetään väkivaltaa. Kunniaväkivalta voidaan nähdä myös vallan puutteena, jossa puuttuva valta pyritään palauttamaan väkivallalla.

Ymmärrän tässä tutkielmassa vallankäytön määrittelyvaltana ja hallintana, joka kohdistuu siihen, miten yksittäinen ihminen toimii yhteisön sisällä ja sen ulkopuolella. Ymmärrän sosiaalisen kontrollin vallankäytön yhtenä muotona, jossa yhteisö määrittää tapoja ja keinoja, joiden avulla pyritään varmistamaan, että yhteisön jäsenet noudattavat normeja. Normit voivat olla muun muassa käyttäytymiseen, seksuaalisuuteen liittyviä sääntöjä sekä muita yhteisössä hyväksyttäviä normeja. Sosiaalinen kontrolli voidaan jakaa viralliseen ja epäviralliseen kontrolliin. Virallisella tarkoitetaan lakiin kirjattua kontrollia. Epävirallisella tarkoitetaan taas perheessä tai lähiyhteisössä tapahtuvaa kontrollia.

(Honkatukia 1998, 36.) Tässä tutkielmassa sosiaalinen kontrolli on epävirallista kontrollin käyttämistä. Yhteisö valvoo ja kontrolloi jäseniään pitämällä silmällä, etteivät ulkopuoliset henkilöt pääse yhteisön sisälle. Pertti Alasuutarin (2007, 72) mukaan usein yhteisöt suojautuvat jossain määrin tietoisesti ulkoisilta vaikutteilta muodostamalla normeja ja vaatimalla jäseniään noudattamaan niitä. Osa normeista saatetaan määritellä sääntöjen avulla, jotka alun perin eivät ole olleet kovin merkityksellisiä.

Michel Foucault'n (1998, 69–71) mukaan valta on ymmärrettävä ennen kaikkea voimasuhteiden moninaisuuksina. Hänen mukaan valta on kuin peliä, joka muuttuu ja vahvistuu kamppailujen ja loputtomien ristiriitojen avulla. Valta syntyy tarttumakohdista, joissa voimasuhteet kiinnittyvät toinen toisiinsa ja muodostavat niistä ketjuja ja järjestelmiä tai päinvastoin ne muodostavat eristäviä kuiluja ja ristiriitoja. Lisäksi Foucault tarkoittaa vallalla strategioita, joiden avulla voimasuhteet tulevat vaikuttaviksi ja, joiden suunnitelma toteutuu niissä kiinnelkohdissa. Vallan ehtona on voimasuhteiden liikkuva perusta, jossa erilaiset voimasuhteet synnyttävät erilaisia valtatiloja. Foucault'n mukaan valta on kaikkialla läsnä ja se tuottaa itse itseään joka hetki. Valtaan kuuluu aina päämäärä ja tavoite. Ei ole olemassa valtaa, jolla ei olisi näitä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että valta olisi seurausta yksilösubjektin valinnasta tai päätöksestä. Foucault'n tavoin voidaan käyttää käsitettä valtakoneisto, jolla viitataan siihen, että valtaa tuotetaan ja ylläpidetään voimasuhteiden avulla, jotka ovat kiinnittyneet toisiinsa.

Foucault muistuttaa, ettei valta ole omaisuutta esineen tavoin, sitä ei voi siirtää, kuten omaisuutta toisiin käsiin, vaan se toimii kuin kone. Vaikka määrättäisiin uusi päällikkö, silti valtaa tuottaa koko koneisto. Toisin sanoen valtaa harjoitetaan ihmisten ja ryhmien välisissä suhteissa. (Foucault 1998, 70; Foucault 2014, 240.) Valta on suhde, joka edellyttää toista osapuolta (Linjakumpu 2012, 31). Kurinpitovalta on läsnä aina ja kaikkialla sekä on aina valppaana. Periaatteessa se ei jätä yhtään aluetta varjoon ja valvoo jatkuvasti niitäkin, joiden tehtävä on toisten valvominen. Samanaikaisesti tuo valta saattaa kuitenkin olla mitä hienovaraisinta, sillä se toimii alituisen ja suurelta osin äänettömästi. (Foucault 2014, 240–241.) Valta ei ole yksiselitteisen selkeästi löydettävissä tai hahmotettavissa, vaan sitä pitää etsiä erilaisista vallan mekanismeista ja valtasuhteista (Linjakumpu 2012, 31).

Foucault esittää Jeremy Benthamin suunnitelman suljetun laitoksen ideaalimallista, Panopticoni. Tässä mallissa reuna-alueella on kehän muotoinen rakennus ja keskellä torni.

Keskustornissa olevalla valvojalle on mahdollisuus tarkkailla kaikkia ympäröivän rakennuksen yksinäisselleihin sijoitettuja laitosasukkaita. Keskustorni on rakennettu niin, että sellit ovat koko ajan valvojan katseen tavoitettavissa ja joissa yksilö voidaan välittömästi tunnistaa. Vaikka valvoja näkee sellissä olevat yksilöt, yksilöt eivät kuitenkaan näe valvojaa, mutta ovat koko ajan tietoisia jatkuvan tarkkailun mahdollisuudesta. Seurauksena tästä on se, että sellissä olevat yksilöt alkavat itse tarkkailla itseään ja toteuttavat näin itse itseensä kohdistuvaa vallankäyttöä. Tämä tekee sen, ettei valvojan tosiasiallinen läsnäolo ole tarpeellista. Bentham asetti periaatteeksi sen, että vallan tuli olla näkyvää ja samalla sellaista, ettei sitä voitu havaita. Ideana hänellä oli se, että yksilöllä on jatkuvasti silmien edessä keskustorni, mistä häntä tarkkaillaan. Yksilön ei pidä koskaan tietää sitä tarkkaillaanko häntä todella, mutta tärkeintä on se, että yksilön on oltava varma siitä, että hän on aina tarkkailtavissa. (Foucault 2014, 273–275.)

Mielestäni Panopticon-malli soveltuu hyvin kunniaa korostavien yhteisöjen ideologiaan. Kuten edellisissä luvuissa ilmeni, kunniaväkivallassa on pohjimmiltaan kyse yksilön sukupuoliin ja seksuaalisuuteen liittyvien käyttäytymissääntöjen kontrolloimisesta, jota toteutetaan yhteisön valvonnan avulla. Yhteisöstä tulee sosiaalinen kontrolli ja paine, joka muodostaa sen, että jokaisen yhteisön jäsenen toimintaa valvotaan. Valvontaa kohdistuu kaikkiin yhteisön jäseniin verkoston lailla. Yhteisön jäseniä pelotellaan jo varhain lapsena niin, että he uskovat olevansa jatkuvasti tarkkailun alla, vaikka todellisuudessa näin ei olisi. Valvonnan avulla saadaan yksilö noudattamaan ympäröivän yhteisön sääntöjä.

Tuuli Tammissalo-Savolaisen (2009, 33–35, 38) mukaan kunnia- ja kulttuuriset yhteisöt voidaan nähdä suljettuina yhteisöinä, joissa yhteisö suojelee ja turvaa yhteisön jäseniään ulkopuolisilta. Tässä yhteisössä kunnia on erityisen korostunutta, sitä valvotaan ja suojataan tarkasti. Kunniaa suojataan yhteisenä etuna. Suojelun epäonnistuessa tahraa se koko yhteisön mainetta. Yhteisön tavoitteena on suojella yhteisön mainetta ja kunniaa. Kollektiivisessa kulttuurissa sosiaalisia normeja noudattava yksilö saa osakseen kunnioitusta, huolenpitoa ja hyväksyntää. Yksilön tulee kuitenkin ennen hyväksyntää osoittaa olevansa kunnian arviainen. Kollektiivisessa kulttuurissa korostuu se, miten säännöistä poikkeaminen altistaa häpeälle ja konfliktille, jopa monenlaiselle väkivallalle. Näin ollen, jos yksilö noudattaa yhteisön sääntöjä takaa se hänelle helpomman elämän, koska näin hän voi ennakoita tekojensa seurauksia. (Lidman 2015, 185, 188–189.)

Kunniaväkivallassa kontrolli ja valta eivät ole ainoastaan yhden ihmisen tehtävä, vaan valtaa harjoitetaan yksilön ja yhteisön välisissä suhteissa. Kunniaa korostavassa yhteisössä yksittäisessä perheessä valta on usein perheen miehillä. Tästä huolimatta, vaikka miehillä olisikin valtaa omista perheissään, myös heidän toimintaansa valvotaan ja kontrolloidaan muiden yhteisön jäsenten avulla.

Foucault'n mukaan valtaa siedetään vapaaehtoisesti, siihen joko sopeudutaan tai alistutaan. Hänen mukaan kaikki hallinta, alistaminen ja alamaisuuden muodot perustuvat lähtökohtaisesti tottelevaisuudelle. (Foucault 1998, 65.) Kunniaväkivallassa voidaan kuitenkin todeta, ettei kyse ole valtaan vapaaehtoisesti sopeutumisesta, vaan enemmän kyseessä on alistuminen valtaan, jota käytetään uhria kohtaan. Kunniaväkivallassa voidaan myös sopeutua valtaan, jos yhteisössä epätasa-arvo normalisoidaan. Jäsenet alkavat pitää sitä luonnollisena tilana vailla vaihtoehtoja ja näin sopeutuvat siihen. Lähteminen yhteisöstä ei ole yksilölle helppo päätös, koska lähteminen voi koitua hänen kuolemakseen. Lähteminen yhteisöstä voi aiheuttaa kunniattoman maineen, jota on vaikea pyyhkiä pois. (Härkönen 2004, 97.)

3 Lastensuojelun velvollisuudet lapseen kohdistuvassa kunniaväkivaltatilanteessa

3.1 Lastensuojelu ja monikulttuurisuus

Sosiaalityö on yhteiskunnallinen instituutio, jossa asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden kohtaamisten tavat ja roolit eivät ole ainoastaan heidän itsensä päätettävissä. Monissa yhteyksissä heidän suhteen laatua määritellään ja ohjeistetaan. Sosiaalityö on institutiona vahvasti sidoksissa vallitseviin keskusteluihin. Toisin sanoen sen toiminta on jatkuvasti altis muutokselle. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina ollaan aina jossakin yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa sosiaalityölle hahmottuu tietynlaisia tehtäviä ja paikkoja, jotka määrittävät toimijoiden suhteen sisällön. (Juhila 2006, 12.) Sosiaalityössä on ennen kaikkea kysymys sosiaalisten ongelmien ehkäisemisestä, vähentämisestä sekä poistamisesta. Kyseessä on muutosta tukeva työ, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa vähentää eri elämäntilanteen vaikeuksia. (Lastensuojelu.)

Tutkielmassani tarkasteltava sosiaalityö tapahtuu lastensuojelun kontekstissa. Lastensuojelun sosiaalityötä voidaan määritellä auttavaksi vuorovaikutukselliseksi toiminnaksi, jossa sosiaalityöntekijä käyttää ammatillista asiantuntijuuttaan lasten ja lapsiperheiden ongelmien ratkaisemiseksi. Auttavalla vuorovaikutuksella voidaan tarkoittaa toimintaa, jossa sosiaalityöntekijä tekee yhteistyötä lapsen sekä lapsen huoltajien kanssa tilanteen parantamiseksi. (Anis 2008, 32; Lastensuojelun käsikirja 2016.) Lastensuojelun tarkoituksena on auttaa vaikeissa elämäntilanteissa olevia lapsia ja heidän perheitään. Tavoitteena on tukea heitä selviytymään ongelmistaan sekä kehittymään ja kasvamaan tasapainoiseen elämään. (Mikkola 2004, 61.)

Tässä tutkielmassa lastensuojelu kohdistuu maahanmuuttaja-asiakkaisiin ja heidän kanssaan tehtävään työhön. Maahanmuuttajilla on lastensuojelun asiakkuuden taustalla usein samanlaisia syitä kuin kantaväestöllä, mutta on lisäksi erityisiä taustatekijöitä, joiden huomioon ottaminen lastensuojelutyössä on olennaista. (Anis 2013, 149.) Haasteena usein nousee esille vanhempien jo lähtömaissa toteuttamat lasten kasvatustavat,

jotka voivat olla hyvin erilaisia kuin valtaväestön normaalina pitämät tavat (Anis 2008, 32–33).

Maahanmuuttajien kanssa tehtävä sosiaalityö on monikulttuurista sosiaalityötä, jossa työntekijältä odotetaan kulttuurisensitiivistä työtettä. Monikulttuurisessa sosiaalityössä tulee ottaa huomioon muun muassa asiakkaan erilaiset kulttuuriset taustat ja maahanmuuton seuraukset ja niiden vaikutukset asiakkaan elämässä. (Anis 2013, 147.) Se minkälaiset asiat määritellään ongelmaksi, voi vaihdella eri kulttuureissa ja yhteisöissä. Myös ongelmien ratkaisumallit voivat olla hyvin erilaiset eri kulttuureissa. Sosiaalityössä on olennaista tiedostaa se, minkälaisia arvoja ja toimintatapoja noudatetaan. Erilainen kulttuuritausta voi johtaa siihen, että lastensuojelussa toimivat työntekijät tulkitsevat perheiden tilanteet niiden erilaisesta kulttuurista johtuvaksi silloinkin, kun perheiden todelliset ongelmat johtuvat jostain muusta. (Anis 2013, 149–150.)

3.2 Lastensuojelun ja juridiikan välinen yhteys

Lastensuojelun toiminta on säädetty lailla. Lakisidonnaisuudesta huolimatta se on eri aikoina elänyt erilaisissa suhteissa lakiin ja säädöksiin. Joskus sen yhteys lakiin on ollut löyhempi ja joskus taas tiukempi riippuen aina kulloisestakin yhteiskunnallisesta ilmapiiristä. Viime vuosina lastensuojelutyössä on erityisesti korostettu lapsen asiakkuutta ja osallisuutta. (Sinko 2004, 8.) Tästä voidaan todeta, että yhteiskuntatodellisuus kehittyy jatkuvasti, minkä myötä lainsäädäntö muuttuu ja kehittyy. Tämän myötä myös lastensuojelun ja juridiikan välinen suhde muuttuu. Esimerkkinä voidaan sanoa ihmis- ja perusoikeuksien korostuminen oikeusvaltiossa, mikä on tuonut myös lastensuojelutyön arkeen uudenlaista sävyä. Uudenlainen juridisoituminen lastensuojelussa tarkoittaa sitä, että juridiikka vaikuttaa eri tavalla sosiaalityössä. Sen vaikutukset ovat vahvemmin läsnä sosiaalityön arjessa, kuten prosesseissa sekä asiantuntijuudessa. (Mt., 57.)

Kaarlo Tuori (2000, 317) tarkastelee kirjassaan oikeustieteen ja yhteiskuntatieteen välistä suhdetta. Hänen mukaan eroavaisuuksistaan huolimatta näillä tieteenaloilla on keskinäisiä yhteyksiä. Hannu Tolosen (2003, 54) mukaan oikeus syntyy yhteiskunnallisissa

olosuhteissa, toisaalta myös yhteiskuntaan vaikuttavat merkittävästi oikeudelliset seikat. Oikeus on yhteiskuntaan sisäänrakennettu järjestelmä, johon liittyy aina sosiaalinen, yhteiskunnallinen sekä kulttuurinen ulottuvuus. Voidaan todeta, että oikeus ja yhteiskuntatiede täydentävät toisiaan, vaikka ne tarkastelevat ilmiöitä eri näkökulmista.

Tuorin (2000, 192–193) mukaan oikeuskäsitteet ja yhteiskuntatieteelliset käsitteet muistuttavat toisiaan siinä, että molemmat toimivat skeemoina, joiden avulla hahmotetaan olennaiset asiat. Olennaisena erona on, että oikeuskäsitteillä on välittömiä normatiivisia vaikutuksia, esimerkiksi silloin kun teko määritellään rikokseksi ja siitä seuraa normatiivisia seurauksia. Tämänkaltaisia seurauksia ei liity yhteiskuntatieteellisiin käsitteisiin. Juhilan (2006, 228) mukaan yhteiskuntatieteen kannalta olennaisia ovat käsitteet, jotka määrittävät, mitkä asiat ja tilanteet hahmottuvat ei-toivottavaksi sosiaalisiksi ongelmiksi. Sosiaalisia ongelmia määrittävät diskurssit ovat jatkuvassa muutoksessa. Mitkään olosuhteet tai käyttäytyminen eivät itsessään ole sosiaalisia ongelmia. Ongelmaksi niitä aletaan kutsua vasta, kun ne jostain näkökulmasta määritellään haitallisiksi yhteiskunnalle.

Tuorin (2000, 3, 318–321) mukaan oikeustieteeseen normatiivisuudesta huolimatta sisältyy tietty välttämätön yhteiskuntateoreettiseksi kutsuttavissa oleva ainesosa, joka välittyy oikeudellisten käsitteiden kautta oikeustieteeseen ja joka on sisäänrakennettuna eri oikeudenalojen yleisissä opeissa. Oikeusnormit vaikuttavat syy-seuraussuhteessa sosiaaliseen toimintaan, koska sosiaaliset toimijat ottavat ne huomioon toimintaansa keinoina tai sitten esteenä. Oikeus on jatkuvasti vuorovaikutuksessa ympäröivään yhteiskuntaan. Se perustuu päätöksiin, joiden uusimisella voidaan luoda uutta oikeutta sekä kumota ja muuttaa vanhaa.

Lastensuojelu perustuu lainsäädäntöön, jonka vuoksi lastensuojelutyötä tehdessä työntekijä joutuu monissa tilanteissa nojautumaan lainsäädäntöön ja sen tulkitsemiseen. Lainsäädäntö ei kuitenkaan anna vastauksia kaikkiin tilanteisiin, vaan se antaa keinoja tehdä työtä tarkoituksenmukaisesti ja oikeudenmukaisesti. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tulee pystyä lainsäädännön lisäksi käyttämään eri tilanteissa hyväksi omaa ammattitaitoaan ja kokemustietoaan. (Esim. Sinko 2004; Mahkonen 2010.) Päivi Sinko (2004, 141) tuo hyvin esille kirjassaan sen, ettei sosiaalityö voi muuttua juridiseksi toiminnaksi tai edes juridiikan kaltaiseksi, koska sosiaalityöllä ja juridiikalla on erilliset roolit ja tehtävät yhteiskunnassa.

Sosiaalityössä ei voida selviytyä vain ja ainoastaan lakituntemuksella, sillä lain avulla ei voida selviytyä vaikeista vuorovaikutustilanteista ja niiden ymmärtämisestä. Lakituntemus ei poista eettisen ja moraalisen pohdinnan tarvetta. Laki luo puitteet ja rajat toiminnalle sekä selkeyttää käytäntöä ja turvaa oikeusturvaa, mutta se ei helpota itse päätöksentekoa, johon tarvitaan lakitietoisuuden lisäksi sitä ammatillista harkintaa. (Sinko 2004, 141.) Lastensuojelun ja juridiikan väliset kiinnepohdat kohtaavat toisensa edellä mainituissa tilanteissa.

3.3 Lastensuojelun toimintaa ohjaavat ideologiset lähtökohdat, lait ja sopimukset kunniaväkivaltilanteissa

Suomen lainsäädännössä kunniaan liittyvää väkivaltaa ei ole eritelty eikä sitä ole käsitelty omana erityisenä väkivaltarikoksen muotonaan (Holm 2009, 140), mutta se huomioidaan suoraan tai välillisesti useissa Suomea velvoittavissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa (Hansen ym. 2016, 19). Kunniaväkivallan ennaltaehkäisemisessä, tunnistamisessa sekä siihen puuttumisessa viranomaisen toimintaa ohjaavat sekä velvoittavat niin kansainväliset sopimukset kuin myös kansallinen yleis- ja erityislainsäädäntö. Näin ollen myös lastensuojeluun liittyviä ratkaisuja tehdessä vastaukset eivät löydy van ja ainoastaan lastensuojelulaista, vaan sen juridisia ulottuvuuksia on sisällytetty lukuisiin säädöksiin, jotka tulee ottaa huomioon, kun tehdään lastensuojelullisia ratkaisuja. (Räty 2004, 86; Mahkonen 2010, 17.)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän toimintaan vaikuttaa se, millaiseksi muodostuu julkisen vallan, perheen ja lasten välinen suhde sen hetkessä lapsen tai perheen tilanteessa ja miten laki määrittää lastensuojelun toiminnan. Tähän vaikuttaa se, mihin lastensuojelun ideologiset lähtökohdat perustuvat. Lorraine Fox Harding (1991) jakaa nämä suhteet neljään eri kategoriaan. Tarkastelen näitä kategorioita lastensuojelulakiin viitaten.

Ensimmäisenä on *minimalistinen* suhde, jossa painotetaan vanhempien erittäin suurta oikeutta ja vastuuta lasten huolenpidosta ja kasvattamisesta. Valtiolla on tässä minimalistinen vastuu. Julkista valtaa käytetään vain erityistilanteissa, esimerkiksi silloin kun

lasten kasvatusta laiminlyödään. Lastensuojelulain 2 §:ssä todetaan, että lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Viranomaisen tehtävänä on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle erilaisia tukitoimia. Lapsi voidaan laissa säädetyin edellytyksin sijoittaa myös kodin ulkopuolelle tai ryhtyä muihin toimenpiteisiin lapsen hoidon ja huollon järjestämiseksi.

Toisena suhteena Harding esittää *valtiopaternalistisen* suhteen, jossa valtion rooli on merkittävä. Valtio ottaa vanhempien tehtävän, pyrkii antamaan lapsille suojaa ja turvaa ohitse vanhempien roolin. Tässä suhteessa ajatellaan, että julkisella vallalla on oikeus kasvattaa lapsia, koska lapset tarvitsevat sitä. Julkisella vallalla on siten oikeus puuttua perheen yksityiselämään. Lastensuojelulain 1 §:ssä veloitetaan yhteiskuntaa turvaamaan lapsen oikeutta turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lain 38 §:n mukaan lapselle, joka on välittömässä vaarassa, voidaan järjestää kiireellisesti sijaishuoltona hänen tarvitsemansa hoito ja huolto. Lain 40 §:ssä todetaan, että lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä sijaishuolto, jos 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai 2) lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia tai jos ne ovat riittämättömiä. Pykälä edellyttää myös lapsen edun huomioonottamista sijaishuollon tarvetta arvioitaessa.

Biologisten vanhempien oikeuksia korostavassa suhteessa taas lähtökohtana on, että biologisilla vanhemmilla on ensisijainen oikeus lapsiinsa. Tätä oikeutta ei saa rikkoa. Lapset saavat parasta mahdollista hoitoa biologisilta vanhemmiltaan. Silloin kun vanhemmat eivät tähän kykene, tulee valtion tukea vanhempia esimerkiksi taloudellisesti. Tällä viitataan lastensuojelun avohuollon tukitoimiin. Lastensuojelulain 34 §:ssä todetaan, että sosiaalityöntekijän on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin heti, kun lastensuojelun tarve on todettu. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhemmuutta.

Viimeinen suhde, jonka Harding esittää, on *lasten oikeuksia korostava* suhde. Tässä painotetaan erityisesti lasten oikeutta osallistumiseen. Julkisen vallan tulee toimia niin, että

lasten oikeudet toteutuvat. Vanhempien rooli jää tässä sivuun, kun taas kumppaneina ovat julkinen valta sekä lapset. Tässä voidaan viitata YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Lastensuojelun tehtävänä on osaltaan toteuttaa juuri tätä sopimusta (Bardy 2013, 71). Lapsen etu ja oikeus erityiseen suojeluun perustuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen (20.5.1999/66). Se antaa puitteet sille, mitä lapsen edulla ja erityisellä suojelulla tarkoitetaan. (Puonti ym. 2004, 3.) Sopimus korostaa lapsen ihmisarvon ja perusvapauksien lisäksi lasten yhdenvertaisuutta ja lapsen edun huomioon ottamista kaikissa lasta koskevissa sosiaalisissa ja oikeudellisissa kysymyksissä (Mikkola 2004, 64). Sopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on otettava huomioon lapsen etu.

Lähtökohtana lastensuojelussa on lapsen edun ja hyvinvoinnin turvaaminen, samalla suojaten lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Lastensuojelulain 8 §:n mukaan yhteiskunnan tarjoamissa palveluissa on huomioitava lasten ja nuorten toiveet sekä tarpeet. Vaikka lähtökohtana on lapsen etu ja hyvinvoinnin turvaaminen, tulee lastensuojelussa kunnioittaa lapsen ja hänen vanhempiansa fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta ja on annettava merkitystä itsemääräämiselle ja perheen yksityiselämän suojalle. Lastensuojelussa tulee kuitenkin myös tilanteita, joissa perhettä ei voida jättää yksin, vaan on tehtävä interventioita perhe-elämään. Tällöin täydellisestä itsemääräämisoikeudesta sekä perheen yksityiselämän suojasta ei voida pitää täydellisesti kiinni. (Mahkonen 2010, 55–56.)

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (20.4.1999/63) 8 artiklassa tuodaan esille se, että jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Viranomaiset eivät saa rikkoa tätä oikeutta, ellei laki sitä salli. Artiklassa todetaan lisäksi, että viranomaisen voi rikkoa tämän oikeuden, jos sen rikkominen on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi sekä muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Artikla asettaa kaikki kansalaiset yhdenvertaiseen asemaan. Lastensuojelun näkökulmasta tämä artikla koskee erilaisia lastensuojelun interventioita alkaen lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. (Mahkonen 2010, 169.)

Lapseen kohdistuvan kunniaväkivallan ehkäisemisessä tai siihen puuttumisessa lastensuojelun sosiaalityöntekijän täytyy puuttua perheen yksityiselämän suojaan, jotta lapsen etu ja hyvinvointi voitaisiin turvata. Suomen perustuslaissa (11.6.1999/731) säädetään perusoikeuksien lisäksi myös julkisen vallan toiminnasta. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkinen valta voi ainoastaan silloin puuttua perheen autonomiaan, kun lapsen oikeuksia ei voida muuten turvata. Perheen yksityiselämän suojan rikkominen edellyttää aina, että on määritelty viranomaisen tehtävä ja toimivalta puuttua perheen yksityiselämään. Tästä säädetään perustuslain 2.3 §:ssä. Säännöksen mukaan julkisen vallan käytön tulee aina perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on siis noudatettava tarkoin lakia. Viranomaisella ei siten ole mitään yleisvaltuuksia tehtäviensä hoitamisessa, vaan kaikissa yksittäisissä tapauksissa jokaisen toiminnan on perustuttava lakiin. Tämä merkitsee, että laista on osoitettava virkamiehen toiminnalle nimenomainen toimivalta. Siten pelkkä yleinen tehtävänmäärittely ei tällaiseksi sovi. (Sinko 2004, 27.)

Viranomaisen toimivallan on aina perustuttava lakiin. Kun viranomainen tekee oikeuksiin tai velvollisuuksiin välittömästi vaikuttavia päätöksiä tai muita toimia, saa hän käyttää toimivaltaansa vain siinä laajuudessa ja tarkoituksessa, johon se on määrätty. Tämä on perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisen oikeudellinen lähtökohta. Virkamiehelle on säädetty yleinen vastuu virkatoimista perustuslain 118 §:ssä. Tähän sisältyy myös rikosoikeudellinen vastuu ja loukatun oikeus vahingonkorvaukseen. (Sinko 2004, 27; Eduskunnan oikeusasiamies 2002, 34.)

Edellä käsiteltyjen lakien lisäksi lastensuojelun sosiaalityöntekijän toimintaa ohjaa lapsen kohdistuvassa kunniaväkivaltilanteessa Sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301). Sosiaalihuoltolaki sisältää säännökset sosiaalihuollon järjestämisvelvollisuudesta, hallinnosta ja menettelystä sosiaalihuoltoa toteuttaessa (HE 164/2014). Sosiaalihuoltolaki on yksi keskeisimmistä laeista, joka määrittelee sosiaalityön toimintaa sekä ylipäätänsä sosiaalihuollon toteuttamisen keskeiset periaatteet. Tämän tutkielman kannalta keskeisimpinä pykälinä voidaan pitää muun muassa 32 §, jossa korostetaan lapsen ja nuoren mielipiteen ja toivomuksen huomioon ottamista sosiaalihuoltoa toteutettaessa. Myös 33 § ja 34 § ovat tärkeitä pykäläiä, sillä ne sisältävät säännöksiä sosiaalihuollon saatavuudesta, asiakkuuden alkamisesta sekä päättymisestä. Lain 36–38 §:ssä säädetään sosiaalihuoltolain mukaisesta palvelutarpeen arvioinnista.

Lapsen palvelutarpeen selvittäminen on yksi keskeisimmistä asioista, kun tarkastellaan lapseen kohdistuvaa kunniaväkivaltatapausta. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 37 §:n mukaisesti palvelutarpeen selvittämisen perusteella arvioidaan, onko lapsella ja perheellä tuen tarvetta ja minkälaista tukea heille voidaan tarjota. Palvelutarpeen arviointi voidaan nähdä kaiken lähtökohtana, sillä sen perusteella sosiaalityöntekijä selvittää lapsen ja perheen kokonaistilannetta.

Myös laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812) on tärkeä laki. Tässä laissa säädetään asiakkaan oikeuksista sekä velvollisuuksista. Sosiaalityöntekijän on tunnistettava nämä, jotta hän pystyisi edistämään asiakaslähtöistä ja luottamuksellista asiakassuhdetta sosiaalihuollossa. Laissa säädetään myös salassapidosta, vaitiolo velvollisuudesta sekä salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta. Myös sosiaalihuollon viranomaisten oikeudesta salassa pidettäviin tietoihin ja virka-apuun säädetään laissa. Lastensuojelussa tehdään usein yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa, minkä vuoksi sosiaalityöntekijän on hyvä tunnistaa lain sisältö, jotta hän on tietoinen siitä, mitä tietoja hän voi luovuttaa toiselle viranomaiselle ja taas mitä tietoja hänellä on oikeus saada muilta viranomaisilta.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän toimintaa ohjaavat ja velvoittavat edellä mainittujen lakien lisäksi muun muassa hallinnollista menettelyä koskevat lait, kuten hallintolaki (6.6.2033/434). Se on hallinnon toimintaa sääntelevä yleislaki, joka koskee kaikkia valtion ja kunnan viranomaisia. Lain 1 §: n mukaan tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa ja oikeusturvaa hallintoasioissa.

3.4 Lastensuojelu lapsen edun ja osallisuuden edistäjänä

Lähtökohtana lastensuojelutyössä on lapsen edun ja osallisuuden turvaaminen. Olen-naista lapseen kohdistuvan kunniaväkivaltatilanteen ehkäisemisessä, tunnistamisessa sekä siihen puuttumisessa on se, millaisen roolin lastensuojelun sosiaalityöntekijä ottaa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän on mahdollista ottaa passiivinen syrjästä katsojan rooli tai aktiivinen rooli. Sosiaalityöntekijä voi ottaa passiivisen roolin ajatellen, että jos

ei tee mitään, ei voi myöskään tehdä virkavirhettä. Passiivisuudessa voi olla myös kyse laiminlyönnistä, jonka seurauksena voi tulla hallinnollinen muistutus tai äärimmäisissä tilanteissa sakkotuomio. (Mahkonen 2010, 196–197.)

Lapseen kohdistuvan kunniaväkivallan ehkäisemisessä sekä siihen puuttumisessa on tärkeää ottaa huomioon lapsen etu ja osallisuus. Lapsen etu, osallisuus ja suojeleminen ovat kaikki kiinteässä vuorovaikutuksessa toisiinsa lapsioikeudellisissa asioissa. Lapsen edun, osallisuuden sekä suojeleminen tulee toteutua jokaisessa tapauksessa, jossa tehdään lapseen liittyen ratkaisuja tai päätöksiä. Ne eivät ole erillisiä asioita, vaan limittyvät toisiinsa. Ei voida katsoa, että lapsen etu toteutuu, jos siihen kykenevä lapsi ei ole päässyt itse osallistumaan ja vaikuttamaan itseensä liittyvään päätökseen. (Godzinsky 2014, 18.) Seuraavaksi käsittelemme lapsen etua ja osallisuutta omissa osioissa. Lapsen suojeleminen kunniaväkivallalta toteutuu mielestäni näiden yhteydessä.

Lapsen etu

Lastensuojelun yksi tärkeimmistä päämääristä on turvata lapsen etu. Tämä toteutuu parhaiten lapselle tärkeiden ihmissuhteiden ja ennen muuta perheen kontekstissa. (Upanne 2004, 341.) Kun lapsen elinolosuhteet eivät kykene vastaamaan lapsen tarpeisiin eikä lapsen etu toteudu toivotulla tavalla, on julkisella vallalla oikeus ja velvollisuus puuttua lapsen perhe-elämään turvatakseen lapsen etua (Puonti ym. 2004, 3). Lastensuojelulain 24 §:ssä todetaan, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä on valvoa lapsen edun toteutumista.

Lastensuojelulain 4 §:ssä on pyritty täsmentämään, mitä lapsen etu tarkoittaa lastensuojelussa. Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomioita siihen, miten eri toimenpitevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon, 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen, 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden, 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen, 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan sekä 7) kielellisen,

kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen. Kun harkitaan esimerkiksi tahdonvastaista huostaanottoa joudutaan täsmentämään yksittäisen lapsen etua ja on otettava silloin kantaa kuhunkin edellä mainittuun kohtaan. Näin voidaan varmistua, että lapsen etu turvataan lastensuojelussa. (Mahkonen 2010, 96.)

Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea (Convention on the right of the child) (2013, 4) on määritellyt lapsen edun kolmiosaisena käsitteenä. Ensimmäisenä on aineellinen oikeus, jolla komitea tarkoittaa, että lapsella on oikeus siihen, että hänen etunsa arvioidaan ja otetaan ensisijaisesti huomioon, kun tarkastellaan erilaisia etuja päätöksen suhteen. Toisena on perustavanlaatuinen tulkintaperiaate. Komitea tarkoittaa tällä tilanteita, joissa lainsäädäntöä voidaan tulkita useammalla kuin yhdellä tavalla. Tällöin tulee viranomaisen valita sellainen tulkinta, joka palvelee parhaiten lapsen etua. Viimeisenä kohtana on menettelysääntö. Tällä komitea tarkoittaa tilanteita, joissa päätöksenteko kohdistuu tiettyyn lapseen, lapsiryhmään tai yleisesti lapsiin. Komitean mukaan päätöksenteossa on arvioitava päätöksen niin myönteisiä kuin kielteisiä vaikutuksia kyseiseen lapseen tai kyseisiin lapsiin. YK:n lapsen oikeuksien komitean tärkeimpänä tehtävänä on valvoa, että YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta toteutetaan sopimusvaltioissa. Suomessa lapsen edun toteutumista valvotaan ja puolustetaan.

Tärkeää lasta koskevassa ratkaisussa on se, että lapsi nähdään oman elämänsä asiantuntijana eli subjektina suhteessa oikeuksiinsa eikä ainoastaan objektina ja suojelua tarvitsevana, jolloin viranomaisella ja lapsen huoltajalla on ensisijaisesti oikeus toimia lapsen edun mukaisesti ja näin myös päättää lasta koskevat ratkaisut. Lapsen edun mukaista on aina huomioida, minkälaisesta lasta koskevasta asiasta on kysymys, ja miten viranomaisen ratkaisu vaikuttaa lapsen kehitykseen ja tulevaisuuden mahdollisuuksiin. Jos lapsen mielipidettä on vaikea selvittää, esimerkiksi jos lapsi on hyvin pieni tai jos lapsi ei halua tai pysty ilmaisemaan mielipidettään, voidaan lapsen käsitystä selvittää kuvaamalla lapsen käyttäytymistä ja hänen tekojaan. Mielipiteen muodostukseen voidaan hyödyntää myös lapsen lähipiiriä, kuten päiväkotia ja koulua. (Räty 2004, 99.)

On varmistuttava aina siitä, että lapsi voi aidosti ilmaista mielipidettään, kun häntä kuullaan. Lapsella on oikeus tietää miksi ja missä asiassa häntä kuullaan sekä mihin tarkoitukseen kuulemisessa kerättyjä tietoja käytetään. On huomioitava, että lapsella voi olla lojaliteettiristiriitoja esimerkiksi suhteessa vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin ih-

misiin, jotka vaikuttavat hänen mielipiteeseensä. (Räty 2004, 99.) Kunniaväkivaltatilanteissa vanhemmat voivat uhkailla lasta kertomasta kotona tapahtuvista asioista. Lasta voidaan kontrolloida ja rajoittaa sosiaalityöntekijän tapaamisia. Tapio Räty (2004, 99) toteaaakin ettei lapsen mielipiteen selvittäminen ole helppoa. Lapsen etua ei voida kuitenkaan selvittää ilman, että lasta olisi kuultu. Selvittämisestä huolimatta lapsen mielipide ei sido viranomaisen lopullista ratkaisua, mutta viranomaisen on perusteltava asiakirjassa eriävät mielipiteet.

Lapsen edun tarkastelu on moniulotteinen ja tulkinnanvarainen käsite. Eri ammattikuntiin kuuluvat asiantuntijat voivat esittää lapsen edusta erilaisia näkemyksiä, koska lapsen etua on tapana edistää erilaisista ammatillisista lähtökohdista. (Hakalehto-Wainio 2013, 34.) Oli sitten kyse lastensuojelun avohuollon tukitoimesta, kiireellisestä sijoituksesta taikka huostaanotosta, tulee lapsen etu ottaa jokaisessa prosessissa huomioon.

Lapsen osallisuus

Lasten oikeudesta osallisuuteen on säädetty sekä kansainvälisellä että myös kansallisella tasolla. Kansainvälisellä tasolla lapsen osallisuutta on määritelty YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa. Lapsen osallisuus on osa tätä sopimusta. (Hotari ym.2013, 149.) Sopimuksen 12 artiklan mukaan osallisuus on lapsen perusoikeus, joka velvoittaa kaikkia viranomaisia ottamaan selvää lasten ja nuorten mielipiteistä sekä huomioimaan ne päätöksen teossa lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimituksissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä. Toisin sanoen lapsella on oikeus vaikuttaa asioihinsa (Hakalehto-Wainio 2013, 39).

Suomen perustuslain 6 §:ssä todetaan, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada myös vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastavasti. Viranomaisilla on siten erityinen velvollisuus kohdella lasta tasa-arvoisesti ja antaa hänelle mahdollisuus vaikuttaa häneen liittyviin päätöksiin. Myös muun muassa lain sosiaalihuollon asiakkaan asemasta 10 §:ssä säädetään alaikäisen asiakkaan mielipiteen ja toivomuksien huomioon ottamisesta hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä ta-

valla. Hallintolain 14 §:ssä säädetään alaikäisen puhevallasta. 12-vuotiaan lapsen osallisuuden oikeuksiin sisältyy mahdollisuus tulla kuulluksi. Lain 34 §:ssä ja 36 §:ssä todetaan, että juridinen kuuleminen pitää sisällään oikeuden tietojen saamiseen ja omien näkemysten ilmaisemiseen.

Lastensuojelulain 20 §:ssä, 29 §:ssä sekä 30 §:ssä on melko tarkasti säännelty lapsen osallisuudesta. Lapsen mielipide ja toivomus tulee ottaa huomioon koko lastensuojelunprosessin ajan lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lasta tulee tavata henkilökohtaisesti ja suunnitelmat tulee laatia yhteistyössä lapsen kanssa. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä. Lapsen mielipiteen selvittämistä ja kuulemista koskevien säännösten mukaan kaiken ikäisillä lapsilla on oikeus saada näkemyksensä otetuksi huomioon lastensuojeluasiassa. (HE 252/2006 vp. 15.)

Lapsen osallisuudella tarkoitetaan lapsilähtöistä työtä, jossa lapsi itse on aktiivinen osapuoli, joka omalta osaltaan vaikuttaa siihen mitä tapahtuu. Näin ollen lapselle on annettava mahdollisuus osallistua sekä opetettava ja kannustettava lasta tuomaan esille hänen omia mielipiteitään ja käsityksiään. (Timonen-Kallio 2010 6–7; Laitinen 2007, 69.) Lapsen kerronta nostaa vahvasti esille hänen arkensa yksityiskohdat ja omakohtaiset kokemukset. Kun työntekijä antaa lapselle mahdollisuuden tuoda esille omat todellisuuden merkitykset ja on aidosti kiinnostunut lapsen tulkinnoista, kasvattaa se myös lapsen tai nuoren luottamusta siihen, että työntekijä on huomannut hänet. (Eskonen ym. 2006, 43.) Lapsilähtöisyys vaatii työntekijältä kykyä kerätä ja dokumentoida erilaisia pieniä arjen tapahtumia ja tehdä niiden merkityksellisyyttä näkyväksi lapselle hänen henkilökohtaisessa elämässään (Timonen-Kallio 2010, 15).

Lapsen osallisuuden tulee olla keskeinen asia kunniaväkivalta tapauksissa (Lastensuojelun kirja). Maahanmuuttajalapsilla osallisuuden mahdollisuudet liittyvät paitsi vanhempien ja muiden aikuisten valtaan myös kielelliseen ja kulttuuriseen ymmärtämiseen. Lapsen vanhemmat, sukulaiset tai yhteisö, jossa lapsi on, voivat nähdä eri tavalla lapsen aseman sekä oikeudet kuin valta yhteiskuntaa edustavat ihmiset. (Anis 2008, 34.)

3.5 Viranomaisten välinen yhteistyö lapsen kohdistuvassa kunniaväkivallan ehkäisyssä

Kunniaväkivalta pysyy usein viranomaisilta piilossa pitkään, ja se tulee esille vasta äärimmäisen vakavissa tilanteissa. Se on usein piilorikollisuutta, joka harvoin tulee poliisin tietoon. Suurin haaste viranomaisten toiminnassa on tunnistaa ajoissa kunniaan liittyvä väkivalta ja sen uhrin merkit, jotta väkivaltaa voitaisiin ennaltaehkäistä. (Holm 2009, 135; Hansen ym. 2016, 157.) Hansenin ym. (2016, 113–114) selvityksen mukaan lastensuojelu tulee mukaan kunniaväkivallan tapauksiin siinä vaiheessa, kun tilanne on kärjistynyt niin pitkälle, että lapsi tulee sijoittaa kiireellisesti kodin ulkopuolelle. Syynä tähän on pidetty lastensuojeluilmoitusten liian myöhäistä tekemistä. Selityksenä on myös pidetty sitä, ettei maahanmuuttajataustaisten lasten kokemaa väkivaltaa tai sen uhkaa tulkita yhtä herkästi lastensuojelun kysymykseksi kuin kantasuomalaisten lasten kohdalla. Hansenin ym. mukaan tähän voi liittyä se, että ammattilaiset haluavat kunnioittaa kulttuurista erilaisuutta ja varovat ongelmien yleistämistä tiettyyn yhteisöön tai kulttuuriin kuuluviksi ongelmiksi.

Kunniaväkivallan tilanteet ovat monisyisiä. Niiden selvittäminen, niihin puuttuminen sekä niiden ehkäiseminen edellyttävät eri ammattikuntiin kuuluvien asiantuntijoiden välistä yhteistyötä ja sen vuoksi myös ihmisten henkilökohtaisten tietojen paljastamista toiselle viranomaiselle, jotta tilanne saadaan ratkaistua. Tällöin herkästi joudutaan tilanteeseen, jossa vastakkain asettuvat ihmisen yksityisyyden suoja ja viranomaisen tiedon tarve tehtäviensä hoitamiseksi. Julkisella vallalla on kuitenkin velvollisuus puuttua tilanteeseen ja saada esimerkiksi virka-apua, jossa yksilön perusoikeudella suojattu oikeushyvä loukataan. Mitä heikommassa asemassa olevasta yksilöstä puhutaan sitä korostuneempaa on julkisen vallan velvollisuus puuttua tilanteeseen. (Perhe- ja lapsisurmien ehkäisy 2014, 10.)

Lastensuojelulain 14 § mahdollistaa moniammatillisen yhteistyön. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä tulee olla käytettävissään lapsen kasvun ja kehityksen, terveydenhuollon, oikeudellista sekä muuta lastensuojelutyössä tarvittavaa asiantuntemusta. Hallituksen esityksen Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi yhtenä tavoitteena on ollut parantaa viranomaisten välistä yhteistyötä lasten ja

nuorten ja heidän perheidensä hyvinvointia edistävässä ja ehkäisevässä työssä sekä lastensuojelun järjestämisessä. Yhteistyön avulla pyritään parantamaan ja selkeyttämään ilmoitusvelvollisuutta ja viranomaisten välisten tehtävien jakoa niin että lapselle ja hänen perheelleen voidaan mahdollisimman pian saada heidän tarvitsemiaan palveluja. (HE 252/2006 vp. 109.)

Moniammatillisessa tiimityössä on paremmat mahdollisuudet saada monipuolisempia ratkaisuja ongelmiin kuin siinä, että yksittäinen asiantuntija tekee päätöksen. Erityisesti lapsi- ja perheongelmien selvittämisen moniammatillisessa tiimityössä on nähty vaikuttavan positiivisella tavalla asiakkaiden elämään. (Chivers 2011, 8–11.) Moniammatillisessa yhteistyössä eri alojen ammattilaiset työskentelevät yhteistyössä, jolloin heillä voi olla asiakkaaseen liittyviä tietoja, joista muut työryhmän jäsenistä voisivat hyötyä (Anning & Frost & Robinson 2005, 193). Salassapitosäännökset kuitenkin rajoittavat asiakastietojen luovuttamista toisille työryhmän jäsenille ilman asiakkaan suostumusta. Tämä on yksi moniammatillisen yhteistyön haasteista, jotka estävät asiakkaan tiedoista puhumisen avoimesti jäsenten välillä. Salassapitosäännökset korostuvat varsinkin silloin, kun työskennellään yhteistyössä monen eri viranomaisen kanssa, eikä vain yhdessä yksikössä. (Pahlman 2010, 106.)

Viranomaisten välistä yhteistyötä ja tietojen luovuttamista voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan: ehkäisevä ja estävä toiminta, yksilö- ja perhekohtainen työ ja uhkatilanne. *Ensimmäinen kategoria* on ehkäisevä ja estävä toiminta, jota tehdään osana eri viranomaisten perustyötä ja palveluiden tarjontaa. (Perhe- ja lapsisurmien ehkäisy 2014, 10.) Varhaisella väkivaltaan puuttumisella estetään tilanteiden kärjistyminen. Tällä voidaan viitata lastensuojelulain 3 a §: n, jossa ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan lasten kasvun, kehityksen sekä hyvinvoinnin edistämistä ja turvaamista, mutta saman aikaisesti, sillä tarkoitetaan vanhemmuuden tukemista. Ehkäisevä työ ei tapahdu ainoastaan lastensuojelussa, vaan myös muissa palveluissa, kuten päivähoitossa, nuorisotyössä, äitiys- ja lastenneuvolassa. Ehkäisevä lastensuojelu voi olla myös lasten ja nuorten olosuhteiden seuraamista ja kehittämistä. (HE 252/2006 vp. 116).

Toisena kategoriana on yksilö- ja perhekohtainen työ. Sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa viranomaisella on syntynyt huoli yksilön ja perheen tilanteesta ja tapaus edellyttää viranomaiselta erityistä huomioita ja laajempia toimenpiteitä. Päivähoidon työntekijöille

tai kouluviranomaisille voi nousta huolta lapsen käyttäytymisen perusteella perheen tilanteesta, mikä voi antaa aiheita lapsen perhetilanteen selvittämiseen. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä tarvitsee heiltä tietoa voidakseen selvittää tilanteen ja tuen tarpeen. Rikosepäily selvittäminen kuuluu aina poliisille. Perheen arvioita käsittelevät viranomaiset tuottavat erilaisia palveluita, mikä vaikuttaa siihen minkälaiseksi ehkäisevä työ muodostuu. (Perhe- ja lapsisurmien ehkäisy 2014, 10, 31.)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä tarvitsee lapsen tilanteen ja tuen tarpeen selvittämistä varten lapsen ja perheen henkilökohtaisia tietoja, jotka pääsääntöisesti saadaan asiakkaan suostumuksella. Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 20 §:ssä säädetään, että viranomaisilla sekä muilla julkisilla toimijoilla on velvollisuus antaa sosiaalihuollon viranomaisille sen pyynnöstä maksutta ja salassapitosäännösten estämättä hallussa olevat sosiaalihuollon asiakassuhteeseen olennaisesti vaikuttavat tiedot ja selvitykset, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi tai sen järjestämiseksi.

Sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta, on pidettävä salassa. Lain 15 §:ssä on säädetty viranomaisen vaitiolovelvollisuudesta. Asiakkaalta pitää ensisijaisesti saada suostumus tietojen antamiseen toiselle viranomaiselle, jos asiakkaalta ei saada suostumusta tai asiakas kieltää luovutuksen, voidaan tästä huolimatta poiketa lain 17 §:n edellytyksin. Luovutus voi kohdistua tietoihin, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi, niiden järjestämiseksi tai toteuttamiseksi sekä toimeentulon edellytysten turvaamiseksi. Lisäedellytyksinä on, että 1) asiakas on hoidon tai huollon ilmeisessä tarpeessa terveytensä, kehityksensä tai turvallisuutensa johdosta eikä hoidon tai huollon tarvetta voida muutoin selvittää tai toteuttaa, 2) tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi tai 3) tieto on tarpeen asiakkaan välttämättömien etujen ja oikeuksien turvaamiseksi eikä asiakkaalla ole itse edellytyksiä arvioida asian merkitystä.

Nämä edellä esitetyt pykälät mahdollistavat tiedon vaihtamista viranomaisten välillä silloinkin, kun asiakas ei ole suostunut tiedon luovuttamiseen. Asiakkaan yksityisyyden suojaamiseksi on aina tiedonsaanti rajattava juuri siihen tietomäärään, jota viranomaisen työtehtävä edellyttää.

Kolmas kategoria sisältää uhkatilanteet ja niihin liittyvän yhteistyön viranomaisten välillä. Uhkatilanteella tarkoitetaan vakavaa, henkeen tai terveyteen kohdistuvaa uhkailua tai sen epäilyä, joka edellyttää välitöntä toimintaa tai sen tarpeen arviointia. (Perhe- ja lapsisurmien ehkäisy 2014, 10.) Sosiaalihuollon viranomaisilla on oikeus saada laissa säädettyjen tehtäviensä suorittamiseksi tarpeellista virka-apua muilta viranomaisilta (HE 164/2014 vp 135–136). Sosiaalihuoltolain 22 §:n mukaan virka-avun antajan tulee salassapitovelvollisuuden estämättä ilmaista sosiaalihuollon viranomaiselle virka-aputehtävän edellyttämät tiedot. Myös sosiaalihuollon viranomaisen tulee antaa asiakkaan suostumuksesta riippumatta tietoa salassa pidettävistä asiakirjoista poliisille, syyttäjäviranomaiselle ja tuomioistuimelle, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta säädetään ilmoitusvelvollisuus rikoslain (39/1889) 15 luvun 10 §:ssä, taikka jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta.

Kunniaväkivaltilanteen ehkäisemisessä, siihen puuttumisessa sekä sen tunnistamisessa tarvitaan eri viranomaisten välistä sujuvaa yhteistyötä. Varhaisella väkivaltaan puuttumisella estetään tilanteiden kärjistyminen. Olennaista on, että eri viranomaiset, kuten poliisi, sosiaalityöntekijä ja muut mahdolliset tahot, ovat valmiita reagoimaan uhkatilanteisiin nopeasti. Jotta kunniaväkivaltilanteeseen puuttuminen onnistuisi, se edellyttää selkää työnjakoa ja tiivistä tiedonkulkua eri tahojen kesken. (Salmenkangas 2005, 17, 19.)

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimuksen tehtävä ja tavoite

Tutkielmani tavoitteena on tuoda esille lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käsityksiä siitä, miten he pystyvät työssään ehkäisemään, tunnistamaan kunniaväkivaltaa sekä puuttumaan tilanteisiin, joissa lapsi on kunniaväkivallan uhrina. Kunniaväkivalta on ilmiönä sekä käsitteenä vaikeasti määriteltävissä. Vaikean siitä tekee erityisesti se, että ilmiöön liittyy yhtäaikaaisesti monia tekijöitä, minkä vuoksi sen määrittely yksiselitteisesti on mahdotonta. Ilmiön laaja-alaisuuden vuoksi olen rajannut tutkielman koskemaan ensisijaisesti sosiaalityötä maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa. Kontekstina on lastensuojelu, mutta aihe ja siihen liittyvät kysymykset koskettavat myös sosiaalityötä laajemminkin. Kunniaväkivalta voi kohdistua kehen tahansa sukupuolesta riippumatta. Tässä tutkielmassa kunniaväkivallan uhreina ovat kuitenkin ainoastaan alaikäiset lapset.

Koska kontekstina on lastensuojelu, on kiinnostukseni keskiössä muun muassa lapsen suojeleminen, ihmisoikeuksien toteutuminen sekä näiden lisäksi lapsen etuun liittyvien arvokäsitysten huomioonottaminen. Aiheeseen liittyy vahvasti keskustelu lapsilähtöisyydestä ja lapsen osallisuudesta, minkä vuoksi myös juridinen näkökulma on läsnä.

Hyödynnän tutkielmassani yhteiskuntatieteen ja oikeustieteen näkemystä ja tietoa ilmiöstä. Väkivallan ymmärtämisessä tärkeänä pidän syy-seuraussuhteiden ymmärtämistä. Sitä kokonaisvaltaista ymmärrystä, jossa yhteiskunnalliset sekä oikeudelliset näkökulmat ovat molemmat läsnä vaikuttamassa väkivallan ennaltaehkäisyssä. Molempien tieteidenalojen tavoitteena on vaikuttaa yhteiskuntaan muun muassa ehkäisemällä ongelmien syntymistä, vaikka niiden näkemykset ilmiöistä saattavat olla erilaiset. Molemmat tieteenalat ovat sidoksissa kulloisenkin historiallisen ajan tapahtumiin, keskusteluihin ja vallitseviin näkemyksiin.

Mielenkiinnon kohteenani on tutkia, miten vaikeasti tunnistettavissa olevaa ilmiötä voidaan ehkäistä, tunnistaa sekä puuttua tilanteeseen, jossa uhrina on lapsi. Haluan tuoda tässä tutkielmassa esille sen, että vaikka ilmiö on vaikeasti määriteltävä, vieras sekä jois-

sain tilanteissa pelottava, siihen tulee puuttua, sillä se on väkivaltaa, kuten muutkin väkivallan ilmenemismuodot ja yhtä lailla rikkoo uhrin perus- ja ihmisoikeuksia, kuten myös muutkin väkivallan muodot, mitä Suomessa tai maailmalla esiintyy.

Tutkimuskysymykset, joihin pyrin vastaamaan tässä tutkielmassa, ovat seuraavat:

1. Millaisia käsityksiä lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä on kunniaväkivallasta ilmiönä?
2. Miten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käsitysten mukaan kunniaväkivaltaa voidaan ennaltaehkäistä ja tunnistaa ja miten siihen voidaan puuttua?
3. Millaisia käsityksiä lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä on omasta ammatillisesta roolistaan kunniaväkivaltatilanteissa?

4.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Tutkielmani on laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Ajatuksena on, ettei todellisuus ole yksinkertainen, vaan moninainen, jossa tapahtumat muovaavat samanaikaisesti toinen toistaan. (Hirsjärvi ym. 1997,161.) Laadullinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa suositaan menetelmiä, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. Toisin sanoen pyritään huomioimaan tutkittavien subjektiivisuus ja kokemus. (Hirsjärvi ym. 1997, 165; Ronkainen 2011, 82.) Laadullisessa tutkimuksessa korostuu kohteen esiintymisympäristö ja tausta, kohteen tarkoitus, merkitys sekä ilmaisuun ja kieleen liittyvät näkökulmat. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on ajatus merkitysten keskeisyydestä ja niiden analysoimisesta. (Ronkainen 2011, 81–82.)

Laadullinen tutkimus mahdollistaa erilaisuuden ja monentyyppiset ratkaisut (Kvalimotiv). Se mahdollistaa tutkijalle valinnanvapautta, mutta samalla haastaa tutkijaa pohtimaan eettisiä näkökulmia valintoja tehdessä. Laadullisen tutkimuksen työtavoissa tutkija katsotaan keskeiseksi tutkimuksen toimijaksi sekä valintojen tekijäksi. Tutkija voi itse vaikuttaa tuottamaansa tietoon sekä siihen, mitä tutkimuksessa käsitellään. (Ronkainen 2011, 82.)

Laadullisessa tutkimuksessa on erilaisia itsenäisiä tutkimussuuntauksia, joilla on omat tutkimusperinteet (Ronkainen 2011, 91). Omassa tutkielmassani olen valinnut lähestymistavaksi fenomenografisen tutkimusmenetelmän. Valitsin juuri tämän menetelmän, koska mielestäni se sopii ihmisten käsitysten tutkimiseen. Tutkielmassani olen kiinnostunut siitä, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät käsittävät kunniaväkivaltailmiön ja miten ilmiötä voidaan heidän käsitystensä mukaan ennaltaehkäistä, miten siihen voidaan puuttua sekä miten sen voi tunnistaa. Ajattelen, että käsitykset kunniaväkivallasta sekä siitä, miten sitä voidaan ehkäistä tai siihen puuttua vaihtelevat sosiaalityöntekijöiden välillä. Tämän vuoksi mielestäni fenomenografia soveltuu parhaiten tutkielmaani, jossa kiinnostuksen kohteena ovat juuri sosiaalityöntekijöiden erilaiset käsitykset ilmiöstä.

Fenomenografiatutkimussuuntauksen juuret sijoittuvat 1970-luvulla Göteborgin yliopistoon, jossa se sai alkunsa Ference Martonin tutkimuksista. Marton tutki opiskelijoiden erilaisia käsityksiä oppimisesta. (Metsämuuronen 2003, 175.) Fenomenografialla on kiinnekohtia muutamiin laadullisiin tutkimusmenetelmiin, kuten fenomenologiaan. Fenomenografiassa tutkitaan käsityksiä eli merkityskokonaisuuksia, joita tutkittavat antavat tutkimuksen kohteena olevalle ilmiölle. (Huusko & Paloniemi 2006, 170.) Fenomenologisessa tutkimuksessa taas kiinnostuksen kohteena on se, millaisena ihminen kokee maailmaa (Ahonen 1994, 116). Fenomenografiatutkimusotetta on käytetty pääosin kasvatustieteessä, mutta esimerkiksi viime vuosina erilaisille ilmiöille annettuja merkityksiä on tutkittu myös yhteiskuntatieteessä (Huusko & Paloniemi 2006, 162, 170).

Fenomenografia sana tarkoittaa ilmiön kuvaamista ja ilmiöstä kirjoittamista. Fenomenografiassa katsotaan, että on vain yksi maailma, josta eri ihmiset muodostavat erilaisia käsityksiä. (Ahonen 1994, 114.) Toisin sanoen hyväksytään se, että on olemassa yhteinen todellisuus, mutta jonka kokeminen ja käsittäminen ovat kuitenkin yksilöllisiä. Fenomenografisen tutkimusotteen avulla voidaan saada tietoa niistä erilaisista tavoista, joilla todellisuutta jäsennetään, ymmärretään sekä käsitteellistetään. (Huusko & Paloniemi 2006, 165.)

Fenomenografiassa ihminen ymmärretään rationaalisena olentona, joka muodostaa käsityksiä koetuista ilmiöistä liittämällä tapahtumia toisiinsa ja pyrkimällä selittämään niitä. Intressinä ovat ihmisten erilaiset tavat käsittää ympärillä olevaa maailmaa, esimer-

kiksi millainen käsitys eri ihmisillä on ilmiöstä ja sen sisällöstä. (Ahonen 1994, 116.) Fenomenografiassa tavoitteena on kuvailla, analysoida ja ymmärtää ihmisten erilaisia käsityksiä ilmiöstä sekä käsitysten keskinäisiä suhteita. Käsityksistä ei pyritä tuottamaan yksilötason kuvauksia, vaan tarkoituksena on selvittää käsitysten eroja tietyssä ryhmässä (Huusko & Paloniemi 2006, 163, 165).

Kieltä pidetään tärkeänä välineenä, sillä se mahdollistaa ajattelun ja käsityksen muodostamisen ja ilmaisemisen (Huusko & Paloniemi 2006, 164). Fenomenografiassa käsitykselle annetaan mielipidettä syvempi ja laajempi merkitys. Käsitys ei ole sama asia kuin mielipide, vaan ihmisen itse rakentama kuva jostain asiasta. Ihmisen käsitys voi muuttua useasti lyhyessä ajassa. Käsitysten avulla ihminen pystyy jäsentämään uuteen asiaan liittyviä tietoja. (Ahonen 1994, 117.)

Sirkka Ahosen (1994, 116–117) mukaan ilmiö ja käsitys ovat erottamattomia. Hänen mukaan ilmiö on ihmisen ulkoisesta tai sisäisestä maailmasta saama kokemus, josta ihminen rakentaa käsityksiään. Käsitys on taas kokemuksen ja ajattelun avulla muodostettu kuva jostain tietyistä ilmiöistä. Fenomenografian tavoitteena on tuoda esille ihmisten erilaiset käsitykset tutkittavasta ilmiöstä ja vertailla näitä käsityksiä toisiinsa. Mira Huuskon ja Susanna Paloniemen (2006, 164) mukaan fenomenografiassa tavoitteena on selvittää yksilön käsitystä aiheesta, sillä se, miten me näemme jonkin ilmiön, myös määrittelee sen, mitä me näemme.

Fenomenografinen tutkimusote soveltuu tutkielmaani hyvin, sillä kiinnostuksen kohteena ovat juuri sosiaalityöntekijöiden käsitykset kunniaväkivallasta ilmiönä. Mielenkiintoista on selvittää, miten käsitykset eroavat toisistaan ja mitkä ovat sosiaalityöntekijöiden perustelut käsityksillensä. Kuten fenomenografiassa, ajattelen, että on olemassa vain yksi todellisuus, mutta käsitykset ja ajatukset siitä todellisuudesta voivat olla eri ihmisten välillä erilaiset. Tähän vaikuttavat esimerkiksi ihmisen ikä, kulttuuritausta, arvot, kokemustausta ja muut tekijät.

4.3 Tutkimusaineisto

Fenomenografisessa tutkimuksessa hyödynnetään erilaisia aineistonkeruutapoja, mutta tavoitteena niissä kaikissa on se, että aineisto on muokattu kirjalliseen muotoon. Keskeistä aineistonkeruussa on kysymyksenasettelun avoimuus, joka mahdollistaa sen, että erilaiset käsitykset tulevat ilmi aineistosta. (Huusko & Paloniemi 2006, 163–164.)

Tutkimuksen menetelmällisiä valintoja tehdessäni haastatteluaineiston kerääminen osoittautui parhaaksi tavaksi kerätä tietoa siitä, millaisia käsityksiä sosiaalityöntekijöillä on kunniaväkivaltailmiöstä. Haastattelun idea perustuu siihen, että jos halutaan tietoa esimerkiksi ihmisten elämästä, on myös järkevintä kysyä asiasta suoraan ihmisiltä itseltään (Kvalimotiv). Näin ollen tässä tutkielmassa, jossa tarkastelen kunniaväkivaltaa sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, oli järkevintä tiedustella asiasta heiltä, joiden näkökulmasta tarkastelen aihetta.

Haastattelussa on kyse tutkijan ja haastateltavan välisestä keskustelusta tutkimusaiheesta. Tämä voidaan luonnehtia kahden ihmisen väliseksi viestinnäksi, joka perustuu kielen käyttöön. Siinä tutkijan ja tutkittavan vuorovaikutus koostuu sanoista ja niiden kielellisestä merkityksestä sekä tulkinnasta. Keskustelu tutkijan ja haastateltavan välillä voi olla enemmän tai vähemmän strukturoitu riippuen haastattelutyypistä. Haastattelun avulla voidaan saada monipuolista tietoa, joka voidaan sijoittaa laajempaan kontekstiin. Haastattelussa tutkija on suoraan kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa ja tämä tilanne luo mahdollisuuden siihen, että tieto saadaan suoraan siinä tilanteessa. Haastattelussa yhtenä etuna on se, että tutkittavalle annetaan mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita omin sanoin. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34–35, 48.)

Haastattelutyyppinä ja -tapoina on useita. Valitsin näistä haastattelutyypeistä puolistrukturoidun teemahaastattelun. Puolistrukturoitua teemahaastattelua pidetään lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuotona (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47). Puolistrukturoitu haastattelu eroaa strukturoidusta haastattelusta siten, että tässä kysymykset ovat kaikille samat, mutta siinä ei käytetä vastausvaihtoehtoja, vaan haastateltava voi vastata omin sanoin (Eskola & Suoranta 2005, 86). Valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun, sillä halusin kysyä kaikilta haastateltavilta tietyt ennalta laaditut kysymykset, mutta samalla siten, että antaisin joustavuudelle tilaa.

Ennen haastattelurungon laatimista pohdin kunniaväkivallan ilmiötä ja teemoja, jotka olivat tulleet esille teorialuvun kirjoittamisen yhteydessä. Näiden teemojen pohjalta laadin haastattelurungon. Haastattelurunkoon laadin yhteensä kuusi eri teemaa, joiden alle olin etukäteen pohtinut kysymykset. Kävin haastatteluissa läpi suunnitellut kysymykset. Kysymykset olivat kaikille lähes samat. Haastattelun kuluessa täydensin haastattelua tarvittaessa muilla relevanteilla ja lisätietoa tuovilla kysymyksillä. Myös haastateltavat saattoivat pyytää tarkennusta kysymyksiin sekä vaihtoehtoja kysymyksiin vastaamiseen. Tähdän vaikutti osaltaan se, että joillekin haastateltaville aihepiiri oli vieras, minkä vuoksi kysymyksiin vastaaminen oli vaikeaa.

Tutkimusaineistoni koostuu seitsemästä tekemästani haastattelusta, joissa osallistujina oli sosiaalityöntekijöitä. Keräsin tämän aineiston maalisi- ja huhtikuun aikana 2017 kahdesta eri sosiaalitoimistosta, jotka molemmat sijaitsevat samaisessa kunnassa. Otin yhteyttä kyseisen kunnan kolmeen eri sosiaalitoimistoon, joissa maahanmuuttaja-asiakkaiden osuus on suuri verrattuna muihin sosiaalitoimistoihin. Näistä kolmesta sosiaalitoimistosta, joihin olin ottanut yhteyttä ja joista olin saanut tutkimusluvut, vain kahdesta toimistosta osallistui sosiaalityöntekijöitä haastatteluun. Yhdestä sosiaalitoimistosta ei osallistunut yhtään sosiaalityöntekijää, sillä sinä hetkenä kyseisessä toimistossa oli merkittävä henkilöstöpula. Haastatteluun osallistui loppujen lopuksi 5 maahanmuuttajatyöhön erikoistunutta sosiaalityöntekijää ja 2 lastensuojeluun erikoistunutta sosiaalityöntekijää.

Sosiaalityöntekijöissä oli sekä maahanmuuttajatyöhön erikoistuneita että lastensuojeluun erikoistuneita sosiaalityöntekijöitä. Sosiaalityöntekijöiden, jotka työskentelivät maahanmuuttotyössä, työnkuvaan kuului lastensuojelutyön lisäksi aikuis- ja lapsiperhesosiaalityötä. Haastateltavat erosivat toisistaan iän, työkokemuksen sekä koulutustaustan perusteella. Viidellä haastateltavalla oli sosiaalityöntekijän ammatillinen pätevyys ja kahdella oli opinnot kesken. Haastateltavilla oli työkokemusta sosiaalityöstä puolesta vuodesta noin 16 vuoteen.

Lähetin ennen haastattelua kaikille haastateltaville tutkimussuunnitelmani, jotta he voisivat perehtyä aiheeseeni ennen haastattelutilannetta. Kaikki haastateltavat allekirjoittivat suostumuslomakkeen ennen haastattelua. Ennen haastattelutilannetta kerroin

vielä lyhyesti haastateltaville tutkimusaiheestani. Haastattelut järjestettiin haastateltavien kanssa heidän omissa työhuoneissaan niin, että olin haastateltavien kanssa huoneessa kahdestaan.

Haastattelutilanteet onnistuivat hyvin. Syy tähän saattoi olla se, että tunsin osan haastateltavista entuudestaan. Tällaisissa tilanteissa nousee usein ristiriitainen tunne siitä, että mieltävätkö tutkittavat haastattelijan tutkijana vai saman ammattiryhmän edustajana. Esimerkiksi monet haastateltavat saattoivat olla avaamatta käsitteitä sen tarkemmin uskoen, että tutkija tietää ne entuudestaan. Toisaalta monet haastateltavat toivat esille sen, ettei heitä jännittänyt haastattelutilanne, sillä haastattelijana oli entuudestaan tuttu henkilö.

Haastattelutilanteissa olin aktiivinen kyselijä, kuuntelija sekä keskustelun suuntaaja. Pyrin eri kysymystekniikoilla vaikuttamaan aineiston sisältöön ja laatuun, sillä joidenkin haastateltavien kohdalla oli haasteellista saada keskustelua aiheesta. Tavoitteenani oli saada mahdollisimman rikasta ja kiinnostavaa materiaalia. Yleisesti ottaen haastattelutilanteissa sosiaalityöntekijät kertoivat avoimesti ja monipuolisesti omista käsityksistään ja näkemyksistään asioista. Sain vaikutelman siitä, että he pitävät tutkimusta tärkeänä. Monien haastateltavien kanssa jäimme vielä haastattelutilanteen loputtua keskustelemaan aiheesta lisää. Haastateltavat olivat kiinnostuneita myös kuulemaan minun näkemyksiä aiheesta.

Nauhoitin kaikki haastattelut. Haastattelujen pituus vaihteli 21 minuutista miltei tuntiin. Nauhoitettua aineistoa kertyi yhteensä 4 tuntia ja 25 minuuttia. Litteroin aineiston pian kaikkien haastattelujen jälkeen. Litteroinnin helpottamiseksi hyödynsin litterointi-ohjelmaa Express Scribe Transcription Software. Tällä ohjelmalla pystyin säätämään äänen voimakkuutta sekä nopeutta. Yhden haastattelun litteroiminen kesti noin 2-3 päivää riippuen haastattelun pituudesta ja siitä kuinka nopeasti ja selvästi haastateltavat puhuivat. Litteroin kaikki puheet mahdollisimman tarkasti tekstiksi. Koska analyysin kohteena ei ole kielen käyttö, niin en kiinnittänyt erityistä huomiota kielenkäyttöön. Koin litteroimisen yhdeksi haastavimmaksi vaiheeksi tutkielmaa. Litteroiminen vie aikaa ja se vaatii tutkijalta tarkkaa keskittymistä. Puheen kuuleminen väärin sekä sen väärin kirjoittaminen vaikuttavat aineiston luotettavuuteen, jonka vuoksi tarkkaan litteroiminen on tärkeää. Litteroitua aineistoa oli yhteensä 46 sivua.

4.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi on prosessi, jossa analyysitekniikat eivät vain jäsennä aineistoa, vaan niiden avulla myös tehdään havaintoja. Se on prosessi, jossa teoria ja aineisto keskustelelevat ja niiden kautta syntyy erilaisia tulkintoja. (Ronkainen ym. 2011, 126.) Tässä tutkielmassa aineiston analyysi tapahtui fenomenografisella analyysillä, jonka tarkoituksena on tulkita käsityksiä eli merkityskokonaisuuksia, joita tutkittavat antavat tutkimuksen kohteena olevalle ilmiölle (Huusko & Paloniemi 2006, 170). Tutkielmassa tutkittavat ovat olleet lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä ja tutkimuksen ilmiönä on kunniaväki-valta.

Fenomenografisessa tutkimuksessa aineiston analyysin lähtökohtana on empiirinen aineisto. Tässä analyysissä lähestymistapa on aineistolähtöinen, teoriaa ei käytetä luokittelurunkona eikä teoriasta syntyneitä oletuksia pyritä testaamaan. Tämä ei tarkoita, ettei tutkijan tarvitsisi perehtyä hyvin teoriaan, vaan teoria on myös läsnä analyysin tekemisessä, kuten tukemalla tehtäessä tulkintoja. Ajatuksena on, että tulkinta muodostuu vuorovaikutuksessa aineiston kanssa ja aineisto toimii kategorisoinnin pohjana, eikä teoria. (Huusko & Paloniemi 2006, 166.)

Teoreettinen perehtyneisyys antaa valmiuksia toteuttaa aineiston hankintaa, vaikka teoria muodostuu tutkimusprosessin aikana. Tutkijan omien käsitysten ja olettamusten tiedostaminen teoreettisen perehtyneisyyden pohjalta on tärkeää tutkimuksen toteuttamisessa sekä analyysissä. (Ahonen 1994, 123.) Tutkimusta ohjaavat tutkijan omat intressit sekä ennako-oletukset, minkä vuoksi on oltava avoin omille käsityksille sekä annettava tilaa tutkittavien käsityksille. (Huusko & Paloniemi 2006, 166.) Keskustelu oman tutkielman kanssa on tärkeää, sillä sen avulla myös oma käsitys ilmiöstä rakentuu ja pystyy näkemään kokonaisvaltaisemmin ilmiön. Hyvin ilmiöön perehtymällä on helpompaa myös tuoda omia näkemyksiä esille.

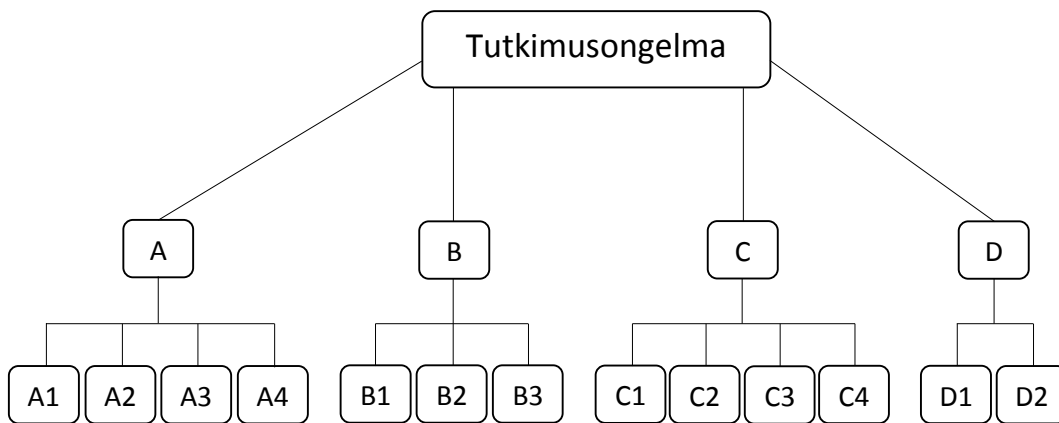
Fenomenografisen tutkimuksen analyysi etenee vaiheittain, jossa tulkinta ja merkitysten löytäminen tapahtuvat samanaikaisesti usealla tasolla (Huusko & Paloniemi 2006, 166). Aineiston analyysiprosessi eteni kolmen vaiheen kautta:

1. vaihe

Aineiston analyysin ensimmäisessä vaiheessa luin aineistoa läpi useita kertoja. Näin hahmotin alustavan kokonaiskuvan aineiston sisällöstä. Luettuani aineiston useaan otteeseen aloin etsiä siitä tutkimusongelman kannalta kiinnostavia merkitysyksiköitä. Mielenkiinto kohdistui siihen, miten sosiaalityöntekijät käsittävät kunniaväkivallan. Alleviivasin kaikki merkitysyksiköt ja kirjoitin ne ylös. Fenomenografisessa analyysissä käsitykset ovat merkityksellisiä, eikä niinkään se kuka sanoi tai mitä sanoi. Tarkoituksena oli löytää aineistosta eroavaisuudet ja yhtäläisyydet. Käsitys voi aineistossa muodostua sanasta, lauseesta, kappaleesta tai laajemmasta kokonaisuudesta. (Valkonen 2006, 33.) Kirjoittaessani tutkimusraporttia merkitsin aineistosta esille tulleet ilmaukset kirjaimella H ja sen perään numeron (esimerkiksi H1). Tutkimusraportissa H-kirjain kuvaa haastattelua ja numero kuvaa haastattelujen toteutusjärjestystä. Tämä helpottaa lukijaa hahmottamaan eri haastateltavien ilmaukset.

2. vaihe

Toisessa vaiheessa aloin ryhmitellä merkitysyksiköt, jotka olin aineistosta alleviivannut. Fenomenografisessa analyysissä merkitykset erotetaan yksilöistä ja ne irrotetaan kokonaan niiden alkuperäisestä kontekstista (Valkonen 2006, 35). Toisin sanoen ryhmittelin merkitysyksiköt kategorioihin niiden sisältöjen perusteella. Tässä vaiheessa nimesin myös kategoriat. Samalla tarkastelin poimittuja ilmaisuja suhteessa siihen, mitä erilaisia ilmiötä kuvaavia käsityksiä koko aineistossa esiintyi. En ainoastaan etsinyt aineistosta eroavaisuuksia, vaan myös yhtäläisyyksiä. Yhtäläisyyksissä kiinnitin huomioita siihen, miten ilmaukset tuovat esille samaa merkitystä. Analyysissä muodostui 4 yläkategoriaa ja 13 alakategoriaa. Kuvio 2 seuraavalla sivulla havainnollistaa analyysin toista vaihetta.

Kuvio 2. Aineiston ryhmittely ylä- ja alakategorioihin.

3. vaihe

Kolmannessa vaiheessa vertailin kategorioiden välistä suhdetta toisiinsa ja pyrin suhteuttamaan ne koko aineistoon. Tässä analyysin vaiheessa keskityin kategorioiden kuvaamiseen ja niiden välisten suhteiden muodostamiseen. Kirjoitin näiden suhteiden välistä sisältöä auki, esimerkiksi kuvasin niiden keskeiset piirteet ja niiden väliset suhteet. Tämä helpotti muodostamaan niistä yleisemmän tason kuvauskategorian. Tästä muodostui neljä yläkategoriaa, joista muodostui tämän tutkielman teorettinen viitekehys.

4.5 Tutkimuksen etiikka

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2002) mukaan tieteellinen tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävä ja luotettava ja sen tulokset uskottavia silloin, kun tutkimuksessa on noudatettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämiä ohjeita. Arja Kuulan (2006, 21, 34) mukaan hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu muun muassa se, että tutkija noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja. Tämä pitää sisällään rehellisyyden, yleisen huolellisuuden ja tarkkuuden tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. Tutkija soveltaa tieteellisen tutkimuk-

sen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointinetoelmia ja toteuttaa tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa avoimuutta tutkimuksensa tuloksia julkaistaessa. Tutkija on aina vastuussa tutkimustyössä tehtävistä ratkaisuista ja valinnoista.

Tutkimusprosessin aikana tutkija joutuu tekemään monia valintoja tutkimukseensa liittyen. Tutkimusprosessin yhtenä tärkeimpänä asiana pidetään eettisten kysymysten pohtimista. (Kvalimotv). Eettisten näkökulmien pohtiminen ainoastaan osana tutkimuksen tekoa ei ole riittävää, vaan eettisiä kysymyksiä tulisi tutkijan pohtia aiheen valitsemisesta lähtien (Rauhala & Virokannas 2011, 251).

Eettisyydellä tarkoitetaan tilanteita, joissa ihminen pohtii oman tai toisen henkilön tekemisen oikeutta tai vääryyttä. Toisin sanoen etiikassa tarkastelun kohteena on se, mitä voi sallia, mitä ei ja miksi ei. Eettinen ajattelu on ylipäätään kyky pohtia sekä omien että yhteisöjen arvojen kautta sitä, mikä jossain tilanteessa on oikein tai väärin. (Kuula 2006, 21.) Mielestäni tähän liittyy läheisesti kyky pohtia asioita kriittisesti. Eettisissä kysymyksissä on kyse sellaisten asioiden pohtimisesta, joihin ei löydy selkeitä yhteiskunnallisesti hyväksyttäviä vastauksia, vaan kysymyksiin pitää etsiä vastaukset ja perustella ne. Yksiselitteisiltäkin tuntuvien eettisten ongelmien taustalla on usein kysymyksiä, joihin ei löydy selkeitä vastauksia. Eettiset kysymykset ovat luonteeltaan sellaisia, ettei niihin voida hakea ratkaisua mittausten, koejärjestelyjen tai loogisen ajattelun avulla. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 22–23.)

Eettiset kysymykset ovat erottamaton osa tutkimustyötä, vaikka niitä ei aina eettiseksi ajatellakaan. Tutkija tekee tutkimusprosessin aikana monia ratkaisuja, jotka vaativat eettistä pohdintaa. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 25, 52.) Etiikka moraalisisina valintoina ja päätöksinä kattaa koko tutkimusprosessin aina aiheen valinnasta tutkimuksen tuloksiin saakka (Kuula 2006, 11). Tutkimustyö alkaa aiheen valinnalla, joka sisältää jo monia eettisiä valintoja. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 53.)

Valitsin tutkimusaiheeni ensisijaisesti oman kiinnostukseni pohjalta. Koin, että tätä aiheetta ei ole tarkasteltu kovin paljon sosiaalityön näkökulmasta ja lisääntyneen maahanmuuton myötä ilmiöön tulisi kiinnittää enemmän huomioita. Valitsin tutkimusaiheeni myös sen vuoksi, koska itselläni on kokemusta siitä, millaista on elää yhteisössä, jossa kunnian ja häpeän merkitys ovat suuria.

Aihetta valitessa pohdin sitä, kuinka kerään tietoa niin, etteivät omat kokemukseni vaikuta olennaisesti saatavaan tietoon sekä tutkielman tuloksien luotettavuuteen. Ahosen (1994, 124) mukaan tärkeintä on, että tutkija ymmärtää ilmaisun merkityksen oman asiantuntemuksen ja henkilökohtaisen mielensisältönsä avulla. Mitä vahvempi tutkijan teoreettinen perehtyneisyys sekä oman viitetaustan tiedostaminen ovat, sitä objektiivisemmin tutkija tavoittaa tutkimushenkilön tarkoittaman merkityksen. Täysin objektiivinen tutkimus ei kuitenkaan voi olla, vaan siihen sisältyy aina jonkin asteinen subjektiivinen tulkinta. Se, että tutkija tiedostaa subjektiivisen tulkintansa, ei ole tutkimuksessa haitallinen tekijä, sillä oma kokemustausta auttaa paneutumaan toisen lähtökohtiin.

Kun tutkimusaihe oli minulle selkiytynyt, aloin rajata aihetta. Tällöin aloin myös tehdä niitä valintoja, jotka vaativat eettistä pohdintaa. Mietin muun muassa sitä, että mitä tutkin, kenen näkökulmasta sitä tutkin, miten aion kerätä aineistoa, mitä aineiston keruuseen liittyviä seikkoja tulisi pohtia sekä kuinka tulokset tulevat vaikuttamaan tutkittaviin.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietinnössä (2009, 4) ihmistieteisiin kuuluvaa tutkimusta koskevat eettiset periaatteet on jaettu kolmeen osa-alueeseen, joita ovat tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojat. Pirkko-Liisa Rauhalan ja Elina Virokannaksen (2011, 239) mukaan kaikkia edellä mainittuja ulottuvuuksia voidaan tulkita siten, että tutkimusprosessissa vältetään väärin tekeminen sekä eettisten ongelmien syntymistä. Niihin voidaan etukäteen kohdistaa tiettyjä kriteereitä, jotka täyttämällä vältetään väärin tekeminen.

Henriikka Clarkeburnin ja Arto Mustajoen (2006, 70) mukaan ihmisiä tarvitaan tutkimuksen teossa muun muassa mielipiteiden esittäjinä ja tietojen antajina. Keskeinen eettinen kysymys on tällöin tutkimuksen piiriin tulevien henkilöiden lukumäärä. Heidän mukaan hyvässä tutkimuksessa tutkittavien lukumäärän tulisi riittävällä tarkkuudella edustaa tutkittavaa perusjoukkoa. Epäroin ennen aineiston keräämistä sitä, onko minulla tarpeeksi haastateltavia, erityisesti silloin kun sain tiedoksi sen, ettei kolmannelta sosiaalitoimistosta osallistu ketään sosiaalityöntekijää haastatteluuni. Päätin, että haastattelen aluksi 7 sosiaalityöntekijää, jotka olivat suostuneet haastatteluun ja tämän jälkeen, jos aineisto ole riittävä, niin haastattelin lisää sosiaalityöntekijöitä. Sain riittävän hyvän aineiston kerättyä, enkä siten lähtenyt haastattelemaan enempää sosiaalityöntekijöitä. Tutkimusaineistoni edustaa riittävällä tarkkuudella todellisuutta.

Eettisen näkökulman kannalta on olennaista tutkittavien lukumäärän lisäksi tutkimustilanteiden eettiset pohdinnat. Tutkimukseen osallistuvien itsemääräämisoikeutta ja vallanvapautta tulee kunnioittaa. Tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ei tarkoita ainoastaan vapaaehtoisuutta osallistua tutkimukseen, vaan tutkittavalla on oikeus keskeyttää osallistumisensa, osallistua vain haluamallaan tavalla ja myös haastattelutilanteessa jättää vastaamatta kysymyksiin. (Rauhala & Virokannas 2011, 240.)

Tutkimusetiikasta puhuttaessa luontevana lähtökohtana voidaan pitää normatiivista etiikkaa, joka pyrkii vastaamaan kysymykseen siitä, mitkä ovat oikeat ja siksi myös noudatettavat eettiset säännöt. Normatiivisen etiikan teoriat ilmaisevat usein joitakin tiettyjä moraalisia sääntöjä ja arvoja. Normatiivinen etiikka jaetaan yleensä kolmeen kategoriaan, joista ensimmäisenä on teleologinen etiikka. Teleologisessa etiikassa pyritään kohti jotain objektiivisesti määriteltävissä olevaa ihmisen päämäärää. Toisena on velvollisuusetiikka, jossa keskeistä on, että tutkimukseen osallistutaan vapaaehtoisesti, minkä ajatuksena on, että ihmisarvoa ja ihmisen autonomiaa kunnioitetaan. Kolmantena on seurausetiikka, joka korostaa tekojen seurauksien arviointia moraalien perustana. Tutkimuksen moraalisen arvioinnin kannalta tällä on merkitystä. Sen käyttäminen yksinomaista tutkimuseettisenä lähtökohtana on kuitenkin vaikeaa, sillä esimerkiksi tutkimustulosten vaikutuksia ja seurauksia ei tutkija voi täysin ennakoita. Seurausetiikkaan nojautuvaa arviointia joudutaan kuitenkin soveltamaan esimerkiksi, kun mietitään, miten tutkittavasta ja heidän yhteisöstään kirjoitetaan tavalla, joka ei silottele tutkittavaa todellisuutta, mutta ei myöskään leimaa negatiivisesti tutkittavien ryhmää. (Kuula 2006, 22–23).

Ihmistieteellisen tutkimuksen tutkimusetiikassa lähtökohtana on tutkittava ihminen, jonka itsemääräämisoikeutta ja loukkaamattomuutta tulee tutkijan kunnioittaa kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. Tutkijan on tietoisesti vältettävä sekä ennakoitava tilanteita, jotka voivat vahingoittaa tutkittavia. Tutkittavien tulee nauttia yksityisyyden suojasta ja heitä koskevaa tietoa käsiteltäessä tulee ottaa huomioon tietosuojan liittyvät lait ja muut ohjeet. Yksityisyyteen ja tietosuojan liittyviä ongelmia voidaan etukäteen välttää paremmin kuin varmistaa itsemääräämisoikeuden takaaminen ja vahingoittamisen välttäminen. (Rauhala & Virokannas 2011, 242, 251.) Ennen haastattelun aloittamista pyysin kaikilta haastateltavilta kirjallisesti suostumuksen haastatteluun osallistumisesta. Kirjallisessa suostumuksessa oli maininta haastateltavan yksityisyyden suojasta

sekä tietosuojasta. Haastattelutilanteissa, joissa haastateltavan oli vaikea vastata kysymykseeni, eteni seuraavaan kysymykseen ilman minkäänlaista painostusta haastateltavaa kohtaan.

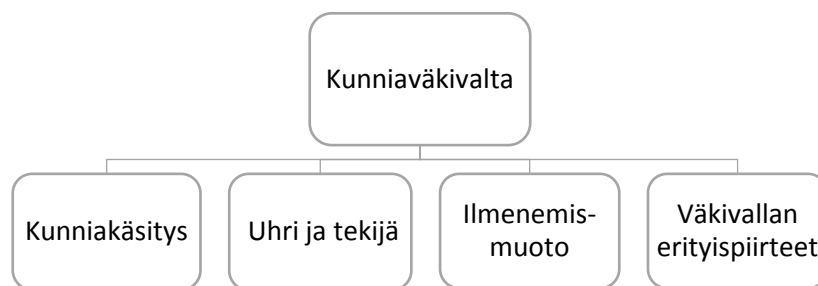
Tutkimuseettiset periaatteet tulee huomioida tutkielman raportointi vaiheessa. Tutkimusraportissa olen kiinnittänyt huomioita tutkittavien yksityisyydensuojaan. Tällä tarkoitan, ettei tutkimusraportoinnissa ole tunnistettavissa tutkimukseen osallistuneiden haastateltavien henkilöllisyys tai organisaatio, jossa he työskentelevät. Olen pyrkinyt tutkimusraportissa kuvailemaan tutkimustilanteita sekä aineistosta esille nousevia asioita yleisellä tasolla siten, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä haastateltavaa.

Useat sosiaalityön ilmiöt liittyvät ihmiselämän haavoittuvuuteen ja niitä tuottaviin sekä ylläpitäviin ehtoihin ja ympäristöihin. Eettisesti kestävä sosiaalityön tutkimuksen tulisi olla tutkittaville ihmisille hyödyllistä ja rakentavaa. (Rauhala & Virokannas 2011, 246.) Kunniaväkivalta on herättänyt minussa niin oman taustani perusteella kuin sosiaalityöntekijän ammattini perusteella monia ajatuksia. Se on vaikea, mutta mielenkiintoinen ilmiö. Kunniaväkivallan uhrit ovat haavoittuvassa asemassa yhteiskunnassa, minkä vuoksi he tarvitsevat erityistä suojelua. Näen, että sosiaalityön tehtävänä on suojella ja puolustaa uhrien perus- ja ihmisoikeuksia. Toivon, että tutkielma nostaa esille ilmiön tärkeyttä ja sen tutkittavuuden tärkeyttä sosiaalityössä.

5 Keskeiset tulokset

5.1 Sosiaalityöntekijöiden käsitykset kunniaväkivallasta

Paikansin sosiaalityöntekijöiden käsitykset edellisessä luvussa esitettyjen ylä- ja alakategorioiden mukaisesti. Yläkategorioita syntyi yhteensä neljä, joista jokainen pitää sisällään eri käsityksiä tietyistä alakategorioista. Tarkastelen luvun alussa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käsityksiä kunniaväkivallasta ilmiönä. On ensiksi tiedostettava sosiaalityöntekijöiden käsityksiä itse ilmiöstä, jotta voidaan tarkastella heidän käsityksiään kunniaväkivallan tunnistamisesta, sen ennaltaehkäisemisestä tai siihen puuttumisesta.

Kuvio 3. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käsitykset kunniaväkivallan ilmiöstä.

Sosiaalityöntekijöiden käsitykset kunniaväkivallasta vaihtelivat jonkin verran. Eroavaisuuksiin käsitysten välillä vaikutti se, millä tavalla sosiaalityöntekijät jäsensivät kunniaväkivaltailmiön. Moni sosiaalityöntekijöistä määritteli kunniaväkivallan omien asiakastapauksien, median sekä arkipäivän kokemusten perusteella. Jari Metsämuurosen (2003, 174) mukaan ihmisten käsitykset voivat olla samasta asiasta hyvin erilaisia muun muassa iästä, koulutustaustasta, kokemuksista sekä sukupuolesta riippuen.

Seitsemästä haastateltavasta ainoastaan kolmella oli ollut työuran aikana piirissään asiakastapauksia, jotka voidaan suoraan todeta kunniaväkivaltatapauksiksi. Näistä pitkän työkokemuksen omaavista sosiaalityöntekijöistä oli kahdella ollut ainoastaan kaksi kunniaväkivaltatapausta koko työuran aikana. Kolmas sosiaalityöntekijä oli kohdannut työuran aikana enemmän kunniaan liittyviä väkivalta tapauksia. Muilla sosiaalityöntekijöillä

ei ollut varsinaisesti kunniaväkivalta tapauksia tapahtunut piirissään, mutta kunniaan sekä maineeseen liittyvää väkivallan pelkoa oli esiintynyt joidenkin asiakastapauksien yhteydessä.

Kunniakäsitykset

Aineiston perusteella suurin osa sosiaalityöntekijöistä kokivat, että kunniaväkivalta liittyy jollakin tavalla kulttuuriin. Toiset saattoivat kokea sen sekä kulttuurisena että uskonnollisena asiana. Muutama sosiaalityöntekijä jäi vielä pohtimaan, onko sillä merkitystä, mistä maasta kunniaväkivallan uhrin ovat kotoisin. Sosiaalityöntekijät eivät kuitenkaan liittäneet sitä tiettyä etnistä ryhmää edustavaksi ilmiöksi. Ainoastaan yksi sosiaalityöntekijä toi esille sen, että kunniaväkivalta on vahvasti läsnä arabikulttuureissa, mutta myöskään hän ei halunnut yleistää ilmiötä mitään ryhmää edustavaksi.

H3: ” Kulttuurista, mä aattelen sen nii.. mul ei oo ollu ku vaan kaks tapausta niin tota noin, niin kyl se on semmoseen perheen maineen, perheen liittyvää, et se hyvä maine säilyy siin perheessä, yhteisön piirissä kyl ne kaikki liittyy siihen, et ainakin nämä tapaukset mitä mulla on ollut”

H5:” No kunniaväkivalta on.. no sitähan esiintyy tämmöisissä yleensä niin ku, jos on patriarkaalinen yhteiskunta. Se ei välttämättä ole sidoksissa siihen uskuntoon mitä kyseisessä yhteisössä tai yhteiskunnassa harjoitetaan, mut se perustuu mun näkemyksen mukaan siihen että sitä on tämmöisissä yhteydessä, jotka tai yhteydessä yhteiskunnissa jotka ovat hyvin yhteisöllisiä. Elikkä se on niin ku se yhteisö on tärkeämpi kuin yksilö ja se kunnia on aina sen perheen tai suvun kunnia, eikä minkään yksittäisen ihmisen--.”

Suvi Keskinen (2009, 23) mukaan kunniaväkivaltaa käsiteltäessä yleistä on, että rakennetaan vastakkainasetteluja ja korostetaan kulttuurien eroja, jopa yhteentörmäyksiä. Hänen mukaan kulttuuria käytetään usein selitysmallina ”muiden” väkivallalle ja tekemille teoille, kuten juuri maahanmuuttajataustaisten tekemille väkivallan teoille käytetään selityksenä kulttuuria.

Käsitykset siitä, miksi kunniaväkivaltaa harjoitetaan, olivat sosiaalityöntekijöillä melko samanlaiset. Aineistosta ilmeni muun muassa maineen merkitys, naisen asema sekä siihen liittyvät odotukset ja niiden rikkominen, jotka liitettiin läheisesti kunniaväkivaltaan. Useimmat toivat esille sen, että se liittyy siihen, kun joku perheen, suvun sekä yhteisön jäsen toimii väärällä tavalla, joka ei ole yhteisön ennako-odotusten mukainen ja jonka

vuoksi kunniaväkivaltaa käytetään, jotta voidaan vaikuttaa väärin toimineen jäsenen käyttäytymiseen. Yhteisöllisyyden ja perheen sekä suvun maineen merkityksen korostaminen näkyi haastateltavien vastauksissa. Monet totesivat, että kunniaväkivallalla pyritään juuri säilyttämään perheen, suvun sekä koko yhteisön mainetta.

Monet sosiaalityöntekijöistä totesivat, etteivät he ole aiemmin joutuneet pohtimaan kovin tarkasti kunniaväkivaltailmiötä. Yleisesti ottaen moni sosiaalityöntekijöistä koki kunniaväkivallan määrittelyä vaikeaksi, minkä vuoksi monet epäröivät määrittelevätkö sen oikein. Monet määrittivät sen omien kokemustensa pohjalta. Ne sosiaalityöntekijät, joiden piirissä oli ollut kunniaväkivaltatapauksia, kuvasivat kunniaväkivallan määrittelyä kertomalla esimerkin, jonka muistivat työuraltaan tai työyhteisössä tapahtuneen. Mielenkiintoisaa oli se, ettei kukaan haastateltava epäröinyt sitä, etteikö kunniaväkivaltaa esiintyisi Suomessa. Kaikilla haastateltavilla oli käsityksenä, että kunniaväkivaltaa esiintyy Suomessa, mutta se tulee harvoin viranomaisten tietoisuuteen.

H4: ”Kyl mä uskon joo. Kyl mä oon jotenkin, emmä tiiä oonko mä kauheen pessimistinen tai skeptinen mut, et kyl siel tuol seinien sisällä tapahtuu, vaikka mitä, mistä kukkaan ei tiedä mitään.”

Aineistosta ilmeni, että kunnia-ajattelutapa, joka esiintyy kunniaa korostavissa kulttuureissa, on toisenlainen kuin länsimaiden kunniakäsitys, minkä vuoksi myös kunniaväkivallan ymmärtäminen koettiin vaikeaksi. Ajattelutapa, joka esiintyy kunniaa korostavissa kulttuureissa, eroaa sosiaalityöntekijöiden ajattelutavasta. Kunniaväkivaltailmiö herätti sosiaalityöntekijöissä monenlaisia tunteita. Yksi haastateltavista koki ilmiön pelottavana, sillä hän totesi, ettei ilmiötä ole mahdollista järjellä käsitellä. Se, että sosiaalityöntekijä kokee jonkin ilmiö pelottavaksi, voi vaikuttaa siihen, millä tavalla sosiaalityöntekijä ottaa kunniaväkivaltatapauksen vastaan. Ja millaisen roolin sosiaalityöntekijä ottaa, kun ilmiö on tullut lähelle itseä eikä haluta kohdata samanlaista tapausta uudelleen. Ottaako sosiaalityöntekijä aktiivisen vai passiivisen roolin? Samalla, vaikka ilmiö toi pelon tunnetta, se kuitenkin kiinnosti monia. Seuraavassa sosiaalityöntekijä kuvaa sitä, miksi ilmiö luo pelon tunnetta hänessä.

H5: ”No varmaan se että, ku se on semmoinen asia mitä niinku, mun mielestä sitä ei järjellä pysty käsittämään, et eihän siinä, kun se ajattelutapa on niin erilainen, kun mihin itte on oppinut, niin ei sitä pysty ymmärtämään. Ehkä sit kun tää on nii vaikee ymmärtää, se on jotenkin semmoinen.. vieras asia. Kun joskus sitä sanotaan, että ihan sama se on, jos joku suomalainen mies mustasukkaisuuksissaan

tappaa naisystävänsä, et sekin on kunniaväkivaltaa, mut mun mielestä se ei oo sama asia koska siinä on silloin yksittäinen tekijä ja uhri. Kun sit taas kunniaväkivallassa se on useinmiten niin se yhteisö, perhe tai suku tai sit isompi yhteisö siellä niin kun taustalla, et voi olla että se tekijä on yks, mutta siellä on kuitenkin ne muut, ketkä tukee sit väkivaltaa.”

Käsitykset kunniaväkivallan uhrista ja tekijästä

Haastateltavien käsitykset siitä, ketkä ovat kunniaväkivallan uhreina sekä tekijöinä vaihtelivat hieman toisistaan. Osa rajasi hyvin tiukasti sen, kuka on uhri ja kuka tekijä. Osa taas ei vastannut siihen selkeästi. Ne, jotka rajasivat tiukasti uhrin ja tekijän, liittivät uhriksi nimenomaan tytön ja tekijäksi miespuoleisen perheenjäsenen, kuten isän tai veljen.

Mielikuivissa parisuhdeväkivalta näyttäytyy miltei yksinomaan miesten tekemänä. Suomalaiset parisuhdeväkivallan tutkimukset ovat pääosin painottuneet naisen kokemaan ja miehen tekemään väkivaltaan, jota on tutkittu feministisestä ja sukupuolittuneen väkivallan näkökulmasta. Miehen kokema väkivalta usein sivutetaan. (Salminen 2009, 119.) Myös kunniaväkivallassa ensimmäisenä ajatuksena on se, että naiseen ja tyttöihin kohdistuu kunniaväkivaltaa ja miehet ja pojat ovat väkivallan tekijöinä. Tärkeää on lisäksi ymmärtää tekijöiden näkökulmaa väkivallan teossa. Kunniaväkivallassa yhteisön paine on suurin, minkä vuoksi koen, että myös tekijät ovat joltain osin uhrina, jonka vuoksi heidänkin näkökulma tulee ottaa huomioon. Kuten teorialuvussa olen käsitellyt vallan merkitystä kunniaväkivallassa, on tässä kohtaa hyvä muistaa vallan merkitystä niin uhrin kuin tekijän näkökulmasta.

Yhteisö luo säännöt, joita niin uhrin kuin tekijän tulee noudattaa. Kuten Foucault (1998, 69–71) toteaa, valta on kaikkialla läsnä. Tällä hän tarkoittaa sitä, että yhteisön jäsenet tarkkailevat ja valvovat toisiaan valtakoneiston tavoin. Toisin sanoen jokainen yhteisön jäsen on kontrollille ja valvonnalle alisteinen ja näin ollen uhri. Kunniata korostavassa kulttuurissa yhteisö luo käyttäytymissäännöt, joita toteutetaan yhteisön valvonnan avulla.

Aineistosta voidaan päätellä, että useimmat käsittivät kunniaväkivallan uhriksi pääasiassa naiset ja tytöt ja tekijöinä perheen, suvun tai yhteisön miespuoliset henkilöt. Vaikka

pääasiassa useimmat kokivat, että uhrina ovat naispuoliset henkilöt, kukaan ei poissulkenut sitä, etteikö uhrina voisi olla yhtä lailla miespuolinen henkilö. Yksi haastateltava otti esille sen, että uhreina voivat olla myös sukupuolivähemmistöt. Moni haastateltava totesi, että kuka tahansa voi olla kunniaväkivallan uhrina sekä tekijänä, minkä vuoksi yhtä selkeää vastausta ei voitu antaa. Useimmat sosiaalityöntekijöistä ottivat esille sen, että uhrina ei välttämättä ole aina yksi henkilö ja tekijänäkin voi olla useampi henkilö, se voi olla lapsen isä, äiti, veli, suvun tai yhteisön muu henkilö.

H6: "Mä ajattelen et se jotenkin nimenomaan tyttöihin, mutta mä en tiedä voiko se kohdistuu poikiinkin, mut mä aattelin et lähinnä tyttöihin."

H2: "No varmaan voi, mut et pääasias yleensä mun mielestä keskustelu on naisiin tai tyttöihin kohdistuvasta asiasta. Et totta kai se varmaan voi niinku miespuolisiinkin joo, mut et että tota, ku vähemmistöt esimerkiksi, tota sukupuolivähemmistöt tai tämmöset mitkä ei välttämättä oo muissa kulttuureissa hyväksytyt. Nii tota voi kohdistuu miehiinki, mut se keskustelu mitä julkisessa yleensä käydään tulee yleensä miellelyhtymä et se on nii ku koskee naisii."

Käsitykset kunniaväkivallan ilmenemismuodosta

Haastatellessa sosiaalityöntekijöitä koin mielenkiintoisena sen, mitä väkivallan ilmenemismuotoja sosiaalityöntekijät liittävät kunniaväkivaltaan. Useimmat toivat esille uhrin itsemääräämisoikeuden rajoittamisen, kuten rahankäytön, liikkumisen, sosiaalisten suhteiden kuin myös koulutukseen liittyvän rajoittamisen uhrin elämässä. Monet sosiaalityöntekijät liittivät kunniaväkivaltaan henkisen sekä fyysisen väkivallan muodot. Kunniaväkivallan äärimmäistä väkivallan muotoa eli uhrin tappamista haastateltavat eivät poissulkeneet.

H3: "Henkistä ja fyysistä ne on niitä mihin mä oon törmännyt, henkistä, uhkailua, kiristystä, väkivalta voi olla lyömistä ihan niinku kuristamisesta tappamiseen asti ainakin sen uhkailua."

Aineistosta ilmeni, että kunniaväkivallan ilmenemismuotona voi olla monenlaista väkivallan muotoa, niin henkistä, fyysistä kuin taloudellistakin väkivaltaa. Myös uhrin vainoaminen tuli aineistosta esille. Ilmeni myös, ettei kunniaväkivalta jää koskaan pelkäksi

henkiseksi väkivallaksi, vaan se useimmiten konkretisoituu fyysiseksi. Useimmat sosiaalityöntekijöistä ottivat esille, että kunniaväkivaltatapaukset usein kärjistyvät, jolloin uhria kohtaan käytetään fyysistäkin väkivaltaa.

Kysyin haastateltavilta, liittävätkö he tytön ympärileikkauksen sekä pakkoavioliiton kunniaväkivaltaan. Useimmat eivät olleet ennestään tätä pohtineet. Vastaukset jakaantuivat kahtia. Toiset kokivat, että ne ovat eri asioita kuin kunniaväkivalta. Toiset taas miettivät asiaa siltä kannalta, millä perusteella ympärileikkausta sekä pakkoavioliittoa toteutetaan. Toisin sanoen, jos perusteena on tytön kunnian menettämisen ehkäiseminen, on tällöin kyseessä kunniaväkivalta. Yksi sosiaalityöntekijä toi esille esimerkkinä poikien ympärileikkauksen, joka useimmiten perustellaan terveydellisillä ja hygieenisillä syillä.

H5: "No ehkä niin jos sen aattelis niin, et millä se perustellaan. Ihan samalla tavalla, kun se ympärileikkaus et, jos se perustellaan jollain tämmöisellä kunniakysymyksellä, niin silloinhan se on kunniaväkivaltaa, jos se yksilö ei halua sitä."

H7: "Mä en tiedä, mä en varmaan oo ikinä ajatellut, mut nyt ku mä sitä rupesin miettimään. Kyl mä jotenkin aattelen, et se vois kuuluakkin tähän, koska siinä on kans semmoisesta. Näitä ihmisiä on pakotettuja, varsinkin näitä järjestettyjä avioliittoja on aika paljon, tässä työssä kyl näkynyt--."

Käsitykset kunniaväkivallan ja lähi- sekä perhesuhdeväkivallan välisestä eroavaisuudesta

Aineistossa painottui erityisesti se, että kunnian merkitys kunniaväkivallassa on nimenomaan se, joka erottaa sen lähi- ja perhesuhdeväkivallasta. Useimmat sosiaalityöntekijät mainitsivat, että kunniaväkivalta voi väkivaltana olla samanlaista kuin lähi- ja perhesuhdeväkivalta, mutta erona näissä on väkivallan motiivi. Kunniaväkivallassa motiivina on ehkäistä taikka palauttaa uhrin kunnia, kun taas lähi- ja perhesuhdeväkivallan syynä voi olla esimerkiksi toisen perheenjäsenen ärsyyntyneisyys toista kohtaan. Päihteet ja alkoholi ei mainittu kunniaväkivaltatapauksien aiheuttajina.

H7: "Emmä tiedä, no aik yksi iso asia tässä huomaan on semmoinen, et niihin ei liity yleensä alkoholi tai päihteet. Et niissä on sit muuta, näissä muissa väkivalta jutuissa on aika paljon päihteet isossa roolissa."

Muutama sosiaalityöntekijä kertoi, että eron lähi- ja perhesuhdeväkivallan sekä kunnia-
väkivallan välillä tekee se, ettei kyseessä ole ainoastaan yksi uhri ja yksi tekijä, vaan kun-
niaväkivallassa tekijänä voi olla useampi henkilö, eikä sen tarvitse olla aina perheenjä-
sen, vaan suvun tai yhteisön henkilö voi olla myös kunniaväkivallan tekijänä. Monissa
ilmauksissa ilmeni se, että kunniaväkivalta voi kohdistua laajemminkin. Toisin sanoen
sen ei tarvitse kohdistua vain yhteen henkilöön, vaan useampaan henkilöön, esimerkiksi
sisaruksiin ja perheenjäseniin, eikä heidän tarvitse asua edes samassa maassa. Aineis-
tosta ilmeni se, että kunniaväkivalta eroaa lähi- ja perhesuhdeväkivallasta siinä, että se
on usein suunniteltua ja oikeutettua. Kunniaväkivalta yhdistettiin kulttuuriseen tapaan
toimia tietyllä tavalla. Yksi sosiaalityöntekijä totesi, että kunniaväkivalta eroaa lähi- ja
perhesuhdeväkivallasta siinä, että kunniaväkivalta on syvällä siinä yksilön kulttuurissa,
niin että kulttuuri luo ne säännöt, miten tulee toimia, jos henkilö loukkaa perheen kun-
niaa.

*H5: ” No tietty kunniaväkivalta aina perustellaan sillä kunnian menettämällä,
että siinä ei niinkään niinkään oo, jos esimerkiksi parisuhdeväkivallassa voi olla
joku tällöinen äkkipikaistuksissa tehty teko. Niin mä aattelen et kunniaväkival-
las se on monesti niin ku suunnitelmallisempaa se väkivalta et se voi tapahtua vuo-
den päästä siitä, kun sä olet tehnyt jonkun kunniantoman teon. Ja sit se, että siinä
on monesti on niin kun väkivallan tekijöitä on suurempi joukko--.”*

Yksi sosiaalityöntekijä kertoi, että sekä kunniaväkivallassa että lähi- ja perhesuhdeväki-
vallassa on kyse valta-asetelmasta, minkä takia väkivalta kohdistuu johonkin tiettyyn
henkilöön. Väkivalta kohdistuu usein niihin henkilöihin, jotka ovat haavoittuvassa ase-
massa, kuten lapsiin. Kunniaväkivallassa lapsen vanhemmat taikka yhteisön muut aikuiset
voivat käyttää valta-asemaansa väärin lasta kohtaan. Jokaisen lapsen tulisi tietää,
että väkivalta on vallan väärinkäyttöä, mitättömiltäkin tuntuvat asiat voivat satuttaa ja
aiheuttaa pelkoa. Lapsen turvallisuus on aina aikuisen vastuulla. (Paasivirta 2013, 56.)

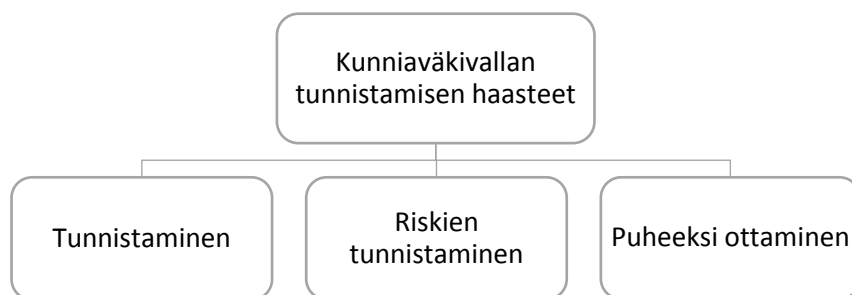
Aineiston perusteella kunniaväkivaltatapauksia on ollut vähän. Yksi sosiaalityöntekijä to-
tesi, että hän voinut arvioida väärin väkivallan muodon. Esimerkiksi kun lapsen on koh-
distunut väkivaltaa perheenjäsenen taholta, on asia käsitelty perheväkivaltana eikä ole
pohdittu kunniaväkivallan mahdollisuutta, ellei kunnian tai maineen merkitys ole tullut
suoranaisesti esille.

Hansenin ym. (2016, 12, 157) selvityksen mukaan suomalaisilla viranomaisilla ja ammattilaisilla ei ole riittäviä tietoja kunniaan liittyvän väkivallan yhteisöllisistä erityispiirteistä ja siihen puuttumisesta. Viranomaisten on vaikea erottaa kunniaväkivallan erityispiirteet tavanomaisesta pari- ja lähisuhdeväkivallasta. Kunniaan liittyväksi väkivallaksi niputetaan toisinaan kaikki tietyiltä maantieteellisiltä alueilta kotoisin olevien tai tiettyihin etnisiin ryhmiin kuuluvien ihmisten tekemä ja kokema lähisuhdeväkivalta.

Aineistosta ilmeni, että tarkkaa rajausta lähi- ja perhesuhdeväkivallan sekä kunniaväkivallan välillä on vaikea tehdä. Mielestäni tarkkaa rajaa näiden välille ei ole edes tarpeellista tehdä, sillä kunniaväkivalta ei ole erillinen väkivaltamuoto, vaan siihen liittyy yhtä lailla samanlaisia piirteitä kuin lähi- ja perhesuhdeväkivallassa. Voidaan tehdä johtopäätös, että lähi- ja perhesuhdeväkivallan ja kunniaväkivallan motiivina on sama, toisen henkilön kärsimys, mutta väkivallan teossa ja sen ajatuksessa on eroavaisuutta. Tämän vuoksi on olennaista tunnistaa kunniaväkivallan erityispiirteet, jotta sitä voidaan ehkäistä ja tunnistaa. Huomiota tulee kiinnittää siihen, ettei kunniaväkivallassa ole usein ainoastaan kaksi osapuolta. Kunniaväkivallassa varsinkin tekijänä on harvemmin vain yksi tekijä. Tämä usein vaikeuttaa sitä, miten uhria suojellaan tekijöiltä, jos kaikki tekijät eivät ole viranomaisen tiedossa taikka jos tekijät eivät edes asu samassa maassa uhrin kanssa. Haasteellisen asiasta tekee se, miten kaikki tekijät saadaan vastuuseen teosta, jos vain yksi tekijä on konkreettisesti toteuttanut väkivallan ja muut tekijät ovat ohjeistaneet tai neuvoneet tekijää toimimaan väkivaltaisesti.

5.2 Kunniaväkivallan tunnistamisen haasteet

Kunniaväkivallan tunnistamisen haasteet muodostivat aineistossa oman yläkategorian, joka muodostui kolmesta alakategoriasta. Näitä olivat kunniaväkivallan tunnistaminen, riskien tunnistaminen sekä kunniaväkivallan puheeksi ottaminen lapsen ja hänen vanhempien kanssa.

Kuvio 4. Sosiaalityöntekijöiden käsitykset kunniaväkivallan tunnistamisen haasteista.

Kunniaväkivallan tunnistaminen

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että kunniaväkivallan tunnistaminen on haasteellisin vaihe. Väkivallan tunnistamisen haasteellisuus perusteltiin sillä, että väkivalta on yleensä näkymätöntä, ellei uhri ole rohkea ja tuo asiaa esille. Useimmat korostivat asiakkaan omaa aktiivisuutta ja rohkeutta väkivallan uhan tai tapahtuneen väkivallan esille nostamisessa. Monet totesivat, että harvoin uhrit itse tuovat sen esille. Uhri ei uskalla monista syistä kertoa asiasta. Näistä syistä aineistosta ilmeni muun muassa pelko joutua uudelleen väkivallan kohteeksi sekä lapsen lojaalisuus vanhempiaan kohtaan, mihin liittyy tapahtuneen kieltäminen tai tapahtuman vähätteleminen. Esille nousi myös epäluottamus viranomaisia kohtaan, mikä estää uhria kertomasta asiasta.

I: ”Miks uhrin on sit vaikeet tuoda sitä esille, onks jotakin?”

H5: ”No varmaan siinä voi olla pelkoa, voi olla ihan semmosta pelkoa, että tulee pahoinpidellyksi, tulee tapetuksi. Sit voi olla myös semmosta pelkoa, et jää yhteisön tai perheen ulkopuolelle jää yksin ja voi olla että ajattelee niin että mieluummin on sen väkivallan uhri, kun se että tulis heitettyksi siitä yhteisöstä ulos niin, niin sen takia varmaan uhrille vaikee puhua. Ja sit tietty, jos on maahanmuuttaja ja on

ollut vähän aikaa Suomessa ollu, niin ei välttämättä luota viranomaisiin. Ei välttämättä osaa ottaa yhteyttä eikä osaa edes välttämättä ajatella, että joku viranomainen vois auttaa siinä tilanteessa.”

Kun kunnia nähdään kollektiivisena, tulee yksilön myös noudattaa ja alistua yhteisiin sääntöihin. Tällaiseen yhteisöllisyyteen, hierarkiaan ja eriytyneisiin sukupuolirooleihin kasvatetaan varhaislapsuudesta alkaen. (Lidman 2011, 198.) Pakeneminen kontrolloivasta yhteisöstä ei ole helppoa, sillä lasta voidaan uhkailla tappamisella tai hänet voidaan poissulkea yhteisöstä, mikä tarkoittaa sitä, ettei lapsi voi enää pitää yhteyttä perheenjäseniinsä tai sukulaisiinsa. Lapsen, joka on syntynyt kollektiiviseen yhteisöön, voi olla vaikeaa käsittää sitä, ettei enää kuulu yhteisöön. Yhteisöstä pois sulkeminen voi olla lapselle pahempaa kuin väkivallan uhriksi joutuminen.

Yhteisöllisyydellä on myös positiivisia ulottuuksia. Yhteisöt sisältävät monitahoisen sosiaalisen turvaverkon ja yhteisöllisestä kulttuurista tulevien henkilöiden identiteetti perustuu yhteisöllisyyteen. Yhteisöllisyys voi näiden ohella myös tuottaa yhteisön jäsenille problemaattisia piirteitä. Hyvän yhteisöllisyyden käänköpuolena voi olla patriarkaaliselle hierarkialle tyypilliset tiukat normit, joissa yksilön ympärille rakentuu tiheä kontrolliverkko. Yhteisö auttaa, mutta se voi lisäksi ohjata sekä kontrolloida yksilön elämää. (Holm & Van Dijken 2009, 161; Lidman 2011, 198; Hurtig 2013, 19.) Yksilön ympärille rakentunut tiukka kontrolliverkko vaikeuttaa viranomaisia kunniaväkivallan tunnistamisessa.

Sosiaalityöntekijällä on keskeinen rooli kunniaväkivallan tunnistamisessa. Vaikka uhri ei toisi asiaa esille, tulee sosiaalityöntekijän kysyä aktiivisesti siitä kaikilta asiakkailta. Uhrielle ei voida antaa niin suurta vastuuta siitä, että hän rohkaistuu itse kertomaan tilanteesta. Erityisesti kotoutumisen alkuvaiheessa on tärkeää kysyä jopa lapsilta suoraan, onko joutunut väkivallan kohteeksi ja millaiset käsitykset lapsen vanhemmilla on väkivallasta.

Niille sosiaalityöntekijöille, joiden piirissä oli ollut lapsen kohdistuvaa kunniaväkivaltaa, olivat tapaukset tulleet tietoon ilman ennakkotietoa. Monet korostivat koulujen ja päiväkotien tärkeyttä tällaisten tapauksien tunnistamisessa ja niistä sosiaalityöntekijälle ilmoittamisessa.

H3: "Ei oo, jos mä mietin sitä ensimmäistä tapausta, mikä mul oli muutama vuos sitten, se tuli ihan puuntakaa, ei ollu niinku mitään tietoja. Kyl se kun jotain tapahtuu, niin sit vasta se tieto tulee. Kyl ainakin mikä kokemusta mul on niin aika piilossa, et sit täytyy sen kehen se kohdistuu, nii olla rohkee ja tuoda se aina esille."

Kuten sosiaalityöntekijän kuvauksesta ilmenee, kunniaväkivalta jää usein pimentoon. Tämän vuoksi on olennaista, että ammatilliset asiantuntijat tunnistavat kunniaväkivallan erityispiirteitä. Harvoin kunniaväkivallan uhri ilmoittaa väkivallasta itse, minkä vuoksi onkin olennaista, että sosiaalityöntekijä osaa tunnistaa erityispiirteet, jotka voivat olla seurausta väkivallasta. Esimerkiksi jatkuva ahdistuneisuus, pelko sekä lapsen epänormaali käyttäytyminen voivat olla seurausta väkivallasta. Kaikki uhrit eivät kuitenkaan oireile, mikä taas vaikeuttaa väkivallan tunnistamista. On muistettava, etteivät kaikki väkivallan haavat ole ulospäin näkyvissä, vaan väkivalta voi aiheuttaa myös sisäistä haavaa, kuten henkinen väkivalta.

Yksi sosiaalityöntekijä totesi, että tunnistamista vaikeuttaa se, että sosiaalityöntekijöillä on vähäistä tietoa maahanmuuttajien erilaisista kulttuureista. Luottamuksen luominen asiakkaiden kanssa ilmeni myös aineistosta. Sosiaalityöntekijät kokivat, että jos luottamussuhde asiakkaaseen on jo syntynyt, voi myös kunniaväkivallan tunnistaminen olla helpompaa. Ne sosiaalityöntekijät, jotka ovat erikoistuneet maahanmuuttajien kanssa tehtävään työhön, kertoivat, että sosiaalityöntekijän tapaamiset ovat rajalliset, minkä vuoksi usein keskitytään muihin asioihin, esimerkiksi raha-asioihin. Seuraavassa sosiaalityöntekijä kuvaa tunnistamisen vaikeutta sosiaalityön arjessa:

H1: "Onhan se kauheen vaikeeta, aika vaikeeta, koska se väkivalta lähtökohtaisesti voi olla niin, niin näkymätöntä tavallaan ehkä tämmöisessä sosiaalitoimiston arjessa, ellei se oo jo kraavii siin kohtaan kun tänne tullaan--."

Kunniaväkivallan tunnistaminen on heikkoa viranomaisten keskuudessa, tämä on ilmennyt Ihmisoikeusliiton tekemässä selvityksessä. Asiakkaaseen kohdistuvaa henkistä tai fyysistä väkivaltaa ei aina osata yhdistää kunniakäsityksiin liittyväksi. Tilanne sijoitetaan usein tutumpaan kontekstiin, jolloin väkivalta voidaan tulkita perhesuhdeväkivallaksi. Sosiaalityöntekijöiden tiedon puute ilmiöstä voi johtaa pelkoon ja hämmennykseen uusien asioiden edessä. Kunniaväkivaltatapausten käsittelyn kannalta on olennaista, että ilmiö pystytään tunnistamaan ja tilanteessa osataan toimia oikein. Tiedon ja tuen puute

lisäävät pelkoa ja avuttomuuden tunnetta, joka saattaa olla kohtalokas kunniaväkivallan uhrille. (Vänttinen 2010, 204–205.)

Kunniaväkivallan riskien tunnistaminen

Kunniaväkivallan riskien tunnistaminen tapahtuu ilmiön tunnistamisen, sen ehkäisemisen kuin myös siihen puuttumisen vaiheessa. Riskiarviointi voidaan nähdä osana sosiaalityöntekijän työtehtävää, kun sosiaalityöntekijä lähtee selvittämään lapsen kohdistuvaa kunniaväkivaltatapausta. Ei ole väliä, mistä sosiaalityöntekijä tiedon kunniaväkivallan uhkasta saa, vaan tärkeää on selvittää tilanne ja arvioida riskit tilanteen mukaisesti.

Lastensuojelun toiminta kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa on tasapainoilua ali- ja ylireagoinnin välillä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei lastensuojelu saisi katsoa kunnian nimissä harjoitettavan kontrollin tai fyysisen väkivallan kuuluvan perheen lähtömaan tapakulttuuriin. Toisaalta lastensuojelun ei pidä myöskään ylireagoida siten, että kaikki maahanmuuttajavanhempien tekemä väkivalta liittyy välittömästi kunniaväkivaltaan. Riskiarviointi vakavissa kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa vaatii lastensuojelussa nopeita ratkaisuja. Tällaisia tapauksia voivat olla esimerkiksi tilanteet, joissa lapsi lähetetään kotimaahan ympärileikattavaksi tai pakotetaan solmimaan avioliitto ulkomailla asuvan henkilön kanssa. Näissä tilanteissa lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävänä on arvioida sitä, onko yhteistyö vanhempien kanssa lapsen edun mukaista. Sillä yhteydenotto vanhempiin asian selvittämisen aloittamiseksi voi johtaa siihen, ettei lasta tavata toista kertaa. (Hansen ym. 2016, 114–118.)

Kysyin sosiaalityöntekijöiltä, miten he pystyvät arvioimaan kunniaväkivallan riskejä. Suurin osa koki kysymyksen vaikeana. Moni koki, että kunniaväkivallan riskien tunnistaminen on vaikeaa, jopa mahdotonta. Aineistosta nousi esille se, että sosiaalityöntekijälle voi tulla epäily tai huoli tietyistä perheistä, jossa mahdollisesti voidaan käyttää kunniaväkivaltaa lasta kohtaan. Toisin sanoen sosiaalityöntekijälle voi tulla jonkinlainen tunnuta siitä, että tietyssä perheessä lapsilla voi olla suurempi riski tulla kunniaväkivallan uhreiksi. Tietyllä perheellä voidaan ilmauksien perusteella tarkoittaa perhettä, joka on

hyvin konservatiivinen, ehdoton tietyissä asioissa, tosi uskonnollinen ja jolla on tiivis yhteisö. Näiden perusteella sosiaalityöntekijän on hyvä varautua siihen, että mahdollisesti perheessä voi tulla kunniaan liittyviä asioita esille.

Juhilan (2006, 205–206) mukaan sosiaalityön kannalta on olennaista ihmisten kategorisointi, joka helpottaa sosiaalityöntekijän työtä. Kun ihminen sijoitetaan johonkin tiettyyn kategoriaan, se antaa myös työntekijälle vinkkejä siitä, miten meidän tulisi tietyistä henkilöistä ajatella ja miten heihin suhtautua. Kategorioihin on kiinnitetty tiettyjä ominaisuuksia ja toimintoja, joita oletamme kategoriaan nimetyllä ihmisellä olevan. Kategorioiden avulla meillä on ennakkotietoa siitä, mitä tekoja ja ominaisuuksia voimme odottaa tietyltä ihmiseltä.

Ennakkotieto tiettyä ryhmää kohtaan tai yksittäistä perhettä kohtaan voi olla rajoitteena hyvän asiakassuhteen syntymiselle, mutta toisaalta ennakkotiedoilla voidaan joissakin tilanteissa tunnistaa juuri ne riskit. Sosiaalityöntekijän tulisi nähdä asiakas kokonaisvaltaisesti eikä ainoastaan kategorian muodostaman identiteetin avulla.

H2: "-- joko se lähtee jostain omasta tunteesta, et tässä ei nyt oo kaikki hyvin lapsella tai sitten joku ulkopuolinen taho tai perheen sisältä joku kertoo suoraan."

H5: "--tai hälytyskellot niin sanotusti soida, et jos on hyvin, vaikka nyt hyvin konservatiivinen, ehdoton tietyissä asioissa se perhe, niin voi niin kun varautua siihen, että mahdollisesti voi tulla jotain."

H6: "Emmä tiedä pystynks mä sitä kovin hyvin arvioimaan, ellei sitten joku nii ku asiakas rupee kertomaan. Kertomaan asioista luottamuksellisesti tai siis sillain, et luottaa työntekijään ja alkaa kertoa siitä itse. En tiää miten, tosi vaikeeta sitä on muuten arvioida."

Sosiaalityöntekijälle voi nousta epäily lapsen kohdistuvasta kunniaiväkivallasta lapsen oireilun perusteella. Eräs sosiaalityöntekijä nosti esille sen, että lapsi voi oireilla psykisesti, jolloin koulusta voidaan olla yhteydessä sosiaalityöntekijään. Voi olla myös paljon sellaisia lapsia, jotka eivät oireile, jolloin se ei välttämättä tule koskaan esille. Laura Vänttisen mukaan (2010, 206) kunniaiväkivallan tunnistaminen vaatii viranomaiselta herkkyyttä huomata pienistä merkeistä, ettei kaikki ole kunnossa. Viranomaisen ja asiakkaan välillä on jännitteitä, sillä maahanmuuttaja edustaa vähemmistöä suhteessa useimmiten valtaväestöön kuuluvaan viranomaiseen. Jo pelkästään asetelman valtasuhteet varmistavat sen, että ongelmat pyritään kätkemään.

Osa sosiaalityöntekijöistä koki, että perhettä tarkkailemalla voidaan kunniaväkivallan uhka ja sen esiintyvyyden riskejä tunnistaa. Osa taas ajatteli, että ilmiön puheeksi ottamisen avulla voidaan selvittää sitä, miten perhe ylipäättänsä suhtautuu kunniaan liittyviin asioihin ja sen kautta saada tietoa perheen arvomaailmasta, kuten mitä he hyväksyvät ja mitä taas eivät. Tämän lisäksi tapaamalla lasta voidaan saada jonkinlainen käsitys siitä, millaisia ajatuksia lapselle herää esimerkiksi kunniakäsitteestä.

Vaikka sosiaalityöntekijällä olisi epäily, että kunniaväkivaltaa harjoitetaan perheessä, voi perhe ja lapsi kieltää koko asian. Ainoastaan se, että sosiaalityöntekijällä on epäily asiasta, ei ole riittävä peruste sille, että voidaan puuttua perheen yksityisyydensuojaan. Sosiaalityöntekijällä tulee olla konkreettinen perustelu epäilykselleen. Kuten 3 luvussa olen käsitellyt lastensuojelun sosiaalityöntekijän toimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä, voidaan myös tässä kohtaa viitata perustuslain 2.3 §:ään, jossa todetaan, että kaiken julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Laista on löydettävä virkamiehen toiminnalle toimivalta, joka tarkoittaa sitä, että viranomaisen eli tässä tapauksessa lastensuojelun sosiaalityöntekijän toiminnan tulee perustua lakiin.

Lastensuojelulain 3 §:n ja 4 §:n mukaisesti lastensuojelun lähtökohtana on suojella lapsen terveyttä ja kehitystä ja ehkäistä sitä vaarantavia tekijöitä. Näin ollen erilaisten uhkien arviointi ja vaarojen ehkäisy ovat olennainen osa lastensuojelun sosiaalityötä. (Lastensuojelulain 26 §:n 2 momentissa todetaan, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän on arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve. Tämän lisäksi lapselle on tehtävä sosiaalihuoltolain 36 §:n mukainen palvelutarpeen arviointi. Jos sosiaalityöntekijällä on vahva epäily siitä, että lapseen kohdistuu kunniaväkivaltaa, tulee tilanteeseen puuttua ja pyrkiä ehkäisemään väkivalta. Ei pidä odottaa, että tilanne kärjistyy ja vasta silloin puuttua tilanteeseen.

H3: ” Sul voi olla esimerkiksi epäily ja sit ku siitä kysyy niin ei siitä välttämättä niin ku kerrota tai kielletään se, ennen ku oikeesti jotain tota niin tapahtuu-- ”

Mielenkiintoista oli, että ainoastaan yksi sosiaalityöntekijä pohti sitä, onko kunniaväkivallan uhriksi tuleminen riski sellaisen lapsen kohdalla, jonka äiti on myös joutunut esimerkiksi pakkoavioliittoon. Sosiaalityöntekijä oli pohtinut sitä, voiko lapselle käydä samalla tavalla kuin hänen äidilleen. Schulmanin (2004, 153) mukaan noin 75–80 % ihmisistä, jotka ovat toistuvasti joutuneet vanhempiensa väkivallan kohteeksi, käyttäytyvät

myös itse omia lapsiaan kohtaan väkivaltaisesti. Mielestäni tämä prosenttiluku on huolestuttavan suuri. Jos mietitään kunniaväkivaltaa, jota tietyissä yhteisöissä pidetään oikeana tapana toimia, voi uhrikin kokea kunniaväkivallan oikeana tapana toimia, jolloin väkivaltakierteen katkaiseminen on vaikeampaa.

Puheeksi ottamisen haasteet

Puheeksi ottamisen haasteet tulivat aineistosta esille toistuvasti. Kunniaväkivallan puheeksi ottaminen koettiin aineistossa sekä uhrille että sosiaalityöntekijälle haasteelliseksi asiaksi. Sosiaalityöntekijä kokivat, että väkivallan puheeksi ottaminen perheen tai uhrin kanssa on lähtökohtaisesti vaikeaa, sillä ketään ei haluta loukata. Pelon tunne tuli myös esille. Pelkona oli erityisesti se, miten ottaa asia esille niin, ettei lapsen hyvinvointi vaarannu.

H4: "--mut mitä se sit todellisuus siel kotona on, niin eihän sitä tiedä kukaan ja sit jos se lapsi jossain vaiheessa rupee kertomaan, et miten sen sit ottaa esille, ettei se lapsi ite sit taas asetu vaaraan: et nyt sä oot mennyt puhumaan ohi sen sun suus."

Sosiaalityöntekijän tulee tietää tiettyjä periaatteita ennen kuin ottaa kunniaväkivallan puheeksi. Yksi tärkeimmistä periaatteista on se, että lapsen turvallisuus tulee varmistaa, kun kunniaväkivallan epäily on tullut sosiaalityöntekijälle ilmi. Lapsen edun ja osallisuuden varmistumista käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

Rasistiksi leimautumisen pelko tuli esille puheeksi ottamisen haasteena. Tämän vuoksi koettiin väkivaltaseulalomakkeet hyväksi, sillä silloin kunniaväkivaltaa voitaisiin kysyä jokaiselta henkilöltä eikä näin helposti leimautuisi rasistiksi. Samalla uhri sekä tekijä saavat tiedon siitä, että kunniaväkivalta on kiellettyä Suomessa. Yksi sosiaalityöntekijä kertoi, että jos tuntee perheen ja luottamussuhde on rakentunut, voi puheeksi ottaminen olla helpompaa. Toinen sosiaalityöntekijä totesi, että puheeksi ottaminen voi pelottaa sosiaalityöntekijöitä, sillä ilmiö on monelle työntekijälle vieras. Pelkona on myös se, että miten perhe suhtautuu siihen, kun sosiaalityöntekijä nostaa asian esille. Sosiaalityöntekijä voi pelätä sitä, että kunniaväkivallan uhka voi kohdistua myös häneen.

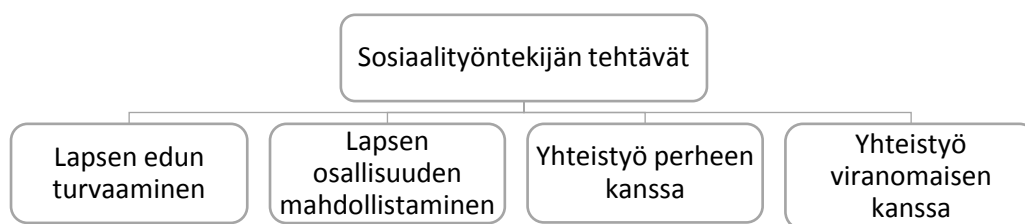
H5: ”--ja sit onhan siinä kieltämättä, jos miettii sitä työntekijän näkökulmasta, niin onhan sekin semmonen haaste, että kunniaväkivalta on ilmiönä aika vieras ja se voi olla suomalaisista viranomaisista jopa vähän pelottavaa ja se, että miten se perheen taholta se kunniaväkivalta tapahtuu niin, miten se perhe suhtautuu, tuleeko siihen jotain semmosia tilanteita, et se uhka voi kohdistua myös siihen työntekijään--.”

Tärkeää on se, millä tavalla sosiaalityöntekijä lähtee kysymään uhrilta kunniaväkivalta. Uhri on saattanut odottaa pitkään sitä, että joku kysyy häneltä, onko joutunut väkivallan kohteeksi, minkä vuoksi pienikin asia voi aiheuttaa kertomatta jättämisen. Ensiarvoista on kuitenkin se, että viranomaisen uskaltautuu ottamaan asian esille. Uhrilla on oikeus tietää se, ettei kunniaväkivallan uhriksi joutuminen ole hänen kohtalonsa eikä hänen tarvitse hyväksyä sitä osaksi omaa elämää. Henna Pajusen (2007, 12–13) mukaan työntekijällä voi olla monenlaisia esteitä sille, miksi ei ota väkivaltaa puheeksi perheen tai uhrin kanssa. Pajusen mukaan työntekijä voi pelätä epäilyn aiheettomuutta, vanhempien suuttumista tai hoitosuhteen katkeamista. Myös liiallinen kiire ja aikapula ovat selityksiä, joiden vuoksi työntekijät saattavat välttää väkivallan puheeksi ottamista.

Puheeksi ottaminen on alku sille, että asiaa selvitetään. Jos kumpikaan osapuoli eli sosiaalityöntekijä tai lapsi ei ota asiaa puheeksi, on mahdotonta lähteä selvittämään asiaa. Väkivalta on yhteiskunnassamme edelleen tabu asia, kuten myös kunniaväkivalta. Sekä viranomaiset että uhrin eivät sitä mielellään ota puheeksi. Siinä on paljon kyse vaikeneemisesta, johon liittyy paljon pelkoa ja häpeää. Uhri ei kerro asiasta, koska hän saattaa ajatella, että kyseessä on perheen yksityinen asia, jonka vuoksi apua ei haeta ja yritetään hoitaa asiaa itse perheen kesken. Toisin sanoen asiasta vaietaan ja pyritään perheen tai yhteisön avulla saamaan tilanne ratkaistua. Viranomaisten näkökulmasta syynä on se, ettei haluta puuttua perheen yksityisyyteen ilman konkreettista perustetta.

5.3 Sosiaalityöntekijän rooli kunniaväkivallan tapauksissa

Tarkastelen tässä alaluvussa sosiaalityöntekijöiden käsityksiä heidän rooliin sisältyvistä tehtävistä kunniaväkivaltatapauksissa. Sosiaalityöntekijöiden käsitykset siitä, mikä on heidän rooli lapseen kohdistuvassa kunniaväkivallassa, erosivat jonkin verran toisistaan. Useimmissa ilmauksissa kuitenkin korostettiin lapsen hyvinvoinnin turvaamista sosiaalityöntekijän tärkeimmäksi tehtäväksi. Useimmat sosiaalityöntekijät nostivat esille lakien merkityksen sosiaalityöntekijöiden toiminnan määrittelijänä. Erityisesti lastensuojelulain merkitys nostettiin useissa ilmauksissa esille. Aineistosta ilmenevien käsitysten perusteella olen jakanut sosiaalityöntekijän tehtävät neljään eri alakategoriaan, jotka ovat lapsen edun turvaaminen, lapsen osallisuuden mahdollistaminen sekä yhteistyö niin perheen kuin viranomaisten kanssa.

Kuvio 5. Sosiaalityöntekijän rooli kunniaväkivaltatilanteessa.

Sosiaalityöntekijän toimintaan vaikuttaa kunniaväkivaltatilanteissa sen hetkinen lapsen ja perheen tilanne ja millaiseksi julkisen vallan, lapsen ja perheen välinen suhde sinä hetkenä muodostuu. Tämän lisäksi sosiaalityöntekijän toimintaan vaikuttaa se, millä tavalla lait määrittävät lastensuojelun sosiaalityöntekijän toimintaa sen hetkessä tilanteessa. Tässä kohtaa palaan lukuun 3.3, jossa olen käsitellyt lastensuojelun toimintaa ohjaavia ideologisia lähtökohtia, lakeja ja sopimuksia. Toisin sanoen tilanne ratkaisee, onko kyseessä minimalistinen suhde, valtiopaternalistinen suhde, biologisten vanhempien oikeuksia korostava suhde vai lasten oikeuksia korostava suhde.

Lapsen edun turvaaminen

Käsitykset lapsen edun turvaamisesta jakoutuivat jonkin verran sosiaalityöntekijöiden kesken. Jotkut sosiaalityöntekijät korostivat lapsen pääsemistä palveluiden piiriin. Tällä tarkoitettiin lastensuojeluilmoitusten tekemisen merkitystä sekä ylipäättänsä sitä, että kunniaväkivallan uhka tai tilanne tulee sosiaalityöntekijän tietoisuuteen, jotta asia voidaan selvittää ja arvioida riskien vakavuutta.

Sosiaalihuoltolain 36–37 §:issä säädetään palvelutarpeen arvioinnista, sen sisällöstä sekä palvelujen järjestämisestä. Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman viivästymistä. Lain 36 §:ssä todetaan, että palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä yhteydenotosta. Lapsen kohdalla palvelutarpeen arvioinnin määräaika on kolme kuukautta. Lapsen etu on, että palvelutarpeen arviointi tehdään mahdollisimman pian. Lapsen palvelutarpeen selvittäminen on tavoitteellista ja suunnitelmallista ja sosiaalityöntekijä arvioi kokonaisvaltaisesti lapsen ja perheen tilannetta sekä arvioi tuen ja palvelun riittävyttä. Palvelutarpeen arvio tehdään yhdessä asiakkaan kanssa, minkä vuoksi myös asiakkaan näkemys tuen tarpeesta tulee kirjata arviointiin (HE 164/2014 vp. 131.) Palvelutarpeen arvioinnissa tulee kunnioittaa aina lapsen itsemääräämisoikeutta ja hänen toiveensa, mielipiteensä sekä yksilölliset tarpeensa tulee ottaa huomioon selvityksen aikana (Palvelutarpeen arviointi 2015).

Sosiaalityöntekijät liittivät lapsen edun turvaamiseen erilaisia ristiriitatilanteita, joiden yhteydessä sosiaalityöntekijä joutuu punnitsemaan lapsen edun ja riskien välistä yhteyttä. Tällaisia tilanteita nousi esille muun muassa silloin, kun lapsi on itse kertonut kunniaväkivallasta ja sitä käydään vanhempien kanssa läpi. Tällöin sosiaalityöntekijä on arvioinut sitä, että voiko lasta enää päästää kotiin, kun asia on tullut vanhemmille ilmi. Esille nousi myös ristiriitatilanteet, joissa lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle ja joudutaan arvioimaan sitä, täytyykö rajoittaa vanhempien yhteydenottoa.

Karimin (2009, 187) mukaan, kun auttajataho on tunnistanut ilmiön ja mahdolliset riskit, tulee lähteä suunnittelemaan tilanteeseen puuttumista, esimerkiksi miten ottaa asian puheeksi niin, ettei kukaan loukkaannu tai lapsen turvallisuus vaarannu. Lapsen etu ja osallisuus tulee ottaa huomioon. Eri toimijoiden ja uhkien kartoittaminen on lähtökohta tilanteeseen puuttumiselle. Tulee arvioida uhan vakavuus, mitä tukea uhri tarvitsee ja

mitkä keinot ovat käytettävissä tilanteen ratkaisemisessa. (Salmenkangas 2005, 17–18.) Tärkeää kunniaväkivaltilanteessa on taustojen selvittäminen muun muassa osapuolten, suurimpien uhkatekijöiden ja uhria ympäröivän verkoston kartoittaminen (Holm & Van Dijken 2009, 188).

Yksi sosiaalityöntekijä nosti esille ristiriitatilanteen, jossa sosiaalityöntekijä on arvioinut sitä, onko lapsen etu se, että hän saa elää omassa perheessään, omassa kulttuurissaan, yhteisössään sekä uskonnossaan kunniaväkivallasta huolimatta vai onko lapsen etu se, että hänet sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle voi aiheuttaa sen, ettei hänellä enää välttämättä säily yhteys omaan uskontoon taikka kulttuuriin. Lapsi voi kokea traumaattisena asiana sen, että on jäänyt yksin ja hänet on suljettu kokonaan siitä yhteisöstä sijoittamisen vuoksi.

Lapsen edun mukaista on huomioida se, minkälaisesta asiasta on kyse ja arvioida sen mukaisesti, miten viranomaisen ratkaisu vaikuttaa lapsen kehitykseen ja tulevaisuuden mahdollisuuksiin. Tarkoituksena on, että lapsi voisi ratkaisusta huolimatta ylläpitää tulevaisuudessakin myönteisiä ihmissuhteitaan hänelle läheisiin ihmisiin. (Räty 2004, 99.) Maahanmuuttaja-lapsen kohdalla tulee erityisesti ottaa huomioon lastensuojelulain 4 §:n 7 kohta. Esimerkiksi sijoitettaessa lapsi kodin ulkopuolelle tulee arvioida, miten lapsi voi ylläpitää omaa kulttuuriaan, uskontoaan sekä omaa äidinkieltään.

Yli puolet sosiaalityöntekijöistä korostivat ulkopuolisen edustajan hakemista lapsen edun turvaamiseksi. Tämä käsitettiin yhtenä tärkeimpänä tekijänä lapsen edun varmistamisessa. Useat sosiaalityöntekijät totesivat, ettei edustajan hakeminen tapahdu nopealla aikataululla, esimerkiksi kiireellisessä sijoituksessa on mahdotonta hakea edustajaa heti paikalle. Tällöin koettiin, että sosiaalityöntekijän tehtävänä on huolehtia lapsen edusta. Seuraavassa sosiaalityöntekijät kuvaavat tätä tilannetta:

H6: "Kyl siinä voi kestää vähän aikaa, mut sit ehkä, sit se on varmaan mejän tehtävä tääl huolehtii siit lapsen edusta, siin tilanteessa, jos se on kiireellinen asia keran."

H2 "-- ja sit jos se on perheen sisällä tapahtuvaa, niin sit täytyy varmistuu siitä, et lapsella on joku ulkopuolinen edustaja siinä asiassa. Eihän siinä voi olla perheenjäsen sitten ajamassa sen lapsen asiaa, jos on semmonen uhka tai tieto et se lapsen joku läheinen on se, joka tota sitä väkivaltaa niiku harjoittaa."

Lapsen kuuleminen sekä säännölliset tapaamiset käsitettiin myös lapsen edun näkökulmasta olennaisena asiana. Hankaliksi koettiin tilanteet, joissa lapsi peruu tai lieventää tapahtuneita. Useassa ilmauksessa tuli esille, että on yleistä, että lapsi peruu sanotun, sillä yleensä lapsi on lojaali vanhempiaan kohtaan. Eräs sosiaalityöntekijä nosti esille sen, että tällaisissa tilanteissa voidaan pyytää apua oikeuspsykiatriselta yksiköltä, joka voi selvittää sitä, mitä on oikeasti tapahtunut.

Lapsen edun periaate tarkoittaa sitä, että lapsen tarpeet tulee ottaa huomioon kaikessa häntä koskevassa päätöksenteossa. Lapsen oikeudenmukaisen kohtelun lähtökohtana on, että lapsi nähdään omien oikeuksiensa subjektiksi. Näin ollen lapsella on oltava riittävät mahdollisuudet puolustautua oikeudenloukkauksia vastaan. (Mikkola 2004, 64–75.) Lapsen etua arvioitaessa tulee antaa lapselle mahdollisuus tuoda esille omia mielipiteitään ja käsityksiään siitä, miten asia tulisi ratkaista. Mitä vanhemmasta ja kehittyneemmästä lapsesta on kyse, sitä suurempi painoarvo on annettava lapsen itsemääräämisoikeuden toteutumiseksi viranomaisen tehdessä lapsen itsemääräämisoikeuteen tai yksityisyyteen puuttuvia tai niihin liittyviä päätöksiä. (Räty 2004, 98–99.) Vaikka lapsi alkaisi perumaan sanomansa, tulee lapselle antaa aina mahdollisuus tulla kuulluksi. Lapsen mielipiteen ja näkemyksen selvittäminen on osa lapsen etua.

Seuraavassa sosiaalityöntekijän kertomassa tapauksessa tulee hyvin esille se, että kun lapsi alkaa perua sanomisiaan, niin viranomaisilla ei ole riittäviä perusteita nostaa esimerkiksi vanhempia kohtaan syytettä, ja tässä tapauksessa poliisi on jättänyt asian tutkimatta.

H7: "Noh se on varmaan ensinnäkin aika yleistä et se..niiku. Muistan kerran ainakin, että mulla oli semmonen tapaus, että se oli sit poliisitutkinnassa, ja siellä sitten niiku tavallaan lapsi muutti sen kertomuksensa. Nii poliisi jätti sen tutkimuksen niiku siihen eikä sit asiasta sitten. Ei sille voitu oikeastaan tehdä mitään. Siin sit tuli itelle aika, semmonen niin ku voimaton olo, et eiks täs oikeesti voi tehdä mitään. Mut ei siin sit ollut sit mitään nii ku, ei saatu mitään näyttöä sitten. Ja kyl mä uskon ihan edelleen siit et, tästä on aikaa monta vuotta, mutta se lapsi oikeesti puhu totta silloin, kun hän ekan kerran kerto mut et, en sit tiedä syytä ehkä siellä oli jotain. Nii ku sanoin lapset on hyvin lojaaleita vanhempiaan kohtaan, vaikka siellä olis mitä, mitä tapahtunut. Et joskus ne asiat jää sitten valitettavasti sillain, mut totta kai me yritetään niinku sitten jotain muita keinoja käyttää sit siinä, et se perhe sais apua."

Rikosilmoituksen tekeminen vanhemmistaan tai muista lähiomaisistaan vaatii lapselta suurta rohkeutta. Uhri saattaa pelätä sekä oman yhteisön ulkopuolelle jäämistä että myös rikosprosessin aloittamisesta rikokseen syyllistyneelle perheenjäsenelle aiheutuvia seurauksia. On tärkeää, että uhrille ja hänen läheisilleen kerrotaan tarvittavat tiedot siitä, miten rikosprosessi etenee ja minkälaisia seurauksia rikosilmoituksesta voi syntyä. (Hansen ym. 2016, 142–143.) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (2012/29/EU) säädetään rikoksen uhrien oikeuksista koskien heidän oikeutta tukeen, annettavaan tietoon sekä suojeluun. Uhrilla on oltava mahdollisuus käyttää tukipalveluita riippumatta siitä, mitä rikosprosessissa loppujen lopuksi tapahtuu.

Sosiaalityöntekijä kuvaa sitaatissa omaa tunnettaan voimattomuuden tunteella. Sosiaalityöntekijä on ollut varma siitä, että lapsi on puhunut totta ensimmäisellä kerralla, mutta kun näyttöä ei ole, ei myöskään poliisi ole voinut tutkia asiaa. Toinen sosiaalityöntekijä nosti myös esille tapauksen, jossa lapsi alkoi pikkuhiljaa perumaan sanomisiaan, jolloin hänet päästettiin takaisin kotiin. Vanhemmat olivat luvanneet, että lapsi on kotona turvassa. Sosiaalityöntekijä uskoi, että fyysinen väkivalta oli perheessä loppunut, mutta henkinen väkivalta jatkui edelleen.

Oikeudessa syyttäjällä tulee olla näyttöä väkivallanteosta. Henkisestä väkivallasta on vaikeaa saada näyttöä rikosoikeudellisessa prosessissa, vaikka sitä esiintyy enemmän kuin fyysistä väkivaltaa. (Nygvist 2017.) Kunniaväkivalta on esimerkiksi sellainen, jossa henkistä väkivaltaa on enemmän kuin fyysistä väkivaltaa. Tapahtuman jälkeen uhri voi jäädä hiljaiseksi, jolloin myös rikosprosessi pysähtyy siihen, jos ei ole ilmiselvää todistusaineistoa tapahtuneesta. Syyttäjä nostaa syytteen, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Tavallisimpia syyttämättäjäyttämispäätöksen syitä ovat näytön vähäisyys, rikoksen vähäisyys tai asia on saatu sovittua. (Riku.) Vaikka viranomaisella olisi tunne siitä, että väkivaltaa tapahtuu perheessä, ilman todistusaineistoa prosessia ei voida jatkaa. Tämän vuoksi korostetaankin koko prosessin aikana ennaltaehkäisevää työtä. Vaikka rikosprosessi ei jatkuisi, tulisi tilannetta seurata ennaltaehkäisevällä työllä ja tässä kohtaa esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijälle avautuu tärkeä tehtävä toimia.

Lapsen osallisuuden mahdollistaminen

Sosiaalityöntekijöiden käsitykset lapsen osallisuuden merkityksestä kunniaväkivaltilanteessa olivat melko samanlaiset. Useimmat sosiaalityöntekijät tarkastelivat osallisuuden käsitettä siten, että lapsella on oikeus tulla kuulluksi häneen liittyvissä asioissa. Monet korostivat, että lasta tulee kuulla hänen ikätasonsa mukaisesti, mutta myös pienten lasten oikeus tulla kuulluksi koettiin tärkeäksi. Lapsen kuuleminen nähtiin merkittävänä asiana sen vuoksi, että sosiaalityöntekijä saa käsityksen siitä, mitä lapsi itse ajattelee tapahtuneesta.

H2: ”No siinä taas varmaan on se lastensuojelullinen näkökulma ja työskentely et niin ku lastensuojelu muutenkin, nii tota pyritään niin ku kuulemaan lasta niin, että työntekijä saa semmosen käsityksen, et mikä on lapsen oma käsitys siitä asiasta on, ja oma kokemus ja oma kertoma.”

Ilmauksien perusteella voidaan todeta, että lapsen osallisuudessa on ensinnäkin kyse siitä, että lapsi pääsee osallistumaan prosessiin, mutta osallisuudessa on lisäksi kyse siitä, että lapsi saa tietoa oikeuksistaan. Esimerkiksi vasta Suomeen tullut lapsi ei ehkä ole edes tietoinen lasten oikeuksista ja siitä, että Suomessa väkivalta on kielletty. Seuraavassa ilmauksessa sosiaalityöntekijä kuvaa hyvin lapsen osallisuuden merkitystä lastensuojelun prosessissa.

H3: ”Kyl se lapsi on tosi tärkeessä roolissa siinä. Mun mielestä hänen pitää olla. Tietysti riippuu vähän iästä, mutta on tosi tärkeetä, et tota noin niin hän on paljon mukana siinä prosessissa, mitä siinä sit ikinä tehdään ja hänet kuullaan ja kerrotaan vaihtoehtoista. Ja myös siitä, et mitä Suomessa on sallittua ja mikä ei. Kun monikaan ei tiedä välttämättä, mitä Suomessa lapselle saa tehdä ja mitä ei, se voi vaihdella niin ku eri maitten välillä.”

Lapsen, joka on kohdannut kunniaväkivaltaa, voi olla hyvin vaikeaa tuoda mielipiteitään esille, sillä pelko vanhempien tai yhteisön reagoinnista on merkittävä. Jos lapsen ja sosiaalityöntekijän luottamussuhde muodostuu ja lapsi uskaltautuu kertomaan kokemuksistaan, voi tämä positiivisella tavalla helpottaa lapsen asioiden käsittelemistä. Tämän lisäksi lapsen autonomia voi vahvistua, kun hän pääsee itse päättämään asioistaan, jotka on ennen tätä kontrolloitu ja rajoitettu. Lapsi ei ole ehkä koskaan voinut kertoa omille vanhemmilleen tai yhteisön jäsenille omia näkemyksiään tai mielipidettään. Tärkeää on

kertoa lapselle hänen oikeuksistaan ja siitä mitä suomalaisessa yhteiskunnassa pidetään hyväksyttävänä ja mitä ei.

Lapsen osallisuudesta nousi ilmauksissa esille erilaisia haasteita. Se, millaisen painoarvon sosiaalityöntekijät antoivat lapsen mielipiteelle ja toiveelle, riippui sosiaalityöntekijöiden käsitysten mukaan lapsen sen hetkisestä tilanteesta. Yksi sosiaalityöntekijä totesi, että tilanteet tulee arvioida tapauskohtaisesti, sillä lapsi on lojaali vanhempiaan kohtaan, ja lapsen on hyvin vaikeaa nousta vanhempiaan vastaan. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijän tulee harkita sitä, mikä painoarvo lapsen toiveelle tai kertomukselle annetaan, esimerkiksi kuinka traumatisoitunut lapsi on, voiko hän edes ajatella omaa parastaan sinä hetkenä.

Virve-Maria de Godzinsky (2014, 77–78) toteaa, että lapsen osallisuuden haasteena on se, millainen painoarvo ja merkitys lapsen mielipiteelle annetaan, kun tehdään päätös lapseen liittyen. Hänen mukaan lapsen osallisuutta korostetaan muodollisen puolen vuoksi, jotta lain kuulemista koskevat säännökset täyttyisivät. Usein lapsen mielipide on merkityksetön päätöksenteon kannalta suhteessa muuhun esitettyyn aineistoon. Osallisuuteen kuuluu nimenomaan se, että lapsen näkemykselle on annettava painoarvoa. Tämä ei toki tarkoita sitä, että lapselle annetaan oikeudet itse määrätä omista asioista, vaan viime kädessä oikeus ja velvollisuus päätöksen tekemiseen kuuluu aikuiselle. (HE 252/2006 vp. 130; Pajulammi 2013, 98.) Henna Pajulammi (2013, 104) toteaaakin ettei lapsen osallistuminen ole hetkellistä toimintaa, vaan se on kokonaisvaltaista vuoropuhelua, josta vain yksi osa voi olla esimerkiksi lapsen muodollista kuulemista.

Oikeus osallistua itseään koskeviin asioihin on nimenomaan lapsen oikeus. Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että lapsella olisi velvollisuus osallistua, vaan hän voi halutesaan jättäytyä täysin passiiviseksi ilman, että siitä seuraisi hänelle mitään negatiivisia seurauksia. (Godzinsky 2013, 167.) Kunniaväkivaltilanteessa lapsen vanhemmat voivat rajoittaa ja uhkailla lasta kertomasta perheen asioista ulkopuolisille henkilöille, kuten viranomaisille. Näin ollen lapsen mielipidettä selvitettäessä tulee olla varma siitä, että lapsi voi aidosti ja vapaasti ilmaista näkemyksiään asioista. On huomioitava se, että lapsella voi olla suhteessa vanhempiinsa tai muihin läheisiin henkilöihin lojaliteettiristiriitoja, jotka voivat vaikuttaa hänen mielipiteeseensä. Osallistumisoikeuden rinnalla kulkee kuitenkin aina lapsen oikeus erityiseen suojeluun, mikä voi olla joissakin tapauksissa

vahvempi kuin lapsen oikeus osallistua ja näin voidaan rajoittaa lapsen osallistumisoikeutta. (HE 252/2006 vp. 131–132.)

Haasteita lapsen osallisuuden turvaamiselle asetti se, että lapsen vanhemmat kielsivät sosiaalityöntekijää tapaamasta lasta kahdestaan. Vanhemmat voivat joissain tilanteissa estää lasta tapaamasta sosiaalityöntekijää. Useimmat sosiaalityöntekijät ottivat kuitenkin esille sen, että vaikka vanhemmat eivät suostuisi siihen, että lasta tavattaisiin kahden kesken, voi sosiaalityöntekijä tästä huolimatta järjestää esimerkiksi lapsen koululla tapaamisen lapsen kanssa. Sosiaalihuoltolain 32 §:ssä todetaan, että sosiaalihuollon tarpeen arvioinnissa, lasta koskevaa päätöstä tehtäessä sekä sosiaalihuoltoa toteutettaessa lapsen mielipiteisiin ja toivomuksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Mielipiteen selvittäminen on tehtävä hienovaraisesti niin, ettei siitä aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa välisille suhteille. Näin ollen voidaan pitää lähtökohtana sitä, että lapsen vanhemmilta saadaan ensisijaisesti suostumus lapsen tapaamisesta varten. Jos se ei tästä huolimatta onnistu, on sosiaalityöntekijällä oikeus tavata lasta ilman vanhempien suostumusta, jos se on lapsen palvelutarpeen arvioinnin kannalta välttämätöntä.

H3: ”Perheen isä hoiti pääasiallisesti niin ku kaikkia perheen asioita ja hän ei hyväksynyt sitä, että tätä tyttöä tavataan, sosiaalityöntekijä tapaa tyttöä yksin, et hän halus aina olla mukana.”

Tällainen tilanne voi tuottaa sosiaalityöntekijälle haasteita, sillä jos sosiaalityöntekijä ei saa mahdollisuutta keskustella aluksi lapsen kanssa kahden kesken, voi asian esille nostaminen vanhempien edessä vaarantaa lapsen turvallisuutta. Lapsi voi tällaisen tilanteen jälkeen olla kertomatta kokonaan asiasta. Tärkeää olisi se, että sosiaalityöntekijä pääsisi aluksi keskustelemaan lapsen kanssa kahden kesken ja luomaan sen kautta luottamus-suhteen lapsen kanssa, jotta lapsi uskaltautuisi kertomaan mahdollisesta kunniaaväkivalan uhasta tai tapahtuneesta.

Käsityksiä siitä, miksi lapsen vanhemmat eivät suostu siihen, että sosiaalityöntekijä tapaa lasta kahdestaan, oli monia. Monet totesivat, että suurimpana syynä on se, että pelätään lapsen kertovan sellaista, mitä hän ei saisi kertoa. Yksi sosiaalityöntekijä totesi, että syynä voi olla se, että vanhemmat haluavat varmistaa sen, mitä lapsi kertoo ja mitä häneltä kysytään. Vanhemmat voivat usein olla sitä mieltä, että heillä on ehdottomasti oikeus olla mukana kaikissa tilanteissa, joissa on alaikäinen lapsi.

Sosiaalityöntekijät, joilla oli ollut kunniaväkivaltatapauksia piirissään, kertoivat uhrien olleen itse hyvin aktiivisia osapuolia omissa asioissaan. Muutamassa tapauksessa uhrina oli ollut nuori, joka itse pystyi ottamaan sosiaalityöntekijään yhteyttä. Tilanteessa, jossa kyseessä on pienempi lapsi, voi yhteydenotto sosiaalityöntekijään olla vaikeampaa. Holm (2009, 138) toteaaakin, että usein alaikäisen uhrin suojaaminen perheiltä on haasteellisempaa kuin täysi-ikäisen uhrin suojaaminen. Täysi-ikäinen uhri voi itse kertoa ja päättää, miten asiassa edetään. Alaikäisellä ei ole itsenäistä päätäntävaltaa asioistaan, vaan yleensä hänen vanhemmillaan on määräämisvalta.

Sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta myös tukihenkilöiden hakeminen lapselle nähtiin lapsen osallisuuden edistäjänä. Lapsella saattaa olla helpompi kertoa asioistaan tukihenkilölle kuin sosiaalityöntekijälle. Myös vertaistuen koettiin edistävän lapsen osallisuutta. Monesti voidaan kuitenkin kohdata nopeasti tilanne, jossa vanhemmat eivät suostu tukihenkilön hakemiseen lapselle.

Yhteistyö perheen kanssa

Sosiaalityöntekijän yhtenä tärkeimmistä tehtävistä ilmeni aineistossa yhteistyö niin perheen kuin muidenkin viranomaisten kanssa. Yhteistyö perheiden sekä muiden viranomaisten kanssa ovat avainasemassa, kun pyritään turvaamaan lapsen hyvinvointia. Yhteistyön sujuvuus mahdollistaa lapsen edun ja osallisuuden toteutumista.

Käsitys perheiden kanssa tehtävästä työstä oli monilla sosiaalityöntekijöillä samanlainen. Moni koki, että joidenkin perheiden kanssa yhteistyö onnistuu ongelmitta, mutta joidenkin perheiden kanssa yhteistyö tuottaa haastetta. Yhteistyön perheiden kanssa koettiin onnistuneen silloin, kun perhe on valmis vastaanottamaan sosiaalityöntekijän tukitoimia ja on valmis työskentelemään lastensuojeluprosessissa sosiaalityöntekijän rinnalla. Onnistuneeseen yhteistyöhön perheen kanssa liitettiin onnistunut vuorovaikutus molemmin puolin niin, että perhe sekä sosiaalityöntekijä voivat olla asian suhteen avoimia. Monet sosiaalityöntekijät toivat esille sen, että usein perheet ovat epäluuloisia ja heillä on väärää tietoa lastensuojelusta. Monelle vanhemmalle lastensuojelu on ollut järkytys, sillä ensimmäisiä ajatuksia siitä on ollut se, että lapsi viedään kotoa. Yhteistyön koettiin kuitenkin onnistuneen, kun asiaa on saatua perheen kanssa käsiteltyä.

H7: ”Nii siihenkin mä voin sanoa, että vaihtelevasti, et jotkut lähtee siihen ihan niin ku hyvin mukaan siihen yhteistyöhön, mutta osa ei, et joittenkin kans on ihan mahdotonta lähtee selvittelemään sitä tilannetta.”

Käsityksiä haasteista perheiden kanssa ilmaisivat sosiaalityöntekijät enemmän kuin onnistumisia. Haasteisiin liitettiin muun muassa se, miten hyvin perhe ymmärtää lastensuojelun. Esille nostettiin sitä, että perheen on usein vaikea ymmärtää lastensuojelua, koska se on heille ylipäättänsä vieras asia. Monien maahanmuuttajien lähtömaassa ei ole ollut lastensuojelua, minkä vuoksi heidän on vaikea ymmärtää sen tarkoitusta. Yksi sosiaalityöntekijä koki myös haasteellisena kieliongelman. Sosiaalityöntekijä totesi, että lastensuojeluasioiden käsitteleminen vie kauemmin aikaa, koska usein tapaamisilla käytetään tulkkia, joka hidastaa asioiden käsittelyä. Kielen haasteena voi usein olla se, ettei suomenkielisille käsitteille aina löydy vastinetta asiakkaan kielellä, jonka vuoksi asiakkaan on vaikeaa ymmärtää, mitä käsite tarkoittaa.

Haasteisiin liitettiin lisäksi perheen erilainen arvomaailma suhteessa valtaväestön arvomaailmaan. Se, ettei perhe koe tekevänsä väärin tai ettei halua luopua siitä omasta arvostaan, tuotti sosiaalityöntekijöille haastetta onnistuneeseen yhteistyöhön. Yksi sosiaalityöntekijä totesi, että perheen kanssa, joka ei suostunut hyväksymään sitä, että asioista voi ajatella toisella tavalla, ei työskentely ollut myöskään kovin tuloksellista. Muutama sosiaalityöntekijä koki, että kunnia-asiat ovat usein syvällä ihmisen mielessä, arvoissa sekä moraalikäsitteissä, minkä muuttaminen ei ole helppoa. Vaikka sosiaalityöntekijä saisi perheen luopumaan niistä ajattelutavoista, jotka vaarantavat lapsen hyvinvointia, on muistettava, että on olemassa yhteisö, joka voi vaatia perhettä toimimaan tietyllä tavalla. Perheen arvomaailmaan liittyy se, kuinka he suostuvat keskustelemaan ja hyväksymään sosiaalityöntekijän tarjoaman näkemyksen asiasta. Kaksi sosiaalityöntekijää kuvasivat tilannetta seuraavalla tavalla:

H6: ”No, osa ottaa suht hyvin vastaan, mut sit osa taas ei. Että tota en tiää miten sit niitä ajatuksii sit tai sit miten sitä ajatusmaailmaa sit pystyy muuttamaan. Toisin sanoen miten hyvin siis niin ku vaikuttaa tai näkyy käytännössä, et niitä asioit käsitellään ja ymmärtääks se, vaikka se vanhempi.. sen asian ja toimiiko jatkossa niin miten pitäis.”

H7: ”Ei ota tukea vastaan tai ei sit myönnä koko ongelmaa niin ku, et semmoista ongelmaa ois olemassakaan.”

H7: ”Ja sit aika usein oon törmännyt siihen, et tavallaan perustellaan sitä sillä, että tää kuuluu meidän kulttuuriin, et tää niin ku se on semmonen asia, mihin ei voi kukaan puuttua.”

Anis (2013, 150) toteaa, että jos sosiaalityöntekijän lähtökohta työssään on se, että pitää omaa kulttuuriarvoa ja käyttäytymismalleja oikeana eikä anna asiakkaiden erilaisuudelle tilaa, voi olla vaikeaa luoda luottamuksellista ja toimivaa suhdetta asiakkaaseen. Asiakkaalla on arvomaailmansa ja vuorovaikutustapansa, jotka hän voi kokea oikeiksi ja valtaväestön toiminnan vääränä. Sosiaalityöntekijät, kuten asiakkaatkin, voivat pitää erilaista kulttuuritaustaa paitsi ongelmana myös esteenä työskentelylle. Toisaalta voi olla vaarana, ettei haluta tai osata puuttua asiakkaan oikeisiin ongelmiin, sillä ne liitetään usein kulttuuriin kuuluviksi tavoiksi. Tämä voi johtaa siihen, että lapsia ja perheitä ei ongelmatilanteissa tueta, koska halutaan ymmärtää ja sallia eri kulttuurien erilaisuutta.

Lastensuojelutyössä on tärkeää ymmärtää perheen kulttuuri ja toimintatapojen taustatekijät. Kaikkea erilaisuutta ei tarvitse hyväksyä, mutta jotta perhettä voidaan tukea oikealla tavalla, on tärkeää ymmärtää taustatekijät, jotka vaikuttavat perheen tapaan toimia tietyllä tavalla. Merja Anis (2013, 148) toteaaakin, että työskentely ja vuorovaikutus ovat usein toimivampia, kun huomioidaan asiakkaiden erilaiset lähtökohdat ja heidän asioille annetaan erilaiset merkitykset.

Sosiaalityöntekijän asema näyttäytyi aineistossa haasteena yhteistyön onnistumiselle perheiden kanssa. Muutama sosiaalityöntekijä toivat esille sen, että perheillä ei välttämättä ole arvostusta sosiaalityöntekijää kohtaan. Ajatuksena voi olla, ettei viranomaisella ole oikeutta puuttua perhetilanteeseen. Perheellä voi olla ajatuksena se, että sosiaalityöntekijä, joka edustaa länsimaista ajattelutapaa, ei pysty ymmärtämään perheen ajattelutapaa, minkä vuoksi sosiaalityöntekijän puhetta voidaan pitää merkityksettömänä.

Yhteistyö viranomaisten kanssa

Kysyin sosiaalityöntekijöiltä heidän käsityksiään siitä, miten yhteistyö viranomaisten kanssa on onnistunut kunniaan liittyvien tapauksien yhteydessä sekä mitä käsityksiä heillä on yhteistyön haasteista. Sosiaalityöntekijöiden kokemukset erosivat hieman toisistaan, tähän saattoi liittyä työntekijän kokemus tämän kaltaisista tapauksista.

Suurin osa sosiaalityöntekijöistä pitivät viranomaisten kanssa tehtyä yhteistyötä onnistuneena. Sosiaalityöntekijöiden mukaan yhteistyötä kunniaväkivaltatapauksissa tarvitaan erityisesti poliisin, koulun, päiväkodin, terveydenhuollon sekä sijoitetun lapsen sijoittamispaikan kanssa. Muutama sosiaalityöntekijä oli tehnyt yhteistyötä erilaisten järjestöjen sekä hankkeiden kanssa, erityisesti niiden jotka ovat erikoistuneet kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisemiseen. Yksi sosiaalityöntekijä, joka työskentelee ainoastaan lastensuojelussa, totesi, että on pyytänyt tällaisissa tilanteissa neuvoa sosiaalityöntekijöiltä, jotka ovat erikoistuneet tekemään töitä maahanmuuttajien kanssa. Neuvoa pyydetään erityisesti kulttuuriin liittyviin asioihin, jotka eivät välttämättä ole jokapäiväisiä toimistoissa, joissa maahanmuuttajien määrä on vähäisempi kuin kantasuomalaisten määrä.

Yleisesti ottaen sosiaalityöntekijät eivät kokeneet tiedonvaihtoa muiden viranomaisten kanssa ongelmallisena. Muutama kuitenkin totesivat, että välillä törmätään siihen, että viranomaiset vetoavat salassapitovelvollisuuteen, jolloin tiedon saaminen toiselta viranomaiselta on vaikeampaa. Tästäkin huolimatta lastensuojelulakiin vedoten sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus saada tarvittavat tiedot lapsesta. Muutama sosiaalityöntekijä totesivat, että vaikka tietoa saa muilta viranomaisilta, tulee sosiaalityöntekijän itse olla aktiivinen osapuoli, jos haluaa saada joltain taholta tietoa.

H3: ”No kyl mun mielestä se on yks haaste se et, tota sitä tietoo pitää itse kysyä, et sitä ei automaattisesti niin ku esimerkiksi jos joku on tehnyt jonkun jutun niin tota noin niin mun mielestä ois kiva, et se tulisi tiedoksi myös sosiaalityöntekijälle. Mut tota ei se välttämättä aina tuu, varsinkaan jos ei käytetä niin ku samaa tietojärjestelmää, niin sä et ees nää niitä tietoja niinku sitä kautta.”

Yleisesti ottaen sosiaalityöntekijät kokivat yhteistyön eri viranomaisten välillä erityisen tärkeäksi kaikissa kunniaväkivallan vaiheissa. Kunniaväkivaltaan puuttumisen näkökulmasta nostettiin esille tilanteet, joissa vanhemmat ovat viemässä lasta ulkomaille. Tärkeimmäksi yhteistyökumppaniksi nähtiin poliisitoimi. Yksi sosiaalityöntekijä totesi, että

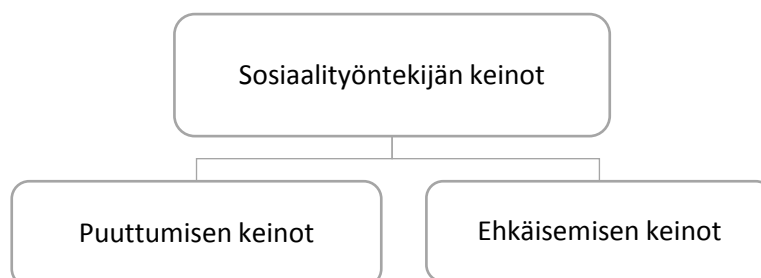

poliisille voi ilmoittaa, ettei lapselle saa antaa passia, jos sosiaalityöntekijällä on epäily esimerkiksi lapsen joutumista pakkoavioliittoon tai ympärileikkaukseen. Sosiaalityöntekijä totesi kuitenkin, että poliisi vaatii vahvat perusteet sille, miksi lasta ei päästetä matkustamaan ulkomaille.

Sosiaalityöntekijöiden käsitykset yhteistyöstä olivat sellaisia, että kunniaväkivaltatapaukset vaativat tiivistä ja avointa yhteistyötä. Useimmat sosiaalityöntekijät toivoivat, että muut viranomaiset ottaisivat nopeammin yhteyttä sosiaalityöntekijöihin. Toisin sanoen toivottiin matalan kynnyksen yhteydenottoja. Viranomaisten yhteistyöhön liitettiin myös tärkeänä lapsen hoitoketjun muodostaminen niin, että jokainen viranomainen, joka on hoitoketjussa mukana, tekee oman osuutensa, eikä niin että vain yksi viranomainen hoitaa kaikki työt.

5.4 Sosiaalityöntekijöiden käsitykset puuttumisen ja ehkäisemisen keinoista

Tässä aluvussa keskityn sosiaalityöntekijöiden käsityksiin kunniaväkivallan ehkäisemisestä sekä siihen puuttumisen keinoista. Mielestäni ehkäiseminen ja puuttuminen ovat toisilleen vastakkaisia asioita, mutta samalla ne myös limittyvät toisiinsa. Tarkastelen ensin sosiaalityön puuttumisen keinoja kunniaväkivaltatilanteissa, tämän jälkeen käsitelen ehkäisemisen keinoja.

Kuvio 6. Sosiaalityöntekijöiden käsitykset kunniaväkivallan puuttumisen ja ehkäisemisen keinoista.

Puuttuminen

Sosiaalityöntekijät käsittivät puuttumisen koko perheen tilanteeseen puuttumisena eikä ainoastaan lapsen tilanteeseen puuttumisena. Näin ollen tärkeiksi puuttumisen keinoiksi suurin osa sosiaalityöntekijöistä nostivat keskustelun lapsen vanhempien kanssa sekä väkivaltaseulojen käyttämisen, jotta väkivalta tulisi esille. Jos kunniaväkivalta ei tule sosiaalityöntekijän tietoisuuteen on tilanteeseen vaikeaa puuttua. Keskustelu lapsen vanhempien kanssa nähtiin tärkeäksi, sillä sen avulla pystytään puuttumaan tilanteeseen, joko ehkäisemällä kunniaväkivallan uhka tai sitten katkaisemalla perheessä esiintyvä kunniaväkivalta. Sosiaalityöntekijät kokivat myös hyödylliseksi kulttuurin edustajien taikka muslimiperheen kyseessä ollessa imaamien pyytämisen mukaan perhetapaamisiin. Sosiaalityöntekijät kokivat, että kulttuurin edustajan avulla perhe voisi paremmin ymmärtää tilanteen vakavuuden.

H4: "Et se varmaan ois heidän kulttuurin edustaja, joka sit myös kertois, et ei sen kuulu mennä näin tai et ei sen tarvi mennä näin. Et tota on siin aina tietenk in eri asetelma, kun on vaik minä siinä paasaamassa, kun et jos ois joku heidän omasta kulttuurista."

H5: "--.et jos vaik ois muslimiperhe, et jos siinä ois jotain imaameja, ketkä puhuis perheen kanssa, he varmaan ehkä kuuntelis paremmin, kun se et suomalainen viranomainen, joka on tavallaan, välttämättä perheellä ei oo kauheesti ehkä arvostusta tai sillain, et he voi ajatella, et sillä viranomaisella ei oo mitään oikeutta puuttua heidän asiaan tai heidän perhetilanteeseen, millainen auktoriteetti on sosiaalityöntekijällä tämmöisessä, jos perheen kunnia on menetetty."

Useimmat sosiaalityöntekijät liittivät puuttumisen keinoihin ensisijaisesti lastensuojelun avohuollon tukitoimien käyttämisen ja viimesijaisena puuttumisen keinoja lapsen sijoittamisen kodin ulkopuolelle. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena nostettiin esille muun muassa perhetyö. Tämä nähtiin tärkeäksi tukitoimeksi, sillä perhetyöntekijöiden avulla sosiaalityöntekijällä on paremmat mahdollisuudet saada tietoa kodin olosuhteista. Tukihenkilö tuli monessa ilmauksessa esille. Tukihenkilö koettiin tärkeäksi lapselle, sillä sen avulla lapsen on helpompi luoda luottamuksellista suhdetta turvalliseen aikuiseen, joka ei ole viranomainen eikä myöskään perheenjäsen. Muutama sosiaalityöntekijä otti puheessaan esille sen, että lapsi voisi osallistua vertaisryhmiin, joissa on samassa tilanteessa olevia. Sosiaalityöntekijät eivät kuitenkaan olleet varmoja, onko tällaisia ryhmiä muodostettu.

Sosiaalityöntekijät mainitsivat myös puuttumisen keinona lapsen sijoittamisen kodin ulkopuolelle tilanteissa, joissa se on välttämätöntä lapsen turvallisuuden kannalta. Tämä nähtiin kuitenkin viimesijaisena toimenpiteenä. Sosiaalityöntekijät toivoivat, että tilanteeseen voitaisiin puuttua lastensuojelun avohuollon tukitoimien avulla ja niin, että sosiaalityöntekijän rooli muotoutuisi ennaltaehkäiseväksi. Yksi sosiaalityöntekijä pohti lapsen oikeuksien toteutumisen haasteita tilanteessa, jossa lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Hän kuvaili ristiriitaista tilannetta seuraavalla tavalla:

H5: "-- ja sit lastensuojelulaissa puhutaan näistä lapsen oikeuksista siihen omaan kulttuuriin ja omaan uskontoon ja siihen perheeseen ja niihin niin kun näihin asioihin, niin siinä voi joskus olla semmonen tietynlainen ristiriitaisuus, tottakai lastensuojelun täytyy aina puuttua, jos lapseen kohdistuu väkivaltaa se et mitä ne tukitoimet on. Milloin sille lapselle on parempi se, että hän jatkaa asumista siinä perheessä, missä sitä kunniaväkivaltaa tai muuta väkivaltaa mahdollisesti ollut joskus tai on sillä hetkellä, ja milloin on sit taas parempi lapselle, että hänet sijoitetaan kodin ulkopuolelle, jolloin hänellä tietysti aika pitkälti katoaa todennäköisesti yhteys siihen omaan kulttuuriin ja omaan uskontoon ja myös ne perhe siteet-- ."

Kunniaväkivallassa on harvemmin kyseessä vain yksi tekijä ja yksi uhri. Tämä vaikeuttaa sosiaalityöntekijän puuttumisen mahdollisuutta. Yksi sosiaalityöntekijä kertoi, että hän voi auttaa uhria joka asuu Suomessa, mutta jos uhrilla on huoli muualla asuvista sisaruksista tai serkuista, ei sosiaalityöntekijä pysty heitä auttamaan. Jos perheestä ainoastaan yksi lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, lapsella voi tulla huoli kotiin jääneistä sisaruksista ja näin uhri saattaa perua puheitaan suojellakseen lähiomaisiaan. Myös muutkin tilanteet, joissa uhri peruu puheitaan, hankaloittavat puuttumista asioihin.

Kunniaväkivaltatilanteeseen puuttumiseen vaikuttaa paljolti lapsen tilanne ja se minkälaista apua perhe tai uhri suostuvat ottamaan vastaan ja miten sitten laki määrittää sosiaalityöntekijän tehtävän tällaisissa tilanteissa. Ilmauksien perusteella ei voida tehdä yhtenäistä johtopäätöstä sen suhteen, mitkä ovat sosiaalityössä käytettävät keinot puuttua kunniaväkivaltatilanteeseen, sillä jokainen tilanne tulee arvioida tapauskohtaisesti. Sosiaalityöntekijän tulee arvioida sitä, onko kyseessä kiireellinen sijoitus tai täytyykö lähteä valmistelemaan lapsen huostaanottoa tai riittääkö se, että perhettä ja lasta tuetaan siellä kotona. Ilmauksissa tuli esille se, etteivät kunniaväkivaltatapaukset eroa muusta lapseen kohdistuvasta väkivallasta sinänsä, sillä kaikissa on kyse lapsen kaltoinkohtelusta ja kaikissa lastensuojelutapauksissa kohdataan samat haasteet.

Mahkonen (2010, 278) mainitsee, että vaikka juridiikka antaa viranomaiselle valtaa esimerkiksi puuttua perheiden yksityisyyteen, ei pykäläiä tai momentteja ole säädetty sen takia, että ne mahdollistaisivat vallan väärinkäytön. Oikeudellisia määräyksiä ei voi ottaa ulkoapäin annettuina, vaan yksittäisille pykälille ja artikloille on uskallettava antaa käytännönläheisiä sisältöjä. Tämä sisältö muodostuu sosiaalityöntekijän asiantuntijuudesta sekä kokemustaidosta. Sosiaalityöntekijällä on todellinen tieto lapsesta ja perheen tilanteesta ja näin ollen hänen pitäisi pystyä määrittämään sisältö esimerkiksi sille, mitä lapsen etu tarkoittaa kussakin tilanteessa.

H5: ”No varmaan se ensimmäinen asia on se, että tehdään se lastensuojeluilmoitus ja sit lähdetään sitä palvelutarvetta arvioimaan ja tota noin niin riippuen siitä, että minkälaista se on se kunniaväkivalta, kuinka vakaava se on mikä siinä on se riski, mitä voi tapahtua, niitten riskien mukaan sitten, mitä suurempi riski niin sitä järeämmin siihen täytyy tietysti puuttua, et se on sitä riskinarviointia--.”

Puuttuminen kunniaväkivaltilanteeseen koettiin yleisesti ottaen vaikeana asiana. Useat sosiaalityöntekijät totesivat, että kunniaväkivalta tulee sosiaalityöntekijän tietoisuuteen vasta silloin, kun tilanne on kärjistynyt perheessä. Yksi sosiaalityöntekijä totesi, että kunniaväkivaltilanteeseen tai uhkaan on vaikea puuttua, ellei sitten ole tapahtunut konkreettisesti jotakin, josta tehdään sitten lastensuojeluilmoitus. Kunniaväkivalta ilmiönä tekee puuttumisen vielä viranomaiselle vaikeammaksi, sillä se on vieras asia suomalaisessa yhteiskunnassa. Saattaa olla myös, ettei viranomainen ole koskaan kohdannut kunniaväkivaltatapausta, minkä vuoksi sen käsitteleminen nähdään vaikeana.

Ehkäiseminen

Kysyin sosiaalityöntekijöiden käsityksiä siitä, miten kunniaväkivaltaa voidaan ehkäistä. Sosiaalityöntekijöistä lähes kaikki kokivat, ettei heillä ole riittävästi tietoa kunniaväkivaltaista. He olivat sitä mieltä, että heillä voisi olla enemmänkin tietoa. Monet toivoivat lisää koulutusta erityisesti liittyen ilmiön tunnistamiseen sekä siihen puuttumiseen. Toivottiin lisää tietoisuutta eri kulttuureista. Kaikki sosiaalityöntekijät kokivat, että kunniaväkivaltaa esiintyy Suomessa enemmän kuin siitä tulee viranomaisten tietoisuuteen. Viranomaisten kouluttaminen ilmiön tunnistamiseen edistää myös ilmiön ennaltaehkäise-

mistä. Mikäli viranomaiset ymmärtäisivät ilmiön erityispiirteet, todennäköisesti se helpottaisi ilmiön ehkäisemistä ja siihen puuttumista. Mielestäni ilmiön tunnistaminen, siihen puuttuminen sekä sen ehkäiseminen ovat asioita, jotka liittyvät tiiviisti yhteen. Jos ilmiötä ei tunnisteta, sitä ei myöskään pystytä ehkäisemään eikä siihen kyetä puuttumaan.

H7: ”No se on semmonen kuitenkin, et törmää siihen aika paljon tässä työssä ja sillain varmaan ois hyvä, että ois enemmän sosiaalityöntekijöillekin koulutusta siitä, koulutusta siitä. Koska mä luulen, että se voi koko ajan lisääntymäänkin, tänne tulee koko ajan enemmän maahanmuuttajia, eri kulttuurin edustajia on paljon. Ja sitten ei välttämättä aina niin ku, tai et, jos meillä olis enemmän tietoo, koulutusta, niin ehkä sitä osais eri tavalla puuttuu siihen ja käsitellä perheitten kans.”

Väkivaltaseulat otettiin myös esille kunniaväkivallan ehkäisemisen työvälineenä. Erityisesti sosiaalityöntekijät, jotka ovat erikoistuneet maahanmuuttajien kanssa tehtävään työhön, kokivat väkivaltaseulat yhdeksi ehkäisemisen keinoksi. Niiden koettiin helpottavan ilmiön puheeksi ottamista asiakkaiden kanssa. Jos jokaiselta asiakkaalta voitaisiin kysyä rutiininomaisesti kunniaväkivallasta, voisi se saada asiakkaat havaitsemaan, ettei kunniaväkivalta ole sallittua Suomessa.

H1: ”No siin tarttis varmaan olla sellainen, että sitä kysyttäis ihan kaikilta jotenkin rutiininomaisesti, että sitä seuloittais vähän niin ku tavallista väkivaltaa kans, mutta niin jotain semmoista, joka koskisi ikään kuin kaikkii ettei siitä tulisi semmoinen, sellainen että kysyttäis vain joltain tietyiltä ihmisiltä sitä ja sit ei ehkä ihmiset uskaltais paremmin puhua siitä, jos on sellainen olo, että tätä kysytään kaikilta.”

Viranomaisten tietoisuuden lisäämisen lisäksi koettiin, että perheille tulisi tuoda tietoon, millainen suhtautuminen Suomessa on kunniaväkivaltaan, mikä on sallittua ja mikä kiellettyä ja mikä on heidän oikeutensa. Tiedon antaminen perheille toteutuu keskustelemalla perheiden kanssa, esimerkiksi johdattelemalla keskustelua kunniaan liittyviin teemoihin ja yrittämällä sen avulla tarkastella, mitä ajatuksia se herättää asiakkaissa. Julkisuudessa tapahtuvan kunniaväkivallasta puhumisen koettiin ehkäisevän kunniaväkivaltaa, sillä silloin perheet saisivat tiedon, ettei sellainen ole Suomessa hyväksyttävää. Asiasta keskusteleminen perheiden kanssa voi muuttaa perheiden ajattelutapaa niin, että asioita voidaan ratkaista muullakin tavalla kuin väkivallalla. Julkisuudessa tai perheen

kanssa asiasta keskusteleminen voi ehkäistä kunniaväkivaltaa, mutta kuten yksi sosiaalityöntekijä totesi, tällä voi olla myös negatiivinen vaikutus. Tällä hän tarkoitti, että jos kunniaväkivallasta puhutaan ja se tulee perheille ja yhteisölle tietoisuuteen, voivat he alkaa pitää asiaa salassa niin, ettei se paljastu.

Kunniaväkivallan ehkäisemisen kannalta nostettiin esille yhteistyön rakentaminen niin perheiden kuin yhteisöjen kanssa. Tällä tarkoitettiin tiedon vaihtamista perheiden, yhteisöjen ja viranomaisten välillä. Yhdessä ilmauksessa korostettiin yhteisösosiaalityön merkitystä ehkäisevässä työssä. Monessa ilmauksessa tuli esille vuoropuhelun ja molemminpuolisen tiedon jakamisen merkitys. Tämän avulla viranomaisella on mahdollisuus kertoa, miten suomalaisessa yhteiskunnassa tulee toimia. Monet maahanmuuttajat eivät välttämättä ole kuulleetkaan lasten oikeuksista.

Kunniaa korostavissa yhteisöissä perhe ja perheeseen kuuluminen on tärkeää. Oleellista tässä ajattelutavassa on yhdessä jaettu kunnia. Kunnia kuuluu ensisijaisesti perheelle ja sen ylläpitäminen on kaikkien perheenjäsenten vastuulla. Kunniaa ei käsitetä välttämättä lainkaan negatiiviseksi asiaksi, vaan sen ylläpitäminen nähdään osaksi perheenjäseniin kohdistettua suojelua ja osoituksena siitä, että välitetään perheenjäsenistä. Sitä kunnian loukkaaminen ja häpeä voi merkitä tiiviiden sosiaalisten suhteiden rikkoutumista, joka äärimmäisissä tapauksissa voi tarkoittaa yksilön sulkemista yhteisön ulkopuolelle. (Seikkula 2012, 3.)

Kunniaväkivalta voi olla joillekin luonnollinen tapa toimia, kun yksilö loukkaa perheen tai yhteisön kunniaa. Tämä on vakava asia ja siitä tulisi kertoa sekä tekijälle että uhrille. Yksi sosiaalityöntekijä mainitsi, että vaikka joissain kulttuureissa kunniaväkivalta hyväksytään, sen ei pitäisi tarkoittaa sitä, etteikö siihen puututa ja niitä asioita nosteta esille. Voi olla, että tekijä ei tiedä, että se on Suomessa kiellettyä ja taas uhrin harvemmin tietävät heidän oikeuksistaan ja erityisesti silloin he ovat vielä haavoittuvampia, jos he eivät osaa suomen kieltä. Muutama sosiaalityöntekijä epäili kuitenkin sitä, voiko sosiaalityöntekijä tietojen antamisesta huolimatta muuttaa perheiden, yksilöiden sekä yhteisöjen ajattelutapaa. Monet korostivat sitä, että se on hyvin kulttuurisidonnaista, minkä vuoksi ajattelutapaa on hyvin vaikeaa muuttaa. Haitalliset perinteiset käytännöt, kuten pakkoavioliitto, ovat yleisiä kunnialkulttuureissa. Ne perustuvat syväälle juurtuneisiin käsityksiin ja hierarkkisiin sukupuolirooleihin.

H3: ”No ehkä tuomalla sitä tietoo, et mikä suomessa on sallittua ja mikä ei, elikkä lain tuntemus väkivallan käytöstä, mut siitä huolimatta mä en tiedä onks siit, vaikka moni tietää, et väkivallan käyttö ja tämmönen on Suomessa rangaistavaa, niin.. mä en silti oo varma, et muuttaaks se mitään. Mä en tiedä voidaanko sitä ehkäistä vai vaatiiko se muutaman sukupolven, et se vähenee.”

H7: ”Ehkä semmonen toi ehkäisevätyö tässäkin, et koulut ja päiväkodit lasten osalta ehkä reagois nopeammin tilanteisiin ja puuttuis niihin ja tekis vähän aikasemmin ilmoituksia tännekin. Joskus se tilanne on voinut olla siellä pitkäänki niinku tiedossa tai jotenkin epäilyn alla, mut sit kuitenkin ei välttämättä aina tuu sitä yhteydenottoa tännekkään kauheen nopeesti..se on varmaan yks semmonen mis vois niinku..emmä oikein keksi muuta.”

Aineiston perusteella voidaan päätellä, että kunniaväkivallan ehkäiseminen on yhtä lailla vaikeaa kuin sen tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Viranomaisten tietoisuuden lisääminen kouluttamalla tuo samalla varmuutta ja uskallusta kysyä asiasta suoraan asiakkaalta. Tämän myötä sosiaalityöntekijän aktiivinen rooli voi edistää kunniaväkivallan ehkäisemistä. Ehkäisemisen kannalta, kuten myös tunnistamisen ja puuttumisenkin kannalta, korostettiin yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa. Sosiaalityöntekijät kokivat tärkeäksi sen, että lastensuojeluilmoituksia tehtäisiin rohkeammin ja mahdollisimman ajoissa niin, että tilanne voitaisiin ehkäistä. Yhteistyön sujumisen kannalta koettiin tärkeäksi se, että muutkin viranomaiset ovat tietoisia ilmiöstä, eikä niin vain, että sosiaalityöntekijällä on tämä tieto. Sosiaalityöntekijät kokivat, että monelle muullekin viranomaiselle kunniaväkivaltailmiö voi olla melko vieras, minkä vuoksi siihen ei osata tarttua. Vastuu lastensuojelun ehkäisevästä työstä ei kuulu ainoastaan sosiaalialan ammattilaisille, vaan se kuuluu monille muillekin toimijoille. Sitä tehdään kansainvälisellä ja kunnallisella tasolla moniammatillisesti sekä sektoreiden välisenä yhteistyönä. (Törrönen & Vornanen 2004, 159.) Viranomaispuolella ennaltaehkäisevä työ on ennen kaikkea varhaista tunnistamista ja tiedon lisäämistä (Holm 2009, 250). Tämä tarkoittaa kunniaväkivallan riskien vakavuuksien varhaista tunnistamista ja niiden arvioimista. Riskit voivat olla esimerkiksi perheen jäsenten käytösmallien muuttumista maahanmuuton myötä. Vanhempien syrjäytyminen yhteiskunnasta ja heidän kielteinen käsitys suomalaisesta kulttuurista voivat lisätä riskiä kunniaväkivaltakonfliktien syntymiselle. (Karimi 2009, 187.)

Pohdinta

Tutkielmassa on tarkasteltu lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käsityksiä kunniaväkivaltailmiöstä. Lisäksi tutkielmassa on tarkasteltu sosiaalityöntekijöiden käsityksiä siitä, miten vaikeasti ymmärrettävä, pelottava sekä vieras ilmiö voidaan tunnistaa, miten sitä voidaan ehkäistä ja miten siihen voidaan puuttua lapsen ollessa kunniaväkivallan uhrina. Tutkielmaa varten haastateltiin kahdesta eri sosiaalitoimistosta lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoidulla haastattelulla.

Tutkielma tehtiin laadullisena tutkimuksena ja tutkimusotteena käytettiin fenomenografiaa, joka tutkii ihmisten erilaisia käsityksiä ilmiöstä. Valitsin tutkimusotteeksi fenomenografian, sillä tutkielmassa kiinnostuksen kohteena olivat lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden erilaiset käsitykset kunniaväkivaltailmiöstä. Tutkimusotteen valinta oli onnistunut ja se tuki tutkielman tarkoitusta. Fenomenografia mahdollistaa tutkijan käyttämään aineistonhankinnassa ja -analyysissä omaa luovuuttaan. Toisin sanoen siinä ei ole tarkkaa strukturoitua ohjetta, miten tutkijan tulee toimia. Tämä tarkoitti tutkielmasani mahdollisuutta tehdä aineistonkeruu puolistrukturoidulla haastattelulla ja analyysivaiheessa mahdollisuutta käyttää aineistolähtöistä analyysimenetelmää.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän on ymmärrettävä kunniaväkivaltailmiö, jotta se voidaan ehkäistä, tunnistaa sekä siihen puuttua. Kunniaväkivaltakäsite on laaja, mutta lyhyesti sillä voidaan tarkoittaa väkivaltaa, jota käytetään tilanteessa, jossa henkilöä epäillään yhteisöllisten siveysperiaatteiden loukkaamisesta. Se liittyy vahvasti ajattelutapaan, jonka mukaan kunnia on koko perheen tai suvun yhteinen asia. Tutkielmassa olen tarkastellut kunnian ja yhteisön käsitteitä, sillä ne muodostavat tässä tutkielmassa pohjan kunniaväkivallalle. Tutkielmassa on esitetty Panopticon-malli, jonka tarkoituksena on ollut luoda ymmärrys sille, miten yksilön kunniaa kontrolloidaan ja valvotaan yhteisön avulla. Keskeistä on ymmärtää lapsen kohdistuvassa kunniaväkivaltilanteessa kunnian, yhteisön sekä vallan merkitystä.

Tutkielmassa kunniaväkivalta näyttäytyy Suomessa olemassa olevana ilmiönä, joka koetaan suomalaisessa yhteiskunnassa vieraana ilmiönä. Kunniaväkivallan ollessa vieras ilmiö, sen erityispiirteet on vaikea tunnistaa ja näin myös sen eroavaisuudet lähi- ja per-

hesuhdeväkivallasta on vaikea hahmottaa. Vähäinen tieto kunniaväkivaltailmiöstä vaikeuttaa ilmiön tunnistamista, ehkäisemistä sekä tilanteeseen puuttumista. Tutkielmassa tärkeäksi työvälineeksi kunniaväkivallan tunnistamisessa näyttäytyy sosiaalityöntekijöiden tietoisuuden lisääminen. Aineiston perusteella liki kaikki haastateltavat toivoivat lisää koulutusta liittyen kunniaväkivaltaan, sillä tieto ilmiöstä oli puutteellista.

Tutkielmassa kontekstina on lastensuojelu. Tutkielmassa on tarkasteltu lastensuojelun tehtävää lapseen kohdistuvassa kunniaväkivaltatilanteessa niin juridisesta kuin lastensuojelun näkökulmasta. Lastensuojelun toimintaa on säädetty lailla. Se on vahvasti läsnä lastensuojelun sosiaalityön arjessa. Laki antaa puitteet, joiden avulla voidaan toimia, mutta olennaista on lakien rinnalla myös sosiaalityöntekijän asiantuntijuus ja kokemustieto.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat keskeisessä asemassa, kun lapseen kohdistuu väkivaltaa, oli se sitten mikä väkivaltailmiö tahansa. Lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, kun omat vanhemmat tai muut läheiset käyttävät lasta kohtaan väkivaltaa. Lapset ovat useinmiten hyvin lojaaleita vanhempiaan kohtaan, minkä vuoksi väkivallan esille nostamista viranomaisen tapaamisella tapahtuu harvoin. Aineistosta tuli ilmi myös se, että kunniaväkivaltatapaukset tulevat esille vasta silloin, kun tilanne on kärjistynyt sellaiseksi, että lapsi joudutaan kiireellisesti sijoittamaan kodin ulkopuolelle. Olennaista onkin, että perheitä ja lapsia tavataan säännöllisesti esimerkiksi lapsiperhesosiaalityössä, ellei perheessä ole jo lastensuojeluasiakkuutta. Tärkeää on, että muut viranomaiset tekisivät herkemmin lastensuojeluilmoituksia, kun heille nousee huoli lapsen hyvinvoinnista.

Tutkielmassa lastensuojelun toimintaa on tarkasteltu niin juridisesta kuin lastensuojelun sosiaalityön näkökulmasta. Tutkielmassa on tuotu esille lastensuojelun ideologiset lähtökohdat sekä keskeisimmät lait ja sopimukset, jotka ohjaavat lastensuojelun sosiaalityöntekijän toimintaa kunniaväkivaltatilanteessa. Lastensuojelun toimintaan vaikuttaa se, millainen suhde sille muodostuu lapseen ja perheeseen sen hetkisessä tilanteessa. Toisin sanoen tilanne ratkaisee sen, onko kyseessä ehkäisevä toiminta, perhekohtainen työ vai uhkatilanne, jolloin tilanteeseen akuutisti puututaan. Tilanne ratkaisee sen, millaiseksi muodostuu viranomaisten välinen yhteistyö.

Tässä tutkielmassa lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooliin sisältyi lapsen kohdistuvassa kunniaväkivaltilanteessa neljä eri tehtävää: lapsen edun turvaaminen, lapsen osallisuuden mahdollistaminen, yhteistyö perheen ja viranomaisten kanssa. Lapsen etu ja osallisuus näyttäytyvät tutkielmassa rinnakkaisina käsitteinä. Lapsen edun ja osallisuuden toteutuessa lasta voidaan suojata kunniaväkivallalta. Lapsen etu ja osallisuus nähtiin tärkeäksi osaksi lastensuojelun prosessia. Lapsen edun turvaaminen nähtiin lastensuojelun sosiaalityöntekijän tärkeimmäksi tehtäväksi. Lapsen etuun liitettiin lisäksi erilaisia ristiriitatilanteita, joiden kohdalla sosiaalityöntekijä joutuu punnitsemaan lapsen edun ja riskien välistä yhteyttä. Lapsen osallisuus ymmärrettiin lapsen oikeutena osallistua lastensuojelun prosessiin, kuten oikeutena ilmaista omia näkemyksiä. Haasteena näiden toteutumisessa sosiaalityöntekijät käsittivät lapsen lojaalisuuden vanhempiin kohtaan, vanhempien vallan- ja kontrollin lastaan kohtaan.

Yhteistyö perheen ja muiden viranomaisten kanssa nähtiin lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävinä. Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö nähtiin tärkeäksi erityisesti lapsen edun ja osallisuuden toteutumisessa. Perheiden kanssa työskentely tuotti haasteita. Haasteena koettiin maahanmuuttajien väärä tieto lastensuojelusta sekä perheiden erilainen arvomaailma suhteessa valtaväestön arvomaailmaan.

Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa nähtiin myös tärkeäksi. Yhteistyö viranomaisten kanssa näyttöä yleisesti ottaen onnistuneen. Muiden viranomaisten roolia korostettiin erityisesti lastensuojeluilmoitusten tekemisessä. Kunniaväkivaltilanteen ehkäisemisessä, tunnistamisessa sekä siihen puuttumisessa on olennaista, että viranomaisten välinen yhteistyö onnistuu. Tällä tutkielmassa tarkoitetaan erityisesti sitä, että muut viranomaiset, kuten päiväkodin työntekijät tai kouluviranomaiset, ottaisivat ajoissa yhteyttä sosiaalityöntekijään, jos heille herää huoli lapsen tilanteesta.

Tämän tutkielman keskeisimpänä tehtävänä on ollut selvittää lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käsityksiä siitä, miten lapsen kohdistuvaa kunniaväkivaltaa voidaan ehkäistä, tunnistaa sekä siihen puuttua. Kunniaväkivallan tunnistaminen ilmenee tutkielmassa yhdeksi vaikeimmaksi vaiheeksi. Vaikean siitä tekee se, että väkivalta on yleensä näkymätöntä, eivätkä uhrin usein itse tuo asiaa esille. Tunnistamista vaikeuttaa lisäksi se, ettei viranomaisilla ole riittävää tietoa kunniaväkivallan erityispiirteistä. Kunniaväkivallan riskien tunnistaminen ilmenee myös hyvin vaikeana, ellei sosiaalityöntekijällä ole jonkinlaista ennakkotietoa perheen tilanteesta.

Kunniaväkivaltatilanteeseen puuttumiseen vaikuttaa merkittävästi lapsen tilanne ja se minkälaista apua perhe tai uhri suostuvat ottamaan vastaan ja miten sitten laki määrittää sosiaalityöntekijän tehtävän tällaisissa tilanteissa. Tutkielmassa ensisijaisiksi puuttumisen keinoiksi näyttävät avohuollon tukitoimet, kuten tukihenkilö ja perhetyö. Jokainen tilanne tulee kuitenkin arvioida tapauskohtaisesti. Sosiaalityöntekijän tulee arvioida sitä, ovatko avohuollon tukitoimet riittäviä sen hetkessä tilanteessa vai onko kyseessä kiireellinen sijoitus tai täytyykö lähteä valmistelemaan lapsen huostaanotto. Jokainen edellä mainittu kohta vaatii jatkuvaa riskiarviointia, jossa punnitaan riskien ja lapsen edun välistä suhdetta.

Sosiaalityöntekijöiden käsitykset kunniaväkivallan ehkäisemisessä tärkeistä työvälineistä toivat esille väkivaltaseulojen käyttämisen osana rutiininomaista työarkea, viranomaisten kouluttamisen ilmiön tunnistamiseen sekä ylipäättänsä ilmiön puheeksi ottamisen niin perheiden kuin yhteisöjen kanssa. Tärkeää ei ole ainoastaan se, että keskustellaan asiakkaan kanssa kahdestaan, vaan myös yhteisön kanssa tulee keskustella ja kertoa siitä, miten suomalaisessa yhteiskunnassa tulee toimia. Hyvä keskusteluyhteys niin lapsen, hänen vanhempiansa kuin yhteisön ja ammattilaisten väliä on tärkeä yhteisen ymmärryksen ja luottamuksen rakentamiseksi. Ihmisten ajattelutavan muuttaminen toisenlaiseksi ei tapahdu hetkessä, vaan vaatii sosiaalityöntekijältä resursseja ja aikaa, jotta yhteisymmärrys toteutuu.

Näen tärkeänä ehkäisevän työn, joka on yksi sosiaalityön tärkeimmistä tehtävistä. Sosiaalityöntekijän tulee seurata perheen tilannetta. Kunniaväkivalta on syvällä siinä kulttuurissa, minkä vuoksi perheen kanssa yhden kerran keskusteleminen suomalaisesta yhteiskunnasta ei ole riittävää. Epäonnistunut integroituminen uuteen yhteiskuntaan voi olla osaltaan syy kunniaväkivallan käyttämiseen. Se ei ole ainoa perustelu, sillä usein kunnia-ajattelu on jo varhain lapsuudessa lähtömaassa opittu ajattelutapa.

Tärkeää on, että väkivaltakierre saadaan perheissä katkaistua. Olennaista ei ole, että tekijä tuomitaan, vaan se, että uhri saa tarvitsemansa avun ja pystyy jatkamaan elämänsä. Toisin sanoen merkittävää on, että autetaan uhria, jottei uhrista tule myös väkivallan tekijää. Lapsen tulisi ymmärtää, ettei vanhempien väkivaltainen käyttäytyminen ole hänen syytään. Lapsi saattaa usein uskotella itselleen, että jos hän muuttuu paremmaksi lapseksi, ei hänen vanhemmilla ole tarvetta enää vahingoittaa häntä. On kuitenkin aina muistettava se, ettei väkivalta usein lopu itsestään.

Kunniaväkivalta ei missään tilanteessa ole oikeutettua. Se on väkivaltaa, joka rikkoo yksilön perus- ja ihmisoikeuksia yhtä lailla kuin muutkin väkivallan muodot. Viranomaisten ei pidä katsoa lapseen kohdistuvaa kunnian nimissä harjoitettavaa väkivaltaa perheen lähtömaan tapakulttuuriin kuuluvana asiana, vaan viranomaisten tulee pystyä siihen puuttumaan. Viranomaisilla tulee kuitenkin olla niitä työvälineitä, joiden avulla he voivat ennaltaehkäistä kaikki kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemismuodot.

Pohdittaessa tutkimuksen luotettavuutta tulee tutkijan miettiä kokonaisvaltaisesti tutkimusprosessin luotettavuutta. Pohdin tutkimukseni luotettavuutta arvioiden aineiston hankintaa, aineiston analyysiä sekä tutkimuksen teoreettista luotettavuutta. Aineiston hankinnassa tärkeää on se, että aineisto jota hankitaan tutkimusta varten on aito ja relevantti suhteessa asetettuun tutkimusongelmaan. Olen hankkinut tutkimusaineistoni haastattelujen avulla. Tutkimusongelmani liittyy lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käsityksiin kunniaväkivaltailmiöstä, minkä vuoksi valitsinkin haastatteluun lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, sillä halusin selvittää juuri heidän käsityksiään ilmiöstä. Varmistaakseni, että valitsen tarkoituksenmukaisen tutkimusmenetelmän sekä aineistonkeruutavan perehdyin aluksi hyvin kirjallisuuksiin, jotka käsittelivät tutkimusilmiötä. Valmistauduin jokaiseen haastattelutilanteeseen huolella, ja pyrin jokaisen haastattelutilanteen jälkeen litteroimaan aineiston, jotta pystyisin muistamaan jokaisen haastattelutilanteen uudelleen. Nämä seikat vaikuttavat aineiston laatuun ja näin myös tutkimustuloksien luotettavuuteen.

Olen kuvannut analyysiprosessia mahdollisimman tarkasti, jotta myös lukijan olisi helppompaa hahmottaa, miten olen muodostanut eri kategoriat. Tutkimustuloksissa olen käyttänyt paljon lainauksia haastatteluaineistosta, millä olen pyrkinyt siihen, että lukija ymmärtäisi sen, millä tavalla olen muodostanut kategoriat. Olen tuonut omia tulkintojani ja käsityksiäni esille niin analyysivaiheen kuvaamisessa kuin tutkimustuloksia käsiteltäessä. Olen lisäksi pyrkinyt perustelemaan kaikki väitteet, jotka olen esittänyt tutkimuksessa. Olennaista on, että tutkija tunnistaa oman positionsa tutkimuksen eri vaiheissa ja tunnistaa omat tulkinnat ja pystyy myös perustelemaan ne.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on olennaista, että tutkimusaineisto vastaa myös tutkimuksessa esitettyihin käsityksiin ilmiöstä. Tässä tutkimuksessa tutkimustulokset suhtautuvat tutkielmassa esitettyyn taustateoriaan hyvin. Taustateoria tuki empiirisen aineiston tulkintaa.

Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa nousi sekä samanlaisia kuin myös erilaisia käsityksiä liittyen kunniaväkivallan tunnistamiseen, ehkäisemiseen ja siihen puuttumiseen. Fenomenografisessa tutkimuksessa korostetaan tutkittavien henkilöiden erilaisia käsityksiä. Näin ollen tutkimustuloksessa tavoitteena ei ole yleistettävyys. Tarkoituksena on muodostaa yhtenäinen käsitys erilaisista käsityksistä, jotka tutkivat henkilöt ovat esittäneet. Toisin sanoen tutkimuksessa esitetyt tulokset liittyvät yleisiin teoreettisiin ongelmiin, eivätkä kuvaa pelkkiä käsityksiä.

Koen hyvin tärkeäksi sen, että kunniaväkivaltailmiötä tutkittaisiin enemmän sekä nostettaisiin asia herkemmin esille. Erityisesti sosiaalityön opiskelijana sekä sosiaalityöntekijänä koen, että sosiaalityössä on tarvetta tutkimuksille, jotka käsittelevät lapseen kohdistuvaa kunniaväkivaltaa. Sosiaalityössä on tutkittu paljon maahanmuuttajien sosiaalityötä, mutta esimerkiksi kunniaan liittyvää väkivaltaa lastensuojelun näkökulmasta tarkasteleva tutkimus on jäänyt vähäisemmäksi. Mielenkiintoista jatkotutkimuksen näkökulmasta olisi se, että kunniaväkivallan uhreina olevien lapsien käsityksiä ilmiöstä tutkittaisiin ja verrattaisiin niitä sosiaalityöntekijöiden käsityksiin.

Lähteet

- Ahonen, Sirkka 1994: Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, Leena & Ahonen, Sirkka & Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo: Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä Oy. Rauma, 114–160.
- Ala-Lipasti, Raija 2009: Kunniaväkivalta. Teoksessa Bauters, Anneli (toim.): Kunniaväkivalta. Vihreä Sivistysliitto ry. Helsinki, 7–86.
- Alasuutari, Pertti 2007: Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Gaudeamus. Helsinki.
- Anis, Merja 2008: Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinat. Väestöliitto. Helsinki.
- Anis, Merja 2013: Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Fågel, Stina & Säävälä, Minna (toim.): Olemme muuttaneet- ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Väestöliitto ry. Helsinki, 147–161.
- Anning, Angela & Frost, Nick & Robinson, Mark 2005: Social workers in multidisciplinary teams. Issue and dilemmas for professional practice. *Child and Family Social Work*, 10 (3), 187–196.
- Bardy, Marjatta 2013: Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. 1 painos 2009. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 49–78.
- Chiverse, Leo 2011: Frameworks for practice? Ways of seeing what to do. Teoksessa Chivers, Leo & Trodd, Lyn (toim.): *Interprofessional Working in Practice: Learning and Working. Together for Children and Families*. McGraw-Hill Education. Berkshire, 7–21.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto 2007: Tutkijan arkipäivän etiikka. Vastapaino. Tampere.
- Cusack, Simone & Cook, Rebecca 2007: 'Honour': Crimes, paradigms, and violence against women. *Human rights quarterly* 29 (2), 524–533.
- Douglas, Mary 2003: Puhtaus ja vaara. Rituaalisen rajanvedon analyysi. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Alkuperäinen teos *Purity and danger. An analysis of the concepts of pollution and taboo* vuodelta 1966. 2. uudistettu painos. 1 painos 2000. Vastapaino. Tampere.
- Foucault, Michel 1998: Seksuaalisuuden historia. Tiedontahto; Nautintojen käyttö; huoli itsestä. Suom. Kaisa Sivenius. Alkuperäinen teos *L'archéologie du savoir* vuodelta 1976. Gaudeamus. Helsinki.
- Foucault, Michel 2014: Tarkkailla ja rangaista. Suom. Eevi Nivanka. Alkuperäinen teos *Surveiller et punir* vuodelta 1975. Otava. Helsinki.
- Fox Harding, Lorraine 1991: *Perspectives in child care law and policy*. Routledge. New York.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. uudistettu painos. 1 painos 1998. Vastapaino. Jyväskylä.
- Eskonen, Inkeri & Korpinen, Johanna & Raitakari, Suvi 2006: Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. PS-kustannus. Jyväskylä, 21–44.

- Gill, Aisha K. & Avtar, Brah 2014: Interrogating cultural narratives about 'honour' based violence. *The European Journal of Women's Studies* 21 (1), 72–86.
- Giray, Gazale & Romppanen, Hanni-Mari 2009: 'Minun kunniani ei ole sinun kunniasi' Kunniakäsityksen monet merkitykset. Teoksessa Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.): *Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn*. Aldus. Lahti, 50–67.
- Godzinsky, Virve-Maria de 2013: Lapsen etu ja osallisuus tahdon vastaisissa huostaanottoasioissa. Teoksessa Hakalehto-Wainio, Suvianna ja Nieminen, Liisa (toim.): *Lapsioikeus murroksessa. Lakimiesliiton kustannus*. Helsinki, 155–182.
- Godzinsky, Virve-Maria de 2014: Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuksien päätöksissä. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna 2013: Lapsen oikeudet ja lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksessa. Teoksessa Hakalehto-Wainio, Suvianna & Nieminen, Liisa (toim.): *Lapsioikeus murroksessa. Lakimiesliiton kustannus*. Helsinki, 17–52.
- Hansen, Saana & Sams, Anni, Jäppinen, Maija & Latvala, Johanna 2016: Kunniakäsitykset ja väkivalta. Selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa. Ihmisoikeusliitto. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997: *Tutki ja kirjoita. Kirjayhtymä*. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus. Helsinki.
- Holm, Hanna & Van Dijken, Marjo 2009: Kunniaan liittyvä väkivalta ja sen ilmenemismuodot. Teoksessa Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.): *Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn*. Aldus. Lahti, 157–158.
- Holm, Hanna & Van Dijken, Marjo 2009: Toimijat ja tilannekarttoitus. Teoksessa Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.): *Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn*. Aldus. Lahti, 188–189.
- Holm, Pia 2009: Kunniaväkivallasta oikeudellisesta näkökulmasta. Teoksessa Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.): *Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn*. Aldus. Lahti, 134–148.
- Honkatukia, Päivi 1998: *Sopeutuvat tytöt? Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.
- Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja 2013: *Lapset lastensuojelun osallisina*. Teoksessa Bardy Marjatta (toim.): *Lastensuojelun ytimissä*. 4. uudistettu painos. 1 painos 2009. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 149–164.
- Hurtig, Johanna 2013: *Taivaan taimeet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta*. Vastapaino. Tampere
- Huusko, Mira & Paloniemi, Susanna 2006: Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja*, 37 (2), 162–173.
- Härkönen, Kirsti 2002: *Kunniallisen naisen taakka. Raportti seksuaalisesta väkivallasta Turkissa*. LIKE, Suomen rauhanpuolustajat. Helsinki.
- Juhila, Kirsi 2006: *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Vastapaino. Tampere.
- Karalahti, Arto 2008: *Kunniaväkivalta. Kunniamurha kunniaväkivallan muotona*. Tutkielma, Oikeus sosiologia ja kriminologia, Oikeustieteellinen tiedekunta. Turun yliopisto. Turku.

- Karimi, Rebwar 2009: Määrittely ja tunnistaminen. Teoksessa Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.): *Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn*. Aldus. Lahti, 159–160.
- Karimi, Rebwar 2009: Riskisignaalien ja taustatekijöiden tunnistaminen. Teoksessa Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.): *Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn*. Aldus. Lahti, 186–187.
- Keskinen, Suvi 2009: ”Me” ja ”muut”? Kunniaan liittyvä väkivalta median kuvauksissa. Teoksessa Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.): *Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn*. Aldus. Lahti, 16–29.
- Kuula, Arja 2006: *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino. Tampere.
- Laitinen, Merja & Ojaniemi, Pekka & Tallavaara, Marja-Sisko 2007: ”Nyt kuullaan meitä asiakkaita.” Tutkimus kohtaamisesta, tiedosta ja osallisuudesta lastensuojelun työprosesseissa. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Lidman, Satu 2005: The importance of honour: Differences based on having or losing honour on Early Modern German society and law. Teoksessa Holmber, Eva Johanna & Linkinen Tom (toim.): *Practices of inclusion and exclusion in premodern culture*. Kulttuurihistoria, Turun yliopisto. Turku, 201–228.
- Lidman, Satu 2011: Häpeä. Nöyryyttämisen ja häpeämisen jäljillä. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä.
- Lidman, Satu 2015: *Väkivalta-kulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia*. Gaudeamus. Helsinki.
- Linjakumpu, Aini 2012: *Haavoittunut yhteisö. Hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa*. Vastapaino. Tampere.
- Luopajarvi, Katja 2004: *Kunniamurhat. Kulttuuria vai uskontoa?* Teoksessa Kouros, Kristiina & Villa Susan (toim.): *Ihmisoikeudet ja islam*. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu, 189–209.
- Mahkonen, Sami 2010: *Lastensuojelu ja laki*. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Mikkola, Matti 2004: *Lastensuojelu ja eurooppalaiset ihmisoikeudet*. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.): *Lastensuojelu tänään*. Tammi. Jyväskylä, 61–76.
- Metsämuuronen, Jari 2003: *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. 2 uudistettu painos. 1 painos 1996 International Methelp Ky. Helsinki.
- Pahlman, Irma 2010: *Erytyiskysymyksiä*. Teoksessa Pahlman, Irma (toim.): *Asiakastietojen käsittely, salassapito ja asiakkaan tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveydenhuollossa*. Edita Publishing Oy. Helsinki. 106.
- Paasivirta, Tuula 2013: *Lähisuhde- ja perheväkivalta*. Teoksessa Piispa, Minna (toim.): *Uskalla olla, uskalla puhua. Vammainen nainen ja väkivalta*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere, 49–63.
- Pajulammi, Henna 2013: *Lapsen oikeus osallistua*. Teoksessa Hakalehto-Wainio, Suvianna & Nieminen, Liisa (toim.): *Lapsioikeus murroksessa*. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki, 89–124.
- Pajunen, Jaana 2007: *Käytännön näkökulmia perheväkivaltaan*. Teoksessa Armanto, Annukka & Koistinen, Paula (toim.): *Neuvolatyön käsikirja*. Tammi. Helsinki, 407–415.
- Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne 2004: *Esipuhe*. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.): *Lastensuojelu tänään*. Tammi. Jyväskylä, 3–4.

- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina 2011: Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. Ps-kustannus. Jyväskylä, 235–256.
- Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija 2011: Tutkimuksen voimasanat. WSOYpro Oy. Helsinki.
- Räty, Tapio 2004: Oikeusturvatekijät lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.): Lastensuojelu tänään. Tammi. Jyväskylä, 85–104.
- Salminen, Venla 2009: Kohti monimuotoista parisuhdeväkivaltatutkimusta. Oikeus 38, (2), 119–137.
- Schulman, Gustav 2004: Väkiältä ja sietämättömien tunteiden kierrätys. Suomen lääkäri-lehti 59 (3), 149–155.
- Sinko, Päivi 2004: Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Palmenia-kustannus. Helsinki.
- Suomenaro, Eeva 2009: Pakkoavioliitot. Teoksessa Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.): Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Aldus. Lahti, 168–170.
- Tammisalo-Savolainen, Tuuli 2009: Suojattu yhteisö. Kunniaväkivaltalla kollektiivisena ilmiönä Suomessa. Teoksessa Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.): Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Aldus. Lahti, 30–45.
- Tauro, Tanja 2009: tieteellisiä näkökulmia. Teoksessa Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.): Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Aldus. Lahti, 8–15.
- Timonen-Kallio, Eeva 2010: Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa Tanskanen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva (toim.): Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulu. Turku, 6–17.
- Tolonen, Hannu 2003: Oikeuslähdeoppi. WSOY. Helsinki.
- Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta 2004: Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.): Lastensuojelu tänään. Tammi. Jyväskylä, 154–191.
- Tuori Kaarlo 2000: kriittistä oikeuspositivismia. Werner Söderström. Helsinki.
- Upanne, Mauri 2004: Lapsen edun ja oikeuden valvonta. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.): Lastensuojelu tänään. Tammi. Jyväskylä, 341–345.
- Valkonen, Leena 2006: Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitys. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Viralliset lähteet:

Hallituksen esitys Eduskunnalle sosiaalihuoltolaksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 164/2014).

Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräksi siihen liittyväksi laeiksi (HE 252/2006).

Perhe- ja lapsisurmien ehkäisy ja estäminen ja viranomaisten välinen tiedonvaihto. Sisäministeriön julkaisu 1/2014. Sisäministeriö. Helsinki.

Oikeustapaukset:

Korkein oikeus: Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu (2017:52)

Elektroniset lähteet:

Convention on the right of the child 2013: General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). United Nations. http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf. Viitattu 9.4.2017.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2002. <http://oikeusasiamies.fi/dman/Document.phx/eoa/suomi/toimintakertomukset/2002?folderId=eoa%2Fsuomi%2Ftoimintakertomukset&cmd=download>. Viitattu 27.3.2017

Kerkelä, Lasse 2017: Korkein oikeus hylkäsi syytteen kunniamurhan valmistelusta – irakilaismies uhkasi tappaa sisarensa Helsingissä. <http://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005279510.html?share=da89a5421577122e6ad6df0b93dfc444>. Viitattu 1.6.2017.

Kerkelä, Lasse 2017: Korkein oikeus käsittelee epäillyn kunniamurhan valmistelua – veli uhkasi tappaa sisarensa julmalla tavalla perheen maineen palauttamiseksi. <http://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005125116.html>. Viitattu 31.5.2017.

HMIC 2015: The depths of dishonour: Hidden voices and shameful crimes. An inspection of the police response to honour-based violence, forced marriage and female genital mutilation. <https://www.justiceinspectorates.gov.uk/hmic/publications/the-depths-of-dishonour/>. Viitattu 7.11.2016.

Kortewag, Anna C & Yurdakul, Gökçe 2010: Religion, Culture and the Politicization of Honour-Related Violence. A Critical Analysis of Media and Policy Debates in Western Europe and North America. United Nations Research Institute for Social Development. <http://www.eui.eu/Documents/RSCAS/Research/MWG/201011/11-10-KortewagAndYurdakul.pdf>. Viitattu 13.1.2017.

Krug, Etienne.G & Dahlberg, Linda.L & Mercy, James.A & Zwi, Anthony.B & Lozano, Rafael 2002. Väkivalta ja terveys maailmassa- WHO:n raportti. Suom. Eila Salomaa. Alkuperäinen teos World report on violence and health. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full_fi.pdf. Viitattu 24.4.2017.

Kvalimotiv. Yhteiskuntatieteellinen tietovaranto. Menetelmäopetuksen tietovaranto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>. Viitattu 2.11.2016.

Kunniaväkivalta 2015: https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tuoksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/lahisuhde/kunniavakivalta. Viitattu 20.9.2016.

Lastensuojelu. <http://stm.fi/lastensuojelu>. Viitattu 28.2.2017.

Lastensuojelun kirja. Kunniaväkivalta. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvak-sikaytto/kunniaan-liittyva-vakivalta>. Viitattu 20.3.2017.

Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu? <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>. Viitattu 1.3.2017.

- Palvelutarpeen arviointi 2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/pe-ruspalvelut/sosiaalipalvelut/palvelutarpeen-arviointi-ja-asiakkuus/palvelutarpeen-arviointi>. Viitattu 24.7.2017.
- Pärnä, Katariina 2012: Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/77506/AnnalesC341Parna.pdf?sequence>. Viitattu 10.4.2017.
- Salmenkangas, Mai 2005: Uhkana kunnia. Välineitä viranomaisille kunniaväkivaltaan puuttumiseksi. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri. <https://uudenmaanpiiri.mll.fi-bin.directo.fi/@Bin/cce457be08e6250f5f213293630b192c/1502030017/application/pdf/134180/uhkanakunnia.pdf>. Viitattu 10.4.2017.
- Seikkula, Minna 2012: Viranomaiskoulutus kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi. Kouluttajan materiaali. http://www.thl.fi/attachments/kasvunkumppanit/klvv_kouluttajanmateriaali_301112FINAL.pdf. Viitattu 2.1.2017.
- The Crown Prosecution Service: Honour Based Violence and Forced Marriage. http://www.cps.gov.uk/legal/h_to_k/honour_based_violence_and_forced_marriage. Viitattu 2.1.2017.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002: Hyvä tieteellinen käytäntö. <http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta>. Viitattu 5.6.2017.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009: Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käytätymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi Helsinki. <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettiset-periaatteet.pdf>. Viitattu 5.6.2017.
- Riku, rikosuhripäivystys: Syyteharkinta. <http://www.riku.fi/fi/rikosprosessi/syytehar-kinta/>. Viitattu 24.6.2017.
- Vänttinen, Laura 2010: http://uudenmaanpiiri.mll.fi/@Bin/134177/KUNNIAAN+LIITYV%C3%84+V%C3%84KIVALTA+VIRANOMAISTEN+SILMIN_Amoral_selvitys2008.pdf. Viitattu 1.7.2017.

Muut lähteet:

Nygvist, Leo 2017: Mies lähisuhdeväkivallan tekijänä ja kokijana. Lähisuhdeväkivalta, puuttumatta jättämisen hinta. Lähisuhde väkivalta koulutus 18.5.2017.

Liite

Haastattelurunko

Taustatiedot

- Millainen on työkokemuksesi lastensuojelun sosiaalityöstä?
- Millaista kokemusta sinulla on maahanmuuttajien kanssa tehtävästä työstä?

Kunniaväkivalta

- Millä tavoin määrittelet kunniaväkivallan? Mistä kunniaväkivalta mielestäsi johtuu?
- Keihin kunniaväkivalta kohdistuu ja ketkä väkivaltaisia tekoja tekevät?
- Mitkä väkivallan muodot liittyvät kunniaväkivaltaan?
- Miten kunniaväkivalta eroaa muista väkivallan muodoista? (Esim. lähi- ja perhesuhdeväkivalta.)
- Liittyykö pakkoavioliitto tai tyttöjen ympärileikkaus kunniaväkivaltaan?

Kunniaväkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen

- Millaista tietoa tai menetelmiä tarvitaan, jotta kunniaväkivallan riskien ja esiintymisen tunnistaminen olisi helpompaa?
- Miten mielestäsi pystyt arvioimaan kunniaväkivallan riskejä?

Lapsen kohdistuva kunniaväkivalta

- Mitkä ovat sosiaalityön keinot tunnistaa lapsen kohdistuva kunniaväkivalta ja puuttua siihen?
- Millaisia haasteita lapsen kohdistuvan kunniaväkivallan tunnistamiseen, kohtaamiseen ja puuttumiseen liittyy sosiaalityössä?
- Millainen on sosiaalityöntekijän rooli lapsen kohdistuvassa kunniaväkivaltatilanteissa?
- Millä tavoin lapsen etu voidaan turvata kunniaväkivaltatilanteissa?
- Miten lapsen osallisuutta voidaan tukea puuttuttaessa kunniaväkivaltatilanteisiin?
- Millä keinoin voitaisiin edistää lapsiin kohdistuvan kunniaväkivallan tunnistamista ja siihen puuttumista?

Yhteistyö kunniaväkivaltilanteissa

- Millaista yhteistyötä eri viranomaisten välillä kunniaväkivalta edellyttää?
- Millaista yhteistyötä olette tehneet?
- Miten yhteistyö on onnistunut?
- Mitä haasteita yhteistyöhön viranomaisten välillä liittyy kunniaväkivaltilanteissa?
- Millaista työtä perheen kanssa tehdään kunniaväkivaltilanteissa?
- Miten työskentely perheiden kanssa yleensä sujuu?
- Millaisia haasteita perheen kanssa työskentelyyn liittyy kunniaväkivalta tilanteissa?

Kunniaväkivallan ehkäiseminen

- Millä tavoin kunniaväkivaltaa voidaan ehkäistä?
- Uskotko, että kunniaväkivaltaa esiintyy Suomessa?

- Mitä muuta haluat sanoa kunniaväkivallan ehkäisemiseen, tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen liittyen?

- Millaisena koit haastattelun?